

: ZA STAROU PRAHU :

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Ročník XXXVII. (VIII.)

číslo 2-3 / 2007

MALÝ KROK PRO ČLOVĚKA...

Chce se mi s velkou nadsázkou parafrázovat známý výrok spojený s první procházkou člověka po povrchu Měsíce. Skutečně mi otevření knihkupectví Juditina věž, provozovaného Klubem Za starou Prahu, které navíc bude v horizontu několika měsíců následováno i zahájením provozu ve výstavní a přednáškové síni, připadá tak významným přelomovým momentem v klubovní historii.

Naše malé knihkupectví by bylo rádo první štací, kam půjdete právě Vy, členové našeho Klubu, hledat knižní dárek, pragensii, která zrovna vyšla, či jinou knihu s vlastivědnou, památkářskou a historickou tematikou. Kéž byste v návštěvě tohoto krámků jako dlaň, v listování knižními a časopiseckými tituly s cílem doplnit svoji knihovnu o novinky a zajímavosti, bez nichž se neobejdete, našli stejnou míru radosti a zaujetí, s níž tyto tituly pro Vás vyhledáváme, objednáváme a řadíme do regálů.

Kateřina Bečková

DOMÁČÍ RADA KLUBU ZA STAROU PRAHU PRO ROK 2007:

PhDr. Kateřina Bečková – *předsedkyně*

Ing. arch. Martin Krise, Bc. Karel Ksandr – *místopředsedové*

Mgr. Richard Biegel (jednatel), Ing. Zbyněk Bureš (správce fotoarchivu), JUDr. Zdeněk Dušek,

Mgr. Stanislav Holeš, Ing. arch. Josef Hyzler (čestný předseda), Ing. Václav Jandáček,

doc. Ing. arch. František Kašička, Mgr. Blanka Kynčlová (správce knihovny), PhDr. Kristýna

Ledererová Kolajová, Bc. Ivan Minář, Mgr. Kateřina Samojská, Ing. arch. Michal Sborwitz,

Ing. arch. Miloš Solař, doc. PhDr. Josef Štulc, prof. PhDr. Rostislav Švácha, PhDr. Helga Turková,

Mgr. Radmila Veselá, Ing. arch. Jan Veselý (archivář) – *členové*

Marek Foltýn, Mgr. Martin Micka – *revizoři*

Jednání Domácí rady Klubu, která se konají vždy jednou za čtrnáct dní (sudý týden v roce) ve středu od 17,30 hod. v Juditině věži, jsou přístupná členům Klubu.

HOVORY O PRAZE V LEDNU AŽ ČERVNU 2008

HOVORY O PRAZE

357.

28. leden 2008

Yvonna a Pavel Fričovi

Česko-paraquayský projekt Naděje pro Esperanzu

Nečekané indiánské příbuzenstvo – rodina potomků Alberto Vojtěcha Friče

358.

25. únor 2008

PhDr. Ladislav Čepička, vědecký pracovník Vojenského historického ústavu

*Valdštejnův návrat**Ohlédnutí za výstavou Albrecht z Valdštejna a jeho doba*

359.

31. březen 2008

Dr. Benjamin Fragner – Výzkumné centrum průmyslového dědictví ČVUT v Praze

Pražský industriál – malá vítězství, větší prohry

360.

28. duben 2008*Slavnostní večer k 85. narozeninám Ing. arch. Josefa Hyzlera**Spojeno s promítáním filmu Petra Barana**„Josef Hyzler – architekt a tvůrce“ (2007)*

*Další termíny Hovorů o Praze v roce 2008: 26. května, 23. června, 22. září,
27. října, 24. listopadu a 22. prosince. Program bude upřesněn.*

Uvádějí: PhDr. Helga Turková, členka Domácí rady Klubu, a Ing. arch. Josef Hyzler,
emeritní předseda Klubu.

Hovory o Praze se konají vždy v pondělí v 18 hodin v přednáškovém sále hlavní budovy
Národního muzea, v přízemí vzhledu, Václavské náměstí 68, Praha 1.

Stanice metra Muzeum, trasa A, C.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu

ročník XXXVII. (VIII.), číslo 2–3/2007

založeno 1910, přerušeno 1954, obnoveno 2000

Redakce: PhDr. Kateřina Bečková

ve spolupráci s členy Domácí rady Klubu Za starou Prahu

Grafická úprava: Pavel Bosák

Číslo 2–3/2007 mělo redakční uzávěrku 30. 10. 2007.

Číslo 1/2008 vyjde v dubnu 2008.

Vydání časopisu bylo podpořeno finančním příspěvkem Ministerstva kultury ČR.

OBSAH

PAMÁTKOVÉ KAUKY

Stane se bývalý Dům potravin věžákem? (Kateřina Bečková)	4
Pražský bod zlomu. Plánovaná výšková zástavba v Holešovicích (-kb-, Richard Biegel)	8
Obchodní dům Baťa v Celené ulici. Návrh na prohlášení za kulturní památku (-rb-, Rostislav Švácha, Václav Janáček)	10
Pražský industriál – nekrology 2002–2007 (Vladislava Valchářová)	13
NÁZORY, POLEMIKY, OHLASY	
Spor o budoucnost města a fenomén dýmky míru (Kateřina Bečková)	21
Vždyť o mrakodrapy vlastně ani nejde (Martin Machovec)	24
Nejde o mrakodrapy, jde o Prahu. Odpověď Martinu Machovcovi (Richard Biegel)	25
Tak nám parcelují Letnou (Martin Krise)	27
Proč potřebujeme novou budovu Národní knihovny? (Zdeněk Šesták)	30
Využijme pro Národní knihovnu raději karlínskou Invalidovnu! (Zdeněk Dušek)	32
Dvě perličky z diskusního fóra Klubu Za starou Prahu	33

ZAJÍMAVOSTI

Žáci zkoumají proměny Prahy. K projektu Krajina za školou (Petra Šebešáková)	35
Musí komerční využití zachraňovat naše kulturní památky? O Jindřišské zvonici (Zdeněk Dušek)	41
O kráse starých komínů (Stanislav Srnský)	42
Archeologické nálezy v Praze prezentované na místě (in situ). III. část – procházka částí Starého Měst, Novým Městem a Vyšehradem (Milan Jančo)	48
Doris Salcedo: Shibboleth (Martin Krise)	54

VZPOMÍNKY

Malá Strana v mém mládí. II. část vzpomínek (Vladimír Denkstein)	55
PhDr. Vladimír Denkstein, DrSc. (Helga Turková)	61

ČLENSKÉ INFORMACE

Hommage à Geraldina Muchová (Helga Turková)	62
Oprava přízemí Juditiny věže a renesanční síně v bývalé celnici. Poděkování dárcům, dodavatelům a dobrovolníkům.	64

PŘÍLOHA

Prostory Informačního centra Klubu Za starou Prahu a jejich stavebně-historická dokumentace (Jan Veselý)
--

Časopis je zasílán členům Klubu zdarma v rámci členského příspěvku.

Zájemci, kteří nejsou členy Klubu, si mohou časopis koupit za cenu 50 Kč v knihkupectví Juditina věž (Mostecká 1) nebo v knihkupectvích: Fišer (Kaprova 10) a Academia (Václavské nám. 34).

Mohou si též časopis předplatit za cenu 50 Kč za výtisk (včetně poštovního a balného).

Adresa kanceláře Klubu Za starou Prahu: Mostecká 1, 118 00 Praha 1

Návštěvní hodiny: vždy ve středu 15–17,30 hod.

Telefon: 257 530 599

E-mail: kzsp@mail.cz

Internetové stránky: <http://www.zastarouprahu.cz>

Čtete a přispíváte do diskusního fóra na internetových stránkách Klubu!

Členství v Klubu Za starou Prahu je otevřené, členský příspěvek pro rok 2007 je stanoven v hodnotě 150 Kč (studenti, důchodci) a 250 Kč ostatní.

Přihlášky jsou pro zájemce k dispozici v knihkupectví Juditina věž nebo v návštěvních hodinách

STANE SE BÝVALÝ DŮM POTRAVIN VĚŽÁKEM?

Vlastním uším jsem nevěřila, když architekt prezentující studii přestavby bývalého Domu potravin na nároží Václavského náměstí a Washingtonovy ulice z obchodního domu na hotel při jednání na tzv. památkové radě Národního památkového ústavu prohlásil: „Zvýšením domu o věžovou nástavbu chceme vrátit místu jeho dominantní význam, chceme rehabilitovat hmotu původního domu, zbořeného v květnu 1945.“ Slabší povaha by po těchto slovech už lovila v peněžence korunu, aby přispěla na tak bohublibý účel.

Slavný snímek z 28. října 1918 dokládá, že Václavským náměstím procházely moderní dějiny našeho státu.
V pozadí vlevo eklektický činžák čp. 812.

Foto Muzeum hlav. města Prahy

Nedejme se však zmýlit, zdánlivě ušlechtilý záměr je třeba přeložit do reálného jazyka, o tento tlumočnický výkon se nyní pokusím: „Protože potřebujeme mít v budoucím hotelu co nejvíce pokojů, je nutno něco přistavět, nejlépe směrem nahoru, aby se mohlo využít exkluzivního výhledu na budovu Národního muzea a horní část Václavského náměstí. Máme štěstí, že se můžeme odvolat na hmotu toho ošklivého zbořeného domu, který byl o tolik větší, a že Dům potravin je reprezentantem všeobecně neoblíbené architektury ze zatracovaných 50. let, takže ho snad nikdo nebude moc hájit.“

K uvedenému záměru vydal Klub Za starou Prahu dne 19. října 2007 stanovisko, které rozeslal všem příslušným odpovědným orgánům, jež budou participovat na památkovém a stavebním posuzování uvedeného záměru. Stanovisko zde citujeme v plném znění.

Stanovisko Klubu Za starou Prahu k záměru nástavby bývalého Domu potravin na Václavském náměstí

Domácí rada Klubu Za starou Prahu se seznámila se studií záměru několikapodlažní věžové nástavby objektu bývalého Domu potravin na Václavském náměstí (Nové Město, čp. 812-II) pro jeho budoucí hotelové využití. Myšlenka zvýšení domu nástavbou je architektem a investorem ideově odůvodňována jako rehabilitace hmoty činžovního domu s nárožní věží z poloviny 80. let 19. století, poškozeného a následně zbořeného v samém konci 2. světové války v květnu 1945.

Tento eklektický činžovní dům se objemem hlásil k tehdy projektovaným okázalým budovám na nově vytyčených stavebních místech vzniklých parcelací blízkých

hradebních pozemků (dnes Washingtonova ulice) a v době svého vzniku výrazně převýšil sousední stavby na Václavském náměstí. Převýšená hmota domu na dominantním nároží vstoupila nejen do klíčových panoramatických pohledů, ale stínila i nárožní část Národního muzea, které bylo od počátku komponováno jako pohledová dominanta náměstí a jehož boční věže tvoří dodnes skutečná „nároží“ tohoto jedinečného urbanistického prostoru.

Je velmi pravděpodobné, že to byla právě převýšená hmota domu, která přispěla k formulování meziválečné regulace horní části náměstí. Tato regulace, dodnes dobře viditelná na protějším nároží, stanovila s ohledem na kompoziční důležitost bočních věží muzea jednoznačnou výškovou hranici, která nesmí být novostavbami překročena. Eklektický předchůdce dnešního domu čp. 812 byl v tomto kontextu zjevně vnímán jako urbanistická chyba, která nemůže ospravedlnit případné navýšení domů na sousedních parcelách, jež byly tehdy jistě neméně lukrativní než dnes.

Z tohoto důvodu bylo také v 50. letech 20. století po stržení zničeného domu a uvolnění stavební parcely nemyslitelné, že by jeho problematická hmota byla obno-

vena v plném objemu. Nutnost vyřešit zástavbu místa nabídla vítanou příležitost předchozí chybu konečně napravit. S tímto zadáním bylo přistoupeno i k projektování budoucího Domu potravin (Max Gronwaldt, J. Chvatlina, 1954–1957). O mimořádné pozornosti, která byla této novostavbě věnována, svědčí skutečnost, že urbanistické souvislosti místa, nové vymezení stavební parcely se skoseným nárožím i výška nové budovy v návaznosti na hlavní římsu objektu čp. 813 na Václavském náměstí byly určeny zvláštním výměrem o zástavbě proluk na Václavském náměstí, jenž vydal Vládní výbor pro výstavbu hlavního města Prahy (viz Architektura ČSR XVII, 1958, s. 82–85).

Historie zástavby této nárožní parcely je nejen pozoruhodným příkladem urbanistického komponování města, ale též důkazem, že i takto zásadní urbanistická chyba mohla být nejen neopakována, ale dokonce i napravena. Z urbanistického hlediska představuje dnes nároží s Domem potravin harmonický a stabilizovaný prvek, který má klíčový význam pro kompozici a vyznění celého Václavského náměstí. Pro Klub Za starou Prahu

*Dům potravin po svém dokončení v roce 1957.
Foto Muzeum hlav. města
Prahy*

*„Když Praha za noci
zasvítí neónem,
není mi pomoci,
musím jít ven honem...“
zpívá se v úvodní písni
slavného filmu Světáci.*

*Dům potravin v plné slávě
kolem roku 1960.*

*Foto Muzeum hlav. města
Prahy*

je proto zcela nepřijatelný přístup investora a architekta, kteří zcela ignorují výše uvedenou kapitolu stavební historie místa a snaží se ji dokonce v souvislosti s obecně nechvalným hodnocením politicko-kulturního klimatu doby vzniku Domu potravin bagatelizovat. Neznalost souvislostí stavebního vývoje Prahy v průběhu 20. století a formování stěžejních názorů městského urbanismu i památkové péče jim možná nelze vyčítat. Bylo by však bez nadsázky trestuhodné, kdyby tuto neznalost či lhostejnost k historii vlastního oboru projevilo ve svém přístupu pražské pracoviště Národního památkového ústavu či odbor kultury a památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy.

Odkaz na „rehabilitaci“ hmoty eklektického zbořeného domu je v tomto případě prvoplánovou zástěrkou navýšení jeho objemu, a tedy ryzím příkladem neomluvitelného „zlatokopectví“, které se vzhledem k neexistenci závazných regulačních pravidel pražského centra v posledních letech stává téměř pravidlem. Z urbanisticko-architekto-

nického i památkového hlediska je zjevné, že nelze obětovat vysokou urbanistickou hodnotu současného stavu daného místa ve prospěch řešení, které krkolomnou a záměrně zkreslující argumentací zastírá ryze komerční projekt, v němž jde především o rozšíření plošné kapacity domu na exkluzivním místě.

Rovněž nelze v této souvislosti přejít nevratné znehodnocení současného Domu potravin, jehož hodnota v kontextu české poválečné architektury rozhodně není zanedbatelná. Sřet socialistického realismu s dozvuky slavné tradice meziválečné české architektonické tvorby je kapitolou, která na své důstojné zhodnocení teprve čeká. Je jen administrativním nedopatřením, že objekt bývalého Domu potravin nebyl dosud zapsán do seznamu kulturních památek, jejichž úrovně jako osobitý reprezentant architektury své doby, nesporně dosahuje.

Závažnost případu plánované nástavby Domu potravin zdaleka přesahuje rozměry jeho nevelké parcely. Arogantním narušením pohledu na Národní muzeum

Bývalý Dům potravin dnes – věšák na reklamu, která jakoby úmyslně zakrývala jeho fasádu, aby snad někoho nenapadlo, že jde o architekturu hodnou ochrany.

Foto K. Bečková, říjen 2007

by byla – tentokrát již bezpochyby nevratně – porušena urbanistická kompozice a mimořádný účín gradace celého Václavského náměstí. Hodnota stávajícího urbanistického řešení i samotného Domu potravin je nezpochybnitelná a je třeba ji při jakékoli proměně tohoto prostoru respektovat. Vyzýváme proto všechny

zainteresované památkové instituce, aby předložený projekt jednoznačně odmítly.

Další osud projednávání návrhu, který je prozatím jen ve studii, budeme sledovat.

Kateřina Bečková

Naznačení zamýšleného objemu nástavby

PRAŽSKÝ BOD ZLOMU

PLÁNOVANÁ VÝŠKOVÁ ZÁSTAVBA V HOLEŠOVICÍCH

Pod názvem, kterým je uveden tento text uspořádal Klub Za starou Prahu spolu s Českým národním komitétem ICOMOS dne 23. srpna 2007 tiskovou konferenci. Na ní bylo prezentováno stanovisko Klubu, které zde publikujeme v plném znění.

Stanovisko Klubu Za starou Prahu k plánované výstavbě výškových budov v Holešovicích

Na počátku jara byl developerskou společností J&T veřejně prezentován projekt dvou dvačtyřicetipatrových domů na místě loni zbořené továrny Tesla vedle Libeňského mostu. V maximální variantě by jejich výška (cca 150 metrů) téměř dvakrát převýšila stávající dominanty u Libeňského mostu, tedy budovy Kovo a Lighthouse, a střechy budovy by dosahovaly větší nadmořské výše než špičky věží katedrály sv. Víta na hradčanském návrší.

Klub Za starou Prahu je výrazně znepokojen nejen razancí návrhu, ale i neproblematickým přijetím, kterého se mu zatím dostalo. Je přitom zjevné, že Praha stojí na zásadní křižovatce. Jestliže v případě mrakodrapů na Pankráci by se jednalo o narušení panoramatu města, pak v Holešovicích se výškovými stavbami již rozbíjí město jako takové. Takto vysoké stavby by se staly novými dominantami celé pražské kotliny a změnily by měřítko nejen Holešovic, ale i pražských historických čtvrtí, neboť holešovický poloostrov se nachází přesně uprostřed pomyslného pražského amfiteátru a obě dnešní holešovické dominanty jsou součástí nejdůležitějších panoramatických pohledů ze Strahova i z Petřína.

Praha je město založené na principu harmonického spojení architektury s plastickou modelací krajiny, a je tedy mimořádně citlivé na jakékoli nevyvážené zásahy. Urbanistické a panoramatické kvality širšího centra Prahy jsou rozhodující pro působení jejího historického jádra. V neposlední řadě jsou také jednou z hodnot, které město přivedly na listinu světového kulturního dědictví UNESCO. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že jen málo evropských velkoměst si dokázalo zachovat historické panorama neporušené jako Praha, se kterou by v tomto směru byly srovnatelné snad jen Florencie nebo Řím.

Zásadně nesouhlasíme s marketingovou prezentací výškových staveb jako apoštolů pokroku, bez nichž se z města stává skanzen. Kvalita nebo „modernost“ žádné stavby nespočívá v její dvojnásobné velikosti vůči okolí, ale naopak v její schopnosti se do něj chytře začlenit. Ochrana panoramatu a městské urbanistické kompozice tak není v žádném rozporu se vznikem nové současné architektury, a naopak lze říci, že nezbyt-

nou součástí kvality každé nové stavby musí být i její schopnost respektovat měřítko daného místa.

Holešovice jsou ideálním místem pro vytvoření nové čtvrti, která skloubí kvality stávající historické zástavby se současnou kvalitní architekturou. Nezbytným předpokladem takového řešení je regulační plán, který stanoví základní rozvrh a mantinely, ve kterých se nové stavby mohou pohybovat. Výškové omezení je v tomto případě jasně stanoveno současnými dominantami (Kovo a Lighthouse), jež jsou v dálkových pohledech „skryty“ těsně pod hranicí horizontu svahů za nimi.

Připomínáme v této souvislosti, že Holešovice jsou součástí ochranného pásma Pražské památkové rezervace, jehož hlavním účelem je právě ochrana krajinného a urbanistického kontextu. Velká část Holešovic včetně části pozemků pod plánovanými mrakodrapy spadá do území s výslovným zákazem výškových staveb. Holešovice samy mají jako všechny pražské čtvrti platný územní plán, který – jak vyplývá z jeho doplňkové zprávy – zde s výstavbou dalších výškových staveb nepočítá. Tento plán však zároveň nemá závazné maximální výškové kóty, což v praxi znamená, že jeho šalamounský systém koeficientů zástavby zde umožňuje postavit navrhované blokové uspořádané šestipatrové domy stejně jako úzké vysoké mrakodrapy, které obsáhnou stejný objem obchodních nebo obytných ploch.

Vzhledem k závažnosti situace proto Klub Za starou Prahu vyzývá:

Všechny odpovědné instituce a zejména Magistrát hl. m. Prahy, aby urychleně vytvořily a následně důsledně dodržovaly strategii města ve vztahu k výškovým stavbám, a to takovým způsobem, aby nebylo napříště možné jednotlivými komerčními developerskými projekty ohrožovat mimořádné architektonické a urbanistické hodnoty historického jádra Prahy.

Magistrát hl. m. Prahy a jeho Útvar rozvoje města, aby urychleně zpracoval a schválil závazný koncept regulace Holešovic, který umožní jejich další architektonický rozvoj a zároveň zabráni zbytečnému a v důsledcích mimořádně závažnému narušení panoramatických a urbanistických kvalit historického jádra města.

Národní památkový ústav, aby předem stanovil jasné podmínky a regulativy, za kterých je výstavba v této partii ochranného pásma Pražské památkové rezervace přípustná.

Městskou část Praha 7, aby se nenechala zlákat vidinou výškového prvenství mezi pražskými městskými částmi a usilovala na svém území o kvalitní soudobou architekturu bez zbytečných extrémů a módních výstřelků.

Text stanoviska zpracoval Richard Biegel.

Shodou okolností se srpnový termín tiskové konference strefil do závěru tradiční letní „okurkové sezóny“ a to se projevilo na nebývalém zájmu médií, která pak s velkou chutí o tématu referovala. Jedinou trochu spornou situací byl fakt, že novináře daleko více než Holešovice aktivizovalo volně související téma pankráckých mrakodrapů, o nichž se nedávno před

tím jednalo na zasedání Výboru pro světové dědictví UNESCO v městě Christchurch na Novém Zélandu. S tímto zájmem podrobili proto doslova křížovému výslechu přítomného doc. PhDr. Josefa Štulce, prezidenta Českého národního komitétu ICOMOS a v tomto duchu též koncipovali své tiskové výstupy.

- kb -

OBCHODNÍ DŮM BAŤA V CELENÉ ULICI

NÁVRH NA PROHLÁŠENÍ ZA KULTURNÍ PAMÁTKU

Ochrana architektury dvacátého století je v kontextu památkové péče stále opomíjena a přes nesporné pokroky na poli jejího poznání lze říci, že skutečná záchrana i mimořádně kvalitních staveb bývá často složitá, ne-li zcela nemožná. Devastační přestavba pozoruhodného obchodního a kancelářského domu

Habich ve Štěpánské ulici 33–35, Nové Město čp. 645, díla architektů Josefa Havlíčka a Jaroslava Polívky z let 1927–1928, ukázala, že statut Pražské památkové rezervace nedokáže ochránit ani cenné a kvalitativně nezpochybnitelné fasády, natož pak objem nebo vnitřní konstrukce jednotlivých budov.

Z tohoto důvodu se Domácí rada Klubu rozhodla některé velmi kvalitní, avšak dosud nechráněné stavby z 20. století postupně navrhovat do Seznamu nemovitých kulturních památek. Prvním navrženým domem se nyní stal obchodní dům Baťa v Celetné ulici, dílo architekta Josefa Gočára z let 1933–1934. Návrh, který za Klub společně zpracovali prof. PhDr. Rostislav Švácha

(historie, uměleckohistorické hodnocení) a Ing. Václav Jandáček (technické hodnocení), je v současné době projednáván Ministerstvem kultury ČR. Klub Za starou Prahu doufá, že vzhledem k nezpochybnitelné kvalitě domu bude přijat příznivě a že se tak stane příkladem pro další kvalitní a dosud neprávem opomíjené stavby z 20. století.

- rb -

Hlavní průčelí domu v Celetné ulici.

*Návrh na zapsání domu čp. 596-I
(Celetná 15/Štupartská 10,
Praha 1–Staré Město)
do Seznamu nemovitých
kulturních památek*

Číslo popisné: 596-I

Katastrální území: Praha 1, Staré Město

Adresa: Celetná 15, Štupartská 10

Architekt: Josef Gočár

Postaveno: 1933–1934, kolaudace 1937

Popis stavby:

Třípatrová budova se železobetonovým skeletem, postavená na historické parcele mezi ulicemi Celetnou a Štupartskou. Obchodní přízemí zaujímá celou dispozici domu, horní patra jsou seskupena kolem obdélného dvora. Hlavní průčelí je orientováno do Celetné ulice. Nad otevřeným proskleným parterem jsou dvě řady úzkých oken francouzského typu, které svým členěním reagují na barokní fasády sousedních domů. Kvalitně architektonicky jsou ztvárněny i fasády do Štupartské ulice a do dvora. V objektu jsou dochovány četné prvky původního vybavení (zábradlí, schodiště, výplně atd.).

Odůvodnění návrhu:

Baťův obchodní dům v Celetné ulici představuje neobyčejně důležitý příklad přechodu funkcionalistické architektury od vypjatě moderního projevu, který nedovedl dostatečně souznít s památkovým prostředím, k formám, které respektovaly

*Průčelí domu
ve Štupartské
ulici.*

*Foto K. Bečková,
listopad 2007*

historický kontext. První obchodní domy firmy Baťa na tento kontext nebraly ohled, a to ani svým velkým měřítkem, ani stylem, v němž se v duchu funkcionalismu uplatňovaly rozměrné okenní otvory a velké plochy skla. Tuto etapu v projektování baťovských obchodních domů zastupují velké novostavby v historických centrech Karlových Varů, Mariánských Lázní, Liberce a zejména Kroměříže, vesměs z let 1930–1931. Architekt Josef Gočár, který pro Baťu pracoval od sklonku 20. let jako konzultant, navrhl ještě v roce 1929 pro historické centrum Brna Baťův obchodní dům pojatý jako patnáctipatrový mrakodrap se souvislým skleněným pláštěm. Šlo by tedy o nejvyšší stavbu tehdejšího Československa, která by nicméně dnešní brněnské památkové rezervaci příliš neprospěla.

Když však v roce 1933 Gočár dostal stejnou zakázku pro Prahu (navrhnout Baťův obchodní dům v Celetné ulici při památné Královské cestě), jeho pojetí novostavby se zásadně změnilo. V pozadí tohoto nového postoje nepochybně stály přísné požadavky tehdejších památkových úřadů. Jistě se však do něho promítl i vývoj uvnitř funkcionalistického hnutí, jehož někteří vůdčí představitelé, například brněnští architekti Bohuslav Fuchs

a Josef Polášek, začali ve svých projektech pro historická města projevovat větší citlivost k památkovému prostředí a přizpůsobovali mu svůj dříve dosti tuhý a agresivní styl. Gočárův obchodní dům v Celetné ulici se v dané chvíli ocitl v popředí těchto nových snah. V měřítku a v objemech své novostavby Gočár zcela respektoval rozměry okolních, převážně barokních domů, a to ještě důsledněji, než to v roce 1912 předvedl architektův vynikající kubistický dům U Černé Matky Boží nedaleko odtud. Ve fasádách Baťova obchodního domu se pak architekt rozhodl respektovat starý rytmus domů v sousedství a namísto funkcionalistických pásových oken, které do té chvíle sám užíval, navrhl pro novou Baťovu budovu poměrně drobná okna s výškovými formáty, řazená vedle sebe v hustém sledu. Toliko široce rozetřený parter domu do Celetné ulice respektoval dobový funkcionalistický ideál volného otevřeného prostoru.

Některé pravověrné funkcionalisty Gočárův kontextuální projev zaskočil, jak to vyplývá z kritických statí absolventa Gočárovy školy na Akademii výtvarných umění v Praze Ladislava Žáka, otištěných v letech 1934–1935 v Magazínu Družstevní práce. Z dnešního hlediska se však Gočárovo řešení jeví jako správné

a vysoce aktuální. Koneckonců jde o práci jednoho z nejvýznamnějších českých architektů 20. století, jehož tvorbu bychom měli chránit jako celek, se všemi jejími pozoruhodnými vývojovými změnami.

Budova, na jejímž projektu se s Gočárem podílela projekční kancelář firmy Baťa ve Zlíně, byla hotova již v roce 1934. Oficiální kolaudace proběhla o tři roky později. Dům pak byl mezi lety 1940–1979 několikrát upravován. Teprve při nevhodné adaptaci v roce 1991 se vzhled Gočárova díla výrazněji změnil, a to v parteru do Celetné ulice a v prostorách přízemí. Tady nicméně nejde o změny nevratné, a nebude proto těžké tyto části domu dostat do souladu s původními Gočárovými představami.

Do obdélné parcely mezi Celetnou a Štupartskou ulicí Gočár vkomponoval železobetonový skelet o třech polích, s typizovaným baťovským rozponem 596 cm. Budova má tři patra, navýšená o původní podkroví, kryjí ji skleněné a ploché střechy. Prostor obchodního přízemí se rozkládá po celé ploše obdélné dispozice, dvě další patra obemykají obdélný dvůr. Strop parteru do Celetné ulice podpírá dvojice pilířů. Nad parterem se fasáda do Celetné ulice otvírá dvěma řadami úzkých francouzských oken s průběžným tyčovým zábradlím. Třetí patro, z pohledu chodce již obtížně viditelné, má tři nízká pásová okna. Fasáda do Štupartské ulice dosta-

la podobné členění. Z dochovaných detailů interiéru vynikají fragmenty kovového zábradlí schodiště a rámy výkladců do Štupartské ulice.

Z hlediska vývoje stavební techniky je konstrukce důkazem přizpůsobení betonové konstrukce parcele v historickém prostoru města a vtipným užitím vyzkoušeného systému i v nepravidelném staveništi, omezeném štitovými stěnami sousedů. Otevření dvora a přímé osvětlení schodišť je rovněž velmi dobrým dokladem ctění funkcionalistických zásad.

Hodnota domu spočívá i v jeho konfrontaci s historickým prostředím a je dokladem dobových názorů na vložení nové hmoty do historického města. Objem konstrukce je pak i dokladem dodržení určitých dobových regulačních zásad a na svoji dobu rozumného zatížení prostoru hmotou stavby. Nosnou konstrukci je možné považovat za zcela dochovanou a funkční.

LITERATURA:

Ladislav Žák, „Moderní architektura a stará Praha“. *Magazín Družstevní práce* II, 1934–1935, s. 125–126. – Ladislav Žák, „Baťův dům v Praze“. *Magazín Družstevní práce* II, 1934–1935, s. 158. – Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*. Praha 1985 a 1995, s. 504. – Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Staré Město a Josefov*. Praha 1996, s. 398.

*Rostislav Švácha
Václav Jandáček*

PRAŽSKÝ INDUSTRIÁL

NEKROLOGY 2002-2007

Tento příspěvek je spíš obrázkovým leporelem staveb, které v Praze už nenajdete. Nemůže vyznít optimisticky, protože na zbořeníštích nevyrostly žádné divy moderní architektury. Na rozdíl od měst ve vyspělejších zemích, kde lze zaznamenat maximální snahu využít potenciál opuštěných průmyslových budov, zhodnotit jejich zvláštnost a nevýhodu zvrátit ve výhodu, v Praze stále většinou převažuje ekonomické hledisko. Významová mapa města tak plošnými demolicemi továren přichází o jednu důležitou kulturní vrstvu.

AUTOMOBILKA PRAGA, † 2002

(Praha 9-Libeň, ul. U Zkušebny)

Pražská továrna na automobily vznikla roku 1907 v rámci První českomoravské továrny na stroje, součásti pozdějšího koncernu ČKD. Stanislav Bechyně, tehdy šéfkonstruktor firmy K. Skorkovský, v letech 1917–1918 navrhl pro automobilku pětipodlažní železobetonový skelet. Novátorskou konstrukci s hřibovými stropy publikoval následujícího roku v časopise Stavitel a její perspektivní kresbičku pak používala betonářská firma v propagačních tiscích. Karlínská stavební firma V. Nekvasil dala kultivovaný vnější vzhled zděnému plášti automobilky i všem dalším dostavbám ve 20. letech 20. století, jak o tom svědčí fotografie v jubilejní firemní publikaci. Automobilka s dvojicí výtahových věží v rozích, přezdívaná „Libeňský mrakodrap“, přežila letecké bombardování v roce 1945. V říjnu 2002 musela uvolnit místo Sazka Aréně.

SLADOVNA POODBABA, † 2003, 2007

(Praha 6-Dejvice, čp. 131, Podbabská ulice)

Založení sladovny iniciovala Zemědělská společnost, k níž se přidal Spolek pražských hostinských. Pozemek usedlosti Juliska v Podbabě ležel v blízkosti železnice a nedaleko ječmenářské oblasti na levém břehu Vltavy. Stavba začala roku 1872 pod vedením stavitele Emanuela Brabce a nejdříve byla vybudována cihelna využívající místní zdroje hlíny. Prodej cihel současně financoval stavbu. V roce 1877 sladovnu koupila Marie Reiserová a od roku 1884 podnikala pod názvem První pražská sladovna M. Reiserové a synů. Ti také podnik koncem 19. století rozšířili, sladovna měla 5 humen a 7 hvozdů a produkovala ročně 9000 tun sladu, který byl exportován do ostatních zemí monarchie a hlavně do Saska.

Po vzniku republiky došlo k dalšímu rozšíření výroby o dietetické a farmaceutické výrobky. Na souvisejících přestavbách areálu se podíleli architekti Adolf Pěkný a Max Spielmann. Slad z Podbabý získal roku 1928 na světové výstavě v Bruselu 1. cenu za jakost. V poválečném období stavební vývoj skončil, v roce 1993 skončila i výroba. Novým majitelem objektu sladovny se stal italský investor, pro kterého v letech 1995–2000 vypracovala kancelář A+R systém několik variant nového využití. V projektu pro územní řízení z roku 2000 byla zachována pouze hlavní loď sladovny, včetně sklepů a humen s litinovými sloupy a komíny, a zakomponována do obytného souboru. V dubnu 2003 všechny ostatní části sladovny podlehly demolicí. Na výstavě „Praha 6 mění tvář“ v září 2004 byla prezentována vizualizace rezidenční čtvrti „Sladovny“ s uvedením projektanta: Mediapolis Engineering Torino – Italia, CASUA s.r.o., A+R systém spol. s r.o. Investor ICKM Podbaba naplánoval a postavil 604 bytů a 820 parkovacích míst (většinou v podzemí). Zbytky sladovny se ocitly na čas pod barevnou plachtou, která měla znázorňovat fasádu po rekonstrukci. V září 2007 ale došlo k demolicí zbývajících částí sladovny s charakteristickými komíny, údajně kvůli špatnému statickému stavu. ICKM Real Estate tvrdí, že vybuduje repliku včetně komínů, jediná změna proti původnímu plánu prý spočívá ve výstavbě bytů místo kanceláří. Zájemcům o koupi bytů nabízí „kouzelnou lokalitu, kde se zastavil čas, s dominantou sladovny, připomínající laskavou atmosféru Hrabalových postřihů“.

SPALOVNA VYSOČANY, † 2003

(Praha 9-Vysočany)

Spalovna, uvedená do provozu roku 1934, patřila k nejmodernějším v Evropě. Její areál architektonicky zpracoval František Roith. Ocelové svařované konstrukce kotelny a strojovny navrhoval pro výrobce ČKD profesor

pražské techniky František Faltus, ve své době patřily k nejpokročilejším. Provoz spalovny skončil roku 1997. V roce 2000 nabízel František Chobot z firmy Iceberg kotelnou a strojovnu spalovny Národnímu technickému muzeu – k přestavbě na muzeum architektury. V místě spalovny, zbořené roku 2003, vyrůstá nová obytná čtvrť.

MĚNÍRNA BOŘISLAVKA, † 2004

(Praha 6-Dejvice, Kladenská ul.)

Funkcionalistickou tramvajovou měnirnu v Kladenské ulici navrhl projektant budovy Elektrických podniků Josef Kríž v roce 1930. Přes protesty místních obyvatel byla elegantní stavba s přesahující střechou a pásovými okny zbořena kvůli stavbě komplexu Evropská City.

KOTELNA LÖFFLER, † 2004

(Praha 7-Holešovice, Partyzánská ul.)

Poté, co byla v roce 1926 spuštěna v Ervénicích nová elektrárna pro Prahu, sloužila původní holešovická elektrárna jen jako parní ústředna dálkového vytápění. K tomu účelu se roku 1938 přistavěla kotelná pro vysokotlaké kotle Löffler. Monumentální hala se svařovanou ocelovou konstrukcí s fasádou z pohledových cihel a pásovými okny byla zbořena v listopadu 2004. Praha tak přišla o poslední šanci mít svou Tate Modern.

PRÁDELNA NA PANKRÁCI, † 2006

(Praha 4-Nusle)

Ústřední strojní prádelna z roku 1932, tehdy jediná v republice, byla součástí funkcionalistického sídliště Zelená liška na Pankráci. Sídliště nechala postavit Obecně prospěšná akciová společnost pro stavbu domů s malými byty podle projektu Antonína Černého.

Prádelna, vybavená stroji karlínské firmy Havelka a Mész, obsahovala i společenské místnosti. Sloužila do roku 1995, zbořena byla na jaře 2006.

USMĚRŇOVACÍ STANICE SPALOVNY, † 2006

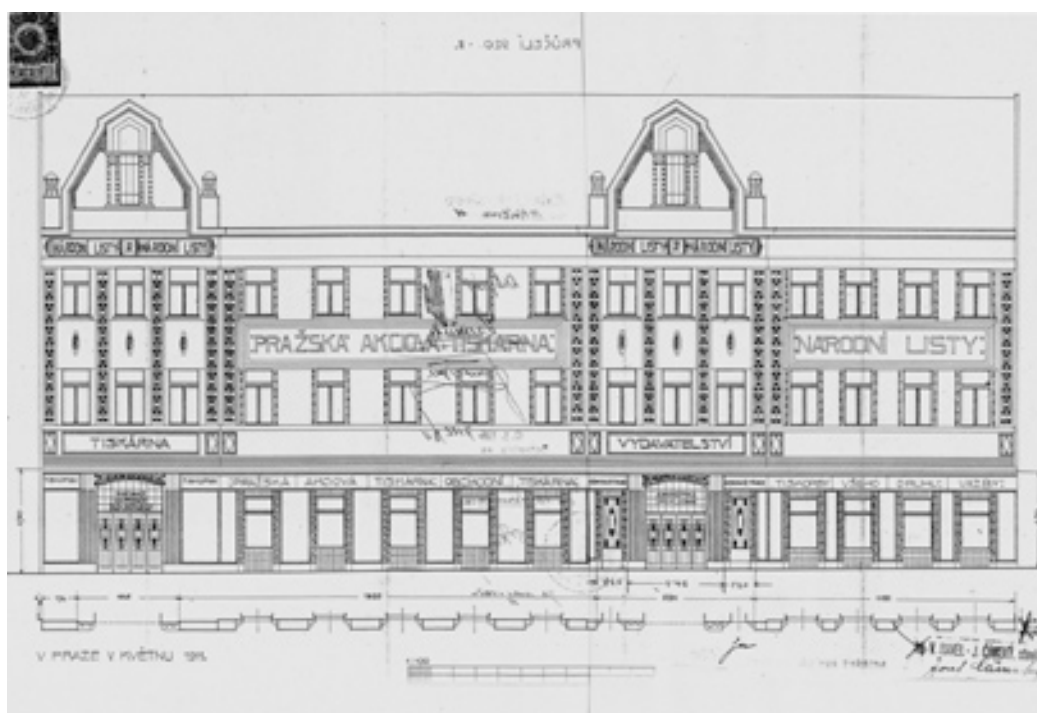
(Praha 9-Vysočany)

Funkcionalistická stanice z 30. let 20. století upravovala elektrický proud produkovaný vysočanskou spalovnou odpadů. Jejím autorem byl architekt Josef Mlíka (*1909–?), od roku 1936 zaměstnanec Elektrických podniků, pro které projektoval i další měnírny (v Bělehradské a Partyzánské ulici) a trafostanici na Vypichu, publikované v Architektuře roku 1940. Stanice byla v provozu do roku 2003. Podle územní studie Nových Vysočan měla být zachována jako součást zeleného pruhu podél Rokytky. V roce 2006 se do prázdného objektu vypravila skupina studentů školy architektury AVU pod vedením prof. Příkryla. Nenašli však téma diplomové práce, ale dokonalé, „hotové“ prostory, schopné po menších úpravách sloužit např. archivu nebo knihovně. Přesto byla stanice zanedlouho poté zdemolována.

PRAŽSKÁ AKCIOVÁ TISKÁRNA, † 2007

(Praha 1-Nové Město, čp. 920,
Opletalova ul.)

Koncem 19. století zde Julius Grégr tiskl Národní listy, v letech 1910–1911 stavební kancelář Václava Havla přestavěla podle projektu Josefa Čámského uliční křídlo v duchu geometrické secese. Vlastní provoz tiskárny sídlil v dvorním křídle, zmodernizovaném ve 20. letech 20. století, až do začátku 90. let, kdy n. p. Mír zanikl. Tiskárna, roku 2002 zapsaná do seznamu kulturních památek, se přestavuje na hotel Verdi a od konce roku 2006 průběžně bourá.

RUSTONKA, † 2007

(Praha 8-Karlín, čp. 268, Sokolovská ul.)

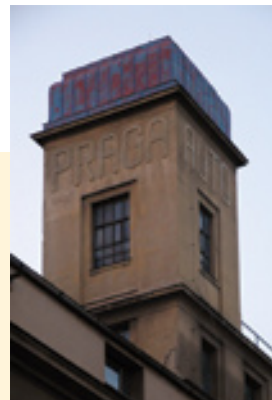
Jedna z nejstarších pražských strojiren, založená roku 1832 bratry Thomasovými. Od roku 1850 byl jejím majitelem Joseph John Ruston. Vyráběla kotle, parní stroje a později také parníky. Odtud pocházela loď Praha, se kterou roku 1865 zahájila provoz Pražská společnost pro paroplavbu na řece Vltavě. Pod názvem Pražská akciová strojirna, dříve Ruston a spol., začala vyrábět také nýtované mostní a střešní konstrukce, např. krov Rudolfiny nebo konstrukci strojovny na Zemské jubilejní výstavě roku 1891. Souběžně se přistavovaly další budovy; nejstarší byla patrně kotelná s komínem z poloviny 19. století, k níž byla roku 1902 firmou Frant. Schlaffera přistavěna strojovna. Z roku 1900 pochází plán průčelí největší z budov, mostárny, na rohu ulic Sokolovské a Švábky, také od stavitele Schlaffera. Roku 1912 koupily Rustonku Elektrické podniky a zřídily zde opravnu kolejových vozidel i kolejí, což si vyžádalo další dostavby: truhlárnu, lakovnu s vjezdy pro tramvaje z roku 1913, a novou halu dílen. Secesní podobu továrny v této fázi dokládá návrh kované mříže vstupu a také dochované průčelí dělnických záchodků. Z roku 1917 pocházela přístavba kovárny, dochovaná intaktně včetně dřevěného krovu s železnými táhly. Areál sloužil do roku 1994 Dopravním podnikům, poté jejich dceřině společnosti Pražská strojirna, a. s. V roce 2005 výbor pro infrastrukturu MHMP rozhodl o výstavbě komuni-

kace Pobřežní III, která se stala záminkou pro likvidaci Rustonky. Silniční spojka v prodloužení Pobřežní ulice vedoucí na Palmovku se mohla Rustonce vyhnout. Podle projektu společnosti PUDIS, a. s., je však trasa vedena tak, aby mezi protaženou Pobřežní ulicí a nově vybudovanými protipovodňovými zábranami vzniklo volné prostranství, „lukrativní místo s výhledem na Hradčany“. Pražské strojirny přesunuly výrobu do Vinoře a v říjnu 2007 začala demolice.

Další ohrožené stavby

Bourat se budou pravděpodobně i další kvalitní stavby moderní architektury. Libeňský most má být postaven znovu v rozšířené replice (?). Demolice hrozí jedné z nejvýznamnějších průmyslových staveb v českých zemích, Odkolkovým mlýnům ve Vysočanech, postaveným podle návrhu architekta Huberta Gessnera z let 1912 a 1918, poté co MK ČR prohlásilo kulturní památkou pouze administrativní budovu. Vlastník areálu, společnost FIM Development, zde plánuje byty a hotely. Waltrovka v Jinonicích má být podle investora, společnosti Red Group, přeměněna na moderní městskou čtvrť s byty a kanceláři. Část šestipatrové železobetonové továrny, navržené roku 1928 Gočárovým žákem Františkem Bartošem, má být zachována (doufejme, že dobře staticky zajištěna). Prázdné autobusové garáže Dejvice, prodané v květnu 2007 společnosti InterCora, snad před zbořením zachrání zápis mezi kulturní památky.

Vladislava Valchářová

**AUTOMOBILKA PRAGA,
† 2002**

(Praha 9-Libeň, ul. U Zkušebny)

**SLADOVNA PODBABA,
† 2003, 2007**

(Praha 6-Dejvice, čp. 131, Podbabská ulice)

MĚNÍRNA BOŘISLAVKA, † 2004

(Praha 6-Dejvice, Kladenská ul.)

KOTELNA LÖFFLER, † 2004

(Praha 7-Holešovice, Partyzánská ul.)

PRÁDELNA NA PANKRÁCI, † 2006

(Praha 4-Nusle)

**KLUB
7A
STAROU
PRAHU**

USMĚRŇOVACÍ STANICE SPALOVNY, † 2006

(Praha 9-Vysočany)

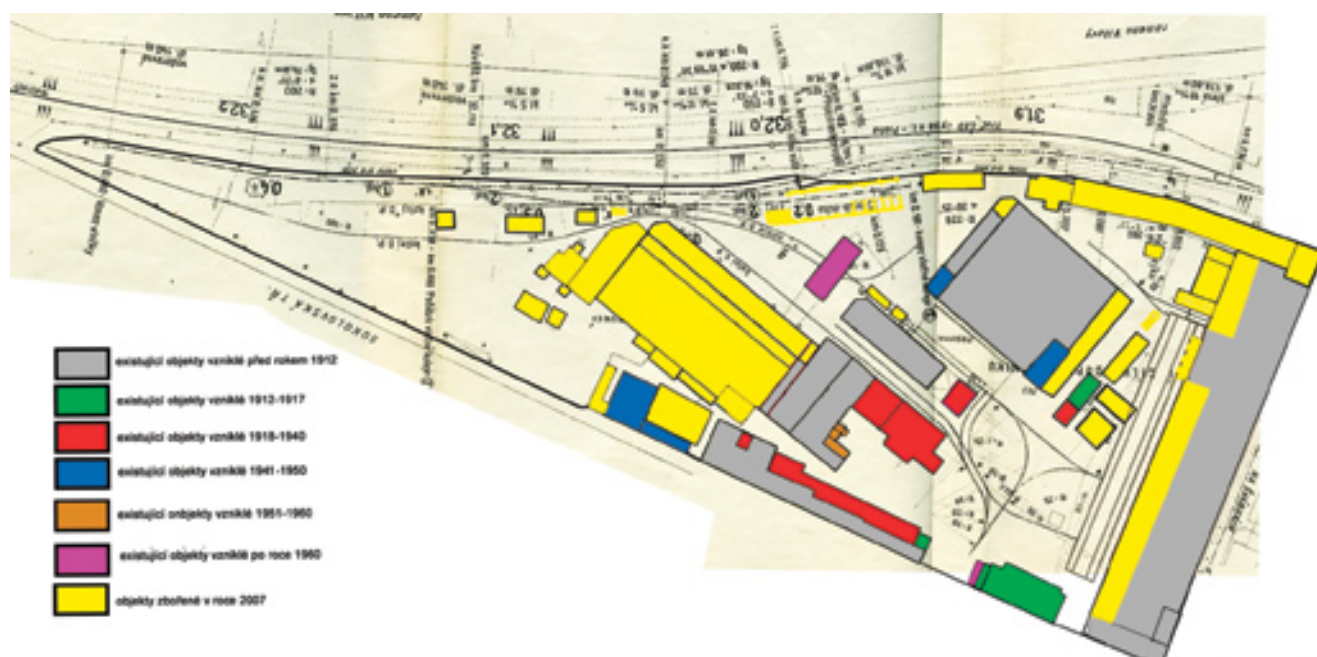
PRAŽSKÁ AKCIOVÁ TISKÁRNA, † 2007

(Praha 1
Nové Město,
čp. 920,
Opletalova ul.)

WALTROVKA, † 2007

(Praha 5 – Jinonice)

RUSTONKA,† **2007***(Praha 8-Karlín, čp. 268,
Sokolovská ul.)*

NÁZOR: SPOR O BUDOUCNOST MĚSTA A FENOMÉN DÝMKY MÍRU

(Tento text byl přednesen na 2. ročníku konference Výškové budovy v historických centech Evropy, kterou pořádala dne 17. 9. 2007 nadace ABF v hotelu Corinthia Towers.)

Začnu trochu netradičně. Svěřím se vám totiž s jedním literárním zážitkem. Četla jsem knížku tureckého spisovatele, nedávného laureáta Nobelovy ceny za literaturu, Orhana Pamuka o Istanbulu. Nelekejte se, že bych snad chtěla srovnávat Prahu s Istanbulem, jen mne zaujal jeden autorův upřímný postřeh, o kterém je prospěšné trochu přemýšlet. Orhan Pamuk klade sám sobě otázku, proč s obrovským zaujetím až vášní vyhledává, čte a studuje knihy, které o jeho rodném a milovaném Istanbulu napsali v minulém a předminulém století spisovatelé a cestovatelé ze západní Evropy, tedy cizinci, lidé přicházející do města jen nakrátko, za poznáním, pobavením, zážitkem. Zpytuje sám sebe, proč jej tolik zajímá, jaká místa západní vzdělanci v Istanbulu navštěvují, co o nich píší, co si o městě a jeho obyvatelích myslí. Po řadě košatých úvah dochází k zásadnímu poznatku: Jsou to právě oni, ti návštěvníci z ciziny, kteří dokáží neomylně vyhledat a nejsnáze popsat to, co tvoří identitu města, jeho osobitost a neopakovatelnost, a to i proto, že se pochopitelně nikterak nezabývají věcmi a jevy, které považují za běžné, banální, které dobře znají z domova nebo jiných měst.

Až do tohoto momentu je úvaha nicméně zcela logická a nejde prozatím o žádnou objevnou myšlenku. Ale pozor! Orhan Pamuk zároveň s hrůzou a nelibostí zjišťuje, že právě to, co se v Istanbulu těšilo a těší zájmu, obdivu a zaujetí oněch cizích pozorovatelů a co je inspiruje k popisu či literárnímu zpracování, jsou tytéž budovy, jevy, zvyky, které instambulští obyvatelé, místní vlivné osobnosti i komunální politici považují za trapně zastaralé až ostudné, které se snaží nekompromisně odstraňovat ze života a vzhledu města jako překážku žádoucího pokroku a rozvoje, jaký si vysnili podle vzoru západních metropolí.

Nepochybně už tušíte, jakým způsobem chci aplikovat tento postřeh na naše pražské téma. Nicméně, aby mne nikdo nechytal za slovo: podotýkám, že jsem si dobře vědoma, že instambulské a pražské pozoruhodnosti jsou zcela odlišného druhu a kategorie a srovnávat je nelze, přesto lze z úvahy Orhana Pamuka načerpat obecná poučení:

Nepodceňujme to, co je pro nás, obyvatele a uživatele města, každodenní samozřejmostí; v případě Prahy je to kromě jiného její světově ceněný historický obraz. Zamysleme se, zda by z hlediska nezpochybnitelně žádoucího zachování a ochrany osobitosti města, nebylo nejhodnotnějším a nejzáslužnějším počinem Prahu v prostoru vizuálně nejzranitelnějšího území

pražské kotliny a prstence historických předměstí výškové výstavby zcela ušetřit, tedy dříve, než do něj první skutečný mrakodrap omylem či administrativní chybou vznikne.

Nepodléhejme iluzím a utkvělým představám, které nám vytrvale tloučou do hlavy zejména ti, kteří jsou s výškovou výstavbou, představující současnou módní realitní nabídku, různými pouty spjati, že totiž město bez výškových staveb může být sice považováno za malebný historický skvost, ale nikdy ne za moderní, dynamické a ekonomicky prosperující velkoměsto se sebejistou ambicí evropské metropole. Popravdě řečeno, když mi někdo exaktně dokáže, že výhodné obchody nelze uzavírat v prvním, druhém, pátém podlaží, ale až od třicátého výše, a že jediné přítomnost věžáků ve městě inspiruje komunální politika ke kvalitnímu rozhodování a že lidé sídlící v obytných věžích jsou stále svěží, duchem mladí a optimističtí, možná i já té báchorce uvěřím, zatím ale ne.

Věžovými stavbami banální střeoevropské úrovně postavenými v pohledovém kontaktu s historickým jádrem nemůže Praha nic získat, může jentratit, může přijít o část svého kreditu historického města, který je, ať chcete, nebo ne, na panoramatických hodnotách pražského terénu a vizuálních vztazích, které vytvářejí staré dobré dominanty, založen. Ano, byla by zde ještě jedna teoretická možnost, že totiž nové věžové stavby nebudou banální, ale vznikne zde nějaký zázrak světové architektury, za nímž samotným se bude do Prahy jezdit jak na poutní místo a který třeba zastíní i její historickou proslulost. Nedomnívám se však, že tato mizivá naděje morálně opravňuje hazard s tradiční podobou města.

Na druhé straně, věřte mi, že velmi dobře chápu, že velké stavební a realitní podnikání se podobá odvážné až riskantní hře a účast v ní (stejně tak jako v mnohém jiném podnikání, kde jde o hodně) může mít charakter až gamblerství, s mnoha typickými průvodními jevy (deformace hodnotového žebříčku, neochota respektovat rady a doporučení, neochota přizpůsobit se). Chápu také, že pro architekta může být projektování výškové budovy lákavou profesní výzvou a vysněnou prestižní metou, o což je ochoten se tvrdě a možná i nemilosrdně utkat. Z toho však zároveň vyplývá, že obě tyto skupiny (developerské společnosti prosazující svůj stavební záměr a architekti pracující v angažmá developera, případně jen se svými profesními kolegy v tomto angažmá solidarizující) jsou v posuzování vhodnosti výškových staveb v dané lokalitě nesoudné,

podjaté a k jejich prosazování a hájení je vede nejen estetický názor, ale i silná osobní zcela subjektivně podložená motivace. Podle toho také pak vypadají argumenty, které používají. Abychom si dobře porozuměli, já nechci tuto skutečnost, tedy citovou a estetickou náchyllost některých profesních skupin k výškovým stavbám, podmíněnou subjektivními důvody kritizovat či dokonce pranýřovat, já se ji snažím jen v argumentaci rozpoznat a nenaletět.

Pro názorný příklad se vrátím k loňskému vystoupení architektů, manželů Bendových, kteří na 1. ročníku této konference efektně přednesli svůj příspěvek až z daleké Šanghaje, kde nebyli na výletě, ale v profesionálním angažmá. Nevím, jestli to způsobila absence pražského kontextu či naopak bezprostřední vliv šanghajského prostředí, pravděpodobně obojí dohromady, ale jejich argumentace obhajující a vřele doporučující Praze výškové stavby byla snůškou těch nejhloupějších a velmi naivních blábolů: Např. tato řečnická otázka: „Má Praha zůstat jedním z mnoha kuriózních historických měst ve střední Evropě, nebo se má zpátky zařadit mezi dynamická a prosperující centra evropského dění?“ Jako bych v této otázce tím neuvěřitelným podceněním kvalit Prahy, kterou nazvali jedním z mnoha kuriózních měst ve střední Evropě, slyšela ozvěnu frustrace instanbulských občanů, o nichž jsem hovořila na začátku. Praha v podobě, jakou stále ještě má, není přece jednou z mnoha ve střední Evropě, ale jedinou na světě! Připouštím, že ze zorného úhlu Šanghaje se může zdát město bez skutečných mrakodrapů významově nicotné. Změníme-li však směr pohledu a podíváme-li se opačně, tedy z „přízemní“ Prahy na Šanghaj „deroucí se k nebesům“, může interpretace toho pohledu dopadnout i jinak. Mne například napadá slovo obludárium – tím nehodnotím architektonickou kvalitu výškových staveb v Šanghaji, jen subjektivně reflektuji jejich objem a množství. Ale mohou být tyto subjektivní pocity nějakými skutečnými argumenty, ať pro, či proti? Mimochodem, ani v Šanghaji nejsou mrakodrapy jediným směrem stavebního vývoje, souběžně tam vzniká na základě silné poptávky čtvrt evropského vzhledu a měřítko – Anting. Proč tedy vzývat z Prahy slepě asijské mrakodrapy jako metu, když i Šanghaj, město mrakodrapů, vzývá evropské vzory?

U argumentace manželů Bendových z loňského vystoupení ještě zůstanu. Jejich další myšlenka zněla takto: „Napadlo nás, jak by asi dopadl Karel IV., kdyby Matyáš z Arrasu podal jeho jménem na tehdejší magistrátu žádost o povolení stavby chrámu sv. Víta.“ A vzápětí vypočítávají překážky, které by památkové orgány stavbě zmíněného chrámu kladly a vyvozují z toho, že současná, tedy dnešní, přísná památková péče je brzdou žádoucího vývoje města. Když odhlédnu od určité až dětsky prosté logiky této argumentace, narážíme zde na jeden z typických a obecně nejrozšířenějších výroků přesvědčovacího arzenálu obhájců jakéhokoliv razantního stavebního vpádu do historického prostředí, který programově

směřuje k zmírnění či odbourání památkového vlivu na stavební proměny města. Uvedený výrok, vyslovený bez elementární znalosti zákonitostí kulturního vývoje, má řadu dalších podob, z nichž asi nejčastěji je používána varianta dietzenhoferovská: „Kdyby památková péče existovala už v gotice, nevznikla by díla slavné éry českého baroka, Dietzenhoferové by nemohli postavit chrám sv. Mikuláše.“ V této souvislosti si neodpustím trochu osvěty: Památková péče v dnešním chápání je fenoménem až 19. století; teprve v 2. polovině 19. století se ze specifické kombinace historické situace, společenského klimatu a stupně kulturní vyspělosti zde v Evropě zrodilo to, co dnes nazýváme památkovým vědomím či cítěním, případně památkovou etikou. Teprve tehdy vznikla památková teorie v moderním pojetí, kterou se posléze rozhodla společnost aplikovat na své konání ve formě legislativního rámce a institucionalizovat v podobě památkových orgánů. Pro existenci památkové péče v předchozích obdobích a staletích nebyly duchovní, kulturní ani společenské předpoklady. Proto je nesmyslné obhajovat současné počínání pravidly a zvyklostmi doby, kdy o památkové péči nebylo ani ponětí, a stejně tak i všechny výroky typu: Kdyby památková péče existovala už v gotice... mají úroveň smysluplnosti tak nízkou, jako kdybychom vážně uvažovali o tom, zda Karel IV., a promiňte mi ten plebejský přírůbek, nosil trenky, nebo slipy.

Popravdě řečeno je mi v argumentačním souboji skoro milejší, když zástupce developerské společnosti, obhajující projekt výškových budov, prohlásí: „Ano, chceme být první a nejvyšší, protože chceme být jednička na trhu a prodávat byty za nejvyšší ceny.“ Tak jsme to slyšeli v Klubu Za starou Prahu letos na jaře od zástupce developerské skupiny J & T Bank prezentujícího záměr holešovických dvojčat. Tento názor, jehož upřímnost či děsivá suverénnost nás měla zřejmě paralyzovat, nemohu podporovat, ale oceňuji, že si alespoň nehraje na moderního obroditele zastaralé Prahy.

Nehovořím a schválně nechci hovořit o Praze jako rezervaci UNESCO, ani o hrozbě jejího vyškrtnutí ze seznamu světových památek, ani o památkovém zákonu, ani o vyhlášce o PPR a jejím ochranném pásmu. Pokud bychom pochybovali o smyslu a podstatě památkové legislativy či smyslu a podstatě závazků, které se náš stát dobrovolně uvolil plnit, a podřizovali se tomu všemu jen trpně, ze setrvačnosti, či z poslušnosti, naoko se snažili být vzorní a příkladní, ale ve skutečnosti pravidla chytrácky obcházel a šidili, je to celé nesmysl a hloupost. Už nežijeme v době, kdy bychom museli lhát sami sobě. My sami, naše současná společnost, si musíme nejdříve rozmyslet a uvědomit, co vlastně chceme, co je pro nás prioritou, v čem má Praha hodnotu pro nás i pro svět, a přitom nesmíme podléhat hloupým komplexům podobně jako istanbulští občané, například proto, že se Praha zatím moc nepodobá New Yorku.

Pokud se i v Praze, a to i třeba v pražské kotli ně, rozhodneme stavět do výšky, pokorit dosavadní

historické dominanty a opticky deformovat výškové vztahy v historickém městě, musíme být skálopevně přesvědčeni, že to je nejlepší varianta vývoje (ne mít pocit, že by to třeba možná mohla být docela dobrá varianta vývoje), musíme být přesvědčeni, že to, co ztrácíme, může být snadno obětováno, protože to bude nahrazeno něčím adekvátním, stejně dobrým, ne-li lepším.

Ale jak dojít k všeobecně přijatelnému konsensu, co je pro Prahu nejlepší variantou vývoje? Rozhodně ne tak, že názoroví soupeři budou na sebe číhat za rohem a mlátit se po hlavě. Jednou se z bojiště odpotácí ten, podruhé onen a tak pořád dokola. Každý směr dalšího vývoje, který nebude založen na oboustranném či mnohostranném konsensu, je pro Prahu nežádoucí až zhoubný. Špatná varianta je, když se soupeři drží do nekonečna v šachu, ale ještě horší je varianta silového řešení – povýšení pravdy silnějšího na vůdčí pravdu.

Pro samotné město a jeho budoucnost ale není ani tak důležité, kdo je momentálně větším favoritem souboje, jako to, zda a jak spolu soupeři dokáží komunikovat. Blízká fáze plánování budoucnosti města totiž není kupodivu jen o architektuře a urbanismu, ale také o psychologii, o vzájemné vstřícnosti a dobré vůli, schopnosti ochotně naslouchat, nezákladně jednat a potlačit vlastní ambice i osobní prospěch, upřímně respektovat protivníka a v zájmu nesporných hodnot města na jedné straně i jeho nesporných potřeb na straně druhé dokázat dosud skoro nemožné: v zájmu dohody a mírového řešení o krůček pokorně ustoupit.

Budou-li o budoucí podobě města jednat či rovnou rozhodovat osoby na výsledku jednání různou měrou osobně závislé – existenčně, prestižně či profesně –, je konsensus jen utopií. Bez něj však stojí Praha jako historické město na kraji propasti.

Kateřina Bečková

POLEMIKA: VŽDYŤ O MRAKODRAPY VLASTNĚ ANI NEJDE

(K Věstníku Klubu za starou Prahu 1/2007, konkrétně ke statí Mrakodrapy v Holešovicích Mgr. Richarda Biegela a ke zprávě o semináři o dostavbě pankrácké pláň.)

Na obálce posledního čísla Věstníku je fotografie panoramatu Prahy od strahovského kláštera: na horizontu se tyčí dvě namalované oranžové ani ne tak „věže“ jako spíše „komíny“, mající simulovat plánované výškové stavby v Holešovicích; podobných fotografií je ve Věstníku více. Ve statí Mgr. Biegela se uvádí: „Panoramatické kvality města jsou jednou z hodnot, které je přivedly na seznam UNESCO. Vzhledem k předloženému projektu mrakodrapů je tak na místě zamyslet se nad tím, jaká je vlastně současná ochrana tohoto jedinečného urbanistického celku /.../“ Ve výše zmíněné zprávě zase stojí: „Historický obraz města Prahy byl označen jako takový, který má výjimečnou univerzální hodnotu, /.../ Všichni přítomní experti se shodli na tom, že předkládaný projekt ovlivní historický obraz Prahy /.../ Zástupci města /.../ připustili, že navrhovaný projekt bude mít dopad na historický obraz Prahy, avšak argumentovali tím, že škoda již byla napáchána a stavbou nových objektů se situacelepší. S tímto tvrzením nesouhlasil žádný ze zahraničních expertů /.../“

Laický čtenář je ovšem v tomto souboji expertů s experty předem odsouzen k mlčení, přesto si však troufám podotknout to, co se zcela zjevně rozchází s názory představitelů KZSP, pro něž zřejmě mají relevanci jen „experti zahraniční“:

1/ Ani na Pankráci, ani v Holešovicích nemá jít (já osobně dodávám – bohužel!) o skutečné „mrakodrapy“, jen o výškové budovy zvící něco přes sto metrů (v Holešovicích, pravda, počítá maximalistický projekt až se stopadesátimetrovými stavbami). Newyorský Empire State Building má asi 340 m, padlá „dvojčata“ měla téměř 400 m a dnes se již v řadě míst na světě projektují stavby téměř půl kilometru vysoké. My se tu můžeme zbláznit ze stometrových krabiček!

2/ Praha má, pravda, řadu pozoruhodných panoramat, ale to, jímž se stala slavnou, je pohled na pražský Hrad. Táhá se: budou snad projektované výškové budovy toto panorama jakkoli ohrožovat, měnit?

3/ Centrem pozornosti památkářů je nepochybně historické jádro Prahy. Děje se v něm s jeho památkami mnoho hanebností a já osobně patřím k těm, kteří jsou neskonale vděční právě KZSP za to, že podniká často zoufalé, téměř beznadějně boje za záchranu té či oné architektury, té či oné budovy. Jistě je třeba zastávat se i památek ležících mimo historické jádro města. Ale: pankrácká pláň se nachází vzdušnou čarou asi pět km od Staroměstského náměstí, vyhlédnuté místo v Holešovicích pak více než tři km. Na místě, kde mají výškové budovy vyrůst, se nenacházejí žádné památkové chráněné objekty a tato místa nejsou součástí městské památkové rezervace.

4/ Často slyšíme (a je to uvedeno též na jiných místech posledního čísla Věstníku), že stavba „mrakodrapů“ ohrozí status Prahy jakožto města zapsaného na seznamu UNESCO. Jeden expert tvrdí to, druhý ono. Nikde se však nedočítáme, jaké je konkrétní kritérium pro ono prestižní „zapsání!“ Tři výškové stavby? Ty už na Pankráci stojí, navíc tu máme i žižkovskou televizní věž. Proč nás tedy ještě nevyškrtili? Když dostavíme na Pankráci další tři, překročíme tím nějaký závazný limit? Bude UNESCO bez sebe blahem, když Pankrác zůstane nadále tak hnušně kusá, nedostavěná? Nebo máme ty tři stávající věžáky raději zbourat? Osobně zastávám názor, že jedině dostavba výškových budov (byl bych ještě raději, kdyby šlo o skutečné mrakodrapy!) může Pankrác aspoň jakžtakž zatraktivnit! Někdy dříve již ve Věstníku stálo, že projektovaná výšková budova ve tvaru „V“ bude připomínat vykotlaný zub... Ale vůbec ne! To

jen až doteď připomíná pankrácké „panorama“ tlamu se třemi zuby!! Další „zub“ je právě třeba dostavět.

5/ Celkem totéž se týká Holešovic: zoufale fádni, nudná čtvrt, ale jednu přednost snad přece jen má: poloostrov, jenž ji tvoří, pravidelná uliční síť a řada průmyslových objektů, to vše nápadně připomíná jednu lokalitu, která se vyznačuje neuvěřitelnými kontrasty, totiž newyorský Lower Manhattan. Tam vskutku může člověk během jen pár minut přejít z „ráje mrakodrapů“ do končin tuctových činžáků, jimž ale zase dodává na pestrosti jejich multietnické obyvatelstvo. Projekt dvou – opakují v jádře jen velmi skromných! – pražských „věží“ v Holešovicích považují proto vzhledem k urbanistickým souvislostem za téměř geniální věc! Praha je svým terénem natolik různorodá, že i obdoba Manhattanu si v ní může najít své místo! (Zbývalo by ještě udělat z části Holešovic pražský „Chinatown“, to bych také přivítal, ale o tom bych už snad měl psát někam jinem.)

6/ Obávám se, že někteří památkáři trpí „mrakodrapofobií“ stejně jako někteří ochranáři zase trpí „dálnicofobií“. Stavět se to prostě nemá a nebude a basta! Tento názor se pak vyhlašuje za dogma. Pro tento názor se posléze hledají podpůrné argumenty: obávám se, že některé z nich poněkud zavánějí demagogií. Je vůbec možno v Praze říci, že mrakodrapy jsou krásné? Že právě jimi by se konečně Praha mohla dostat ze svého provinčního zakletí? Miluji Paříž. Kdykoli ji však navštívím, jdu se záhy podívat na mrakodrapové předměstí Défense. A vždy jsem tam opět okouzlen. Jaká urbanistická a architektonická velkorysost! A jen o velké dimenze tu rozhodně nejde. V Praze zoufale chybí slušná moderní architektura. Tančící dům je krásný, ale je to jen první vlaštovka. A ta plánovaná mořská obluda na Letné: zde všemi deseti chci památkářům podepsat protest proti její výstavbě! to není architektura, to je exhibicionismus.

Oproti tomu mrakodrapy, výškové budovy, jsou dnes již vlastně „klasickou modernou“: ví se, co od nich lze – či nelze – ve smyslu architektury a urbanistiky očekávat. Jenže k mému žalu nám tu nikdo v Praze nechce ani jeden skutečný mrakodrap postavit...

Martin Machovec
(člen Klubu od r. 1985)

POLEMIKA: NEJDE O MRAKODRAPY, JDE O PRAHU

ODPOVĚĎ MARTINU MACHOVCOVI

Motto: „Je vůbec možno v Praze říci, že mrakodrapy jsou krásné? Že právě jimi by se konečně Praha mohla dostat ze svého provinčního zakletí?“

M. Machovec

Město je zvláštní fenomén. Dotýká se všech a všichni k němu mají osobní vztah. Ti, kdo přemýšlejí o jeho podobě, mohou mít na jeho současnost a zejména budoucnost diametrálně odlišné názory, aniž by bylo možné říct, že ten který je jediný správný – je-li myšlen doopravdy, má právo být vysloven a prosazován. K tomu, aby se tyto jednotlivé názory setkávaly a utkávaly, slouží diskuse, jejímž cílem není toho druhého „obrátit na víru“, ale pokusit se jej přimět k přemýšlení o důvodech našeho nazírání.

Pan Martin Machovec vyslovil svůj názor jednoznačně. Chápu-li jej správně, je dle něj Praha architektonicky upadající město, jež čeká na svého spasitele, kterým jsou v jeho podání krásné mrakodrapy. Je-li názor formulován takto, lze s ním stěží nějak polemizovat. Punc „současnosti“ či „modernosti“ zde vítězí nad architekturou,

neboť nejde o to, co výškové stavby v tom kterém městě způsobí, ale zda tam už konečně budou stát.

Můj úhel pohledu je jiný. Přiznám se, že jsem rovněž fascinován mrakodrapy. Ano, mohou být krásné, samy o sobě i v kompozici s jinými mrakodrapy. Jejich problém je vlastně jen jeden: všude, kam přijdou, změni měřítko tak radikálním způsobem, že jakékoli dosavadní urbanistické vazby přestanou platit. Dominanty, které do té doby ovládaly střed města, se stávají stejnými trpaslíky, jež vedle nových, mnohonásobně vyšších staveb působí úsměvně či tragikomicky. Výškové stavby s sebou nesou svůj vlastní řád, který přebije vše ostatní, ať je to románské, barokní či zcela nedávné. Výborně to dle mého soudu vystihl v článku pro časopis Reflex Martin Komárek: „Představa města jako hudební skladby je inspirativní. Jistě – vkus se vyvíjí, styl skladeb se mění. Není důvod

ustrnout u Mozarta a neposlouchat třeba Sex Pistols. Problém je ovšem v tom, že jen stěží můžete Mozarta a Sex Pistols zkombinovat tak, aby z toho vzešlo něco, co by se vám líbilo. Je asi lepší uchovat si je odděleně, což z vás nečiní ani staromilce, ani modernisty. A tak je to možná i s Prahou a mrakodrapy.“

A ještě jedna věc – ono tolikrát probírané panorama. Nevím jak ostatní, ale já město vnímám trojrozměrně. Vnitřní Praha má podobu amfiteátru, který je lemován většinou zelenými stráněmi údolí Vltavy. Korunou, nebo chcete-li dominantou tohoto prostoru je hradčanské návrší s Hradem a katedrálou. Jeho působení je možné právě jen díky tomu, že jej v rámci zmíněného amfiteátru nic nepřebíjí ani nezpochybňuje. Stopadesátimetrové (ale stejně tak i stometrové!) stavby uprostřed kotliny by nejen přesáhly hranici okolních svahů, ale zcela by změnily naše vnímání „svatého“ hradčanského návrší – jakmile by pohled z hradní rampy nebo Petřína jednou zabloudil na mrakodrapy, změnilo by se jeho měřítkové nastavení a tím i vnímání Hradu a ostatně i celého historického města.

Ale zejména: Praha nemá jen tohle jedno panorama, má jich vzhledem k popsané kompozici mnohem více – stačí se projít po svazích Petřína a Strahova, projít Hrad a pokračovat po hraně Letenské pláně. Urbanis-

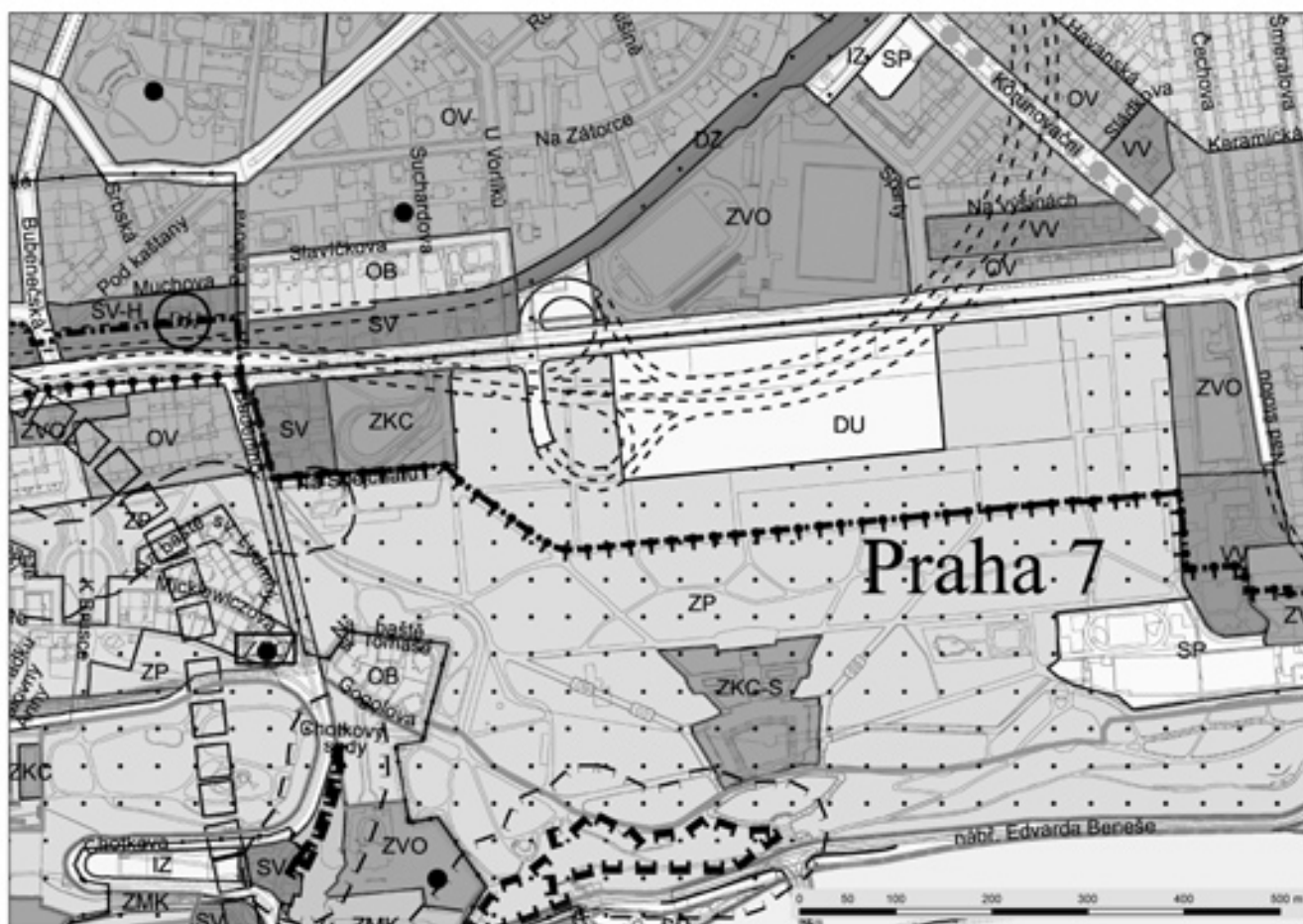
tická kompozice města je jeho nejvnitřnějším základem, atributem a živnou půdou, která umožňuje dialog staveb historických s těmi nejsoučasnějšími. Výšková stavba není apoštolem modernity, je jenom jednou z mnoha variant. Někam se hodí, jinam ne. Za provinční nepovažují absenci výškových staveb v Praze, ale právě výše zmíněné nebezpečné zjednodušení, které dělá ze všech odpůrců mrakodrapů v Praze v lepším případě staromilce a v horším zaostalé hlupáky, kteří nepochopili pravou cestu pokroku.

Ale takhle to jistě autor nemyslel. Jeho názor zcela respektuji a nehodlám mu jej vyvracet. Měl bych jen jedinou otázku. Zauvažoval někdy, že to, co on vnímá jako symbol nové architektury a tedy nezpochybnitelnou hodnotu bez ohledu na místní urbanistické souvislosti, může někdo jiný posuzovat právě na jejich základě? Pokusil se někdy podívat se na výškové stavby bez „mesiášského“ zápalu, čistě jako na objemy vstupující do konkrétního, nějak utvářeného prostředí? Pokud tak učinil a jeho názory to nezměnilo, nebo dokonce posílilo, znamená to, že asi opravdu vidíme v Praze každý úplně jiné město. Je-li tomu tak, asi mi nezbyvá než říci, že v tom jeho bych žít nechtěl a že učiním co budu moci proto, abych ani nemusel.

Richard Biegel

NÁZOR: TAK NÁM PARCELUJÍ LETNOU

Letná na územním plánu Prahy

Jednou, už je to dávno, jsem dostal za úkol rychle, nejlépe hned, vypracovat podrobný plán "rozvoje" starého středu jednoho slovenského města. Jindy zase jiné plány přestavby starých měst českých.

Do těch měst se už pár let předtím lily peníze. Důvod toho utrácení pocházel z plánovaného hospodářství, výsledkem byl stavební chaos. Asanační průtahy byly rozestavěny, celé bloky domů již vyklidněny nebo zbourány. Na místo bloků a bez vzpomínky na bývalé ulice byly vsazovány hotové projekty osamělých neforemných staveb. Na kraji historického jádra už stával jeden či více věžáků a všude byly díry po zbořených památkách. A hned za bývalými hradbami stály paneláky.

Nové stavby na polích kolem těch měst byly přece jen rozmyšlené. Byly na to specializované projektové kanceláře, práce to moc těžká nebyla, předpisy neměnné, typů domů bylo jen několik a panelů z paneláren jen několik desítek druhů.

Vždycky mi bylo divné, proč si radní a předsedové vzpomněli v přesně stanovitelném stadiu procesu zkázy a nezávisle na sobě, že potřebují architekta na celek. Asi přijel nějaký papaláš a seřval je. Určitě na to nepřišli sami, protože i nad papírovým plánem

s pokusem o slepení rozbitého města ne a ne ustoupit z předem vykopaných pozic. Samoobsluha prostě musela být v tom a tom památném domě s klenbami, kotce policejních psů před okny porodnice, za presbytářem kostela čtyřproutková komunikace, místo parku pěkné autobusové nádraží.

Školit je ve čtení mapy bylo docela vzrušující. Jeden předseda doslova přede mnou zkameněl, ukázal jsem mu trasu jím prosazované přeložky silnice kolem města a hned u ní jeho vlastní dům.

Mnoho se podařilo i zachránit. I oni měli své „ony“. Mezi těmi nad nimi stačilo najít ty, kteří docela obyčejně neradi packali to, čím se zabývali. Stačilo vysvětlit, že je nějaká koncepce hloupá a nabídnout řešení méně hloupé. Nebo alespoň, že je stavba příliš drahá a načrtnout řešení méně nákladné nebo třeba i nákladnější, ale účinnější. Některé skvělé úspěchy byly přitom i v Praze. Strahovský tunel místo malostranského, metro místo podpovrchové tramvaje, plynovod přes Strahov a plynové vytápění studentských kolejí místo komínů na spaliny topného oleje vysoké jako rozhledna. Byl jsem u mnoha takových akcí, podobných spiknutí. Na konci oné éry ta spiknutí slábla, stejně jako jejich strůjci.

Uběhlo čtvrt století. Obdivuji občany Troje, úspěšné v obraně proti nehoráznému rozšiřování čistíčky odpadních vod. Mrakodrapům na Pankráci brání občané nejen pro sebe, ale i pro hrstku zbylých obyvatel v centru. Jedinci zachraňují mnohé nehoráznosti krkounských investorů. Opravují rozhodnutí pražských rozkolísaných úřadů.

Přitom, jak je územní plán Prahy přesný, má spoustu chyb. A ještě je rozrýván obrovským množstvím permanentních změn. Ale nejvíce postrádá vizi města a posluhuje lobistům. Situace je vážná.

Tak třeba fotbalový stadion místo Sparty, nebo kýhový arény. Organický tvar nového většího stadionu mi připomíná nemocniční mísu nebo nejspíše slepici, sedící na malém hnízdě. Pozemek jako dlaň, proto se má kopat míčem směrem východ – západ. A slepice má choré křídlo nad třídou Milady Horákové, a tak si přivlastňuje rozptylovou plochu na druhé straně ulice. Asi pro bezpečné půtky fandů s policií, bez ohrožování dopravou.

Třída Milady Horákové a další nespojitě úseky se skoro sto let stavěly jako kompoziční a společenská osa pražského severu, až na posledně postavený díl u metra Hradčanská, to je jen dopravní kanál. Za cenu astronomicky drahého tunelu pod Stromovkou se má doprava přes Letnou i u stanice Hradčanská velice oslabit, dokonce se může i regulovat. Tak proč dál vyhánět chodce pod zem a nad zem?

Návrh architekta Jana Kaplického na Národní knihovnu rozhodně patří mezi pozoruhodné projekty. Lze říci,

že jeho bioarchitektura respektuje prázdnou Letenskou pláň. Letenskou pláň však její urbanistický kontext nekončí. Stavba je situována na rozhraní volné pláně a vilové čtvrti, která posléze přechází v typickou nízkou bubenečskou činžovní zástavbu. Velikost sousedních vilových domů zde představuje dvě až tři patra (asi 9–12 m), vzdálenější činžovní domy dosahují v průměru pět až šest pater (18–21 m). Výška nové knihovny je 50 metrů, čímž dvakrát až pětkrát přesahuje všechny stavby v okolí, a to zjevně ve prospěch přání na postavení nové celoměstské dominanty. V době internetu má být tak výjimečně, ve výjimečném městě, postaven sklad knih.

Novostavba se cpe do tradičních pohledů. Jak od centra k Letné, z Petřína, z Vyšehradu a z pražských mostů, tak i ze severu a přes Letenskou pláň od Holešovic k západu, vždy směrem ke Svatovítské katedrále. Zejména z dálkových pohledů a z Letné působí její hmota nepříznivě, jako konkurence nejen subtilních tvarů katedrály, ale celého města. Domnívám se, že je nutné zmenšit objem a výšku stavby. Dohady v tisku, zda se nová knihovna líbí, nebo ne, jsou plné.

Vypjatý a konfrontační duch diskuse v médiích odvedl pozornost od jádra problému, kterým jsou urbanistické souvislosti novostavby, nikoli regulační pravidla. S pozemkem pro knihovnu souvisí i postrkování "zapomenuté" smyčky tramvají někam jinam, zase na pláň.

Podzemní garáže pod plání, na místě mizerně přístupným městskou hromadnou dopravou, nemohou být pro centrum nijak užitečné. Je to odtud stejně dlouhý výlet pěšky jako tramvají. Proč se tedy mají auta pasírovat

Letná na ortofotografii

Zátiší u soklu někdejšího Stalinova pomníku.

až do středu Prahy, když je v Holešovicích a v Libni, na stanici Dejvická nebo pod hradbami a v hradbách za hradem tolik volného místa?

A i kdyby se chodilo z garáží pěšky, přispěchá správa města se stavbou akvária při cestě, kterou se má chodit na Čechův most. Má být místo Stalinova podstavce. Skleněná bedna s restaurací a vypláznutou terasou na vyhlídku se v projektech investora postupně mění podle stadia vyjednávání; aktuálně zase dost nabyla. Nevkusem a objemem překonává bývalý pomník, zbouranou drobnou zrůdu, kdysi vévodící prastarému městu.

Mělo to být naopak: ruina podstavce by měla být pietně zachována, nikoli doplňována, protože obsahem i výjimečnou formou splňuje podmínky na zapsání do seznamu nemovitých kulturních památek. Nepřipomínat si jen slavné okamžiky, ale i to obrovské lidské selhání, podlehnutí neslušné ideologii. Při každém pohledu, při každé návštěvě si to připomenout! Žádnou tlustou čáru, žádné sklo, naše minulost není jiný podmořský svět!

Občany Prahy 7 zatím neleká nic. Přemýšlím, kde a jak se dnes takoví zdravě konzervativní lidé se zájmem a s nadhledem hledají, a docházím k tomu, že oni asi budou přece jenom až pod „nimi“. Mohli by být jejich „oni“, ale zatím nejednají, ač jsou zprávy opravdu zneklidňující.

Dneska se nemusí nijak rozebírat důvody a hledat, proč je nějaká stavba špatně! Rozhoduje většina.

Martin Krise

NÁZOR: PROČ POTŘEBUJEME NOVOU BUDOVU NÁRODNÍ KNIHOVNY?

Podobně jako většina diskuse v denním tisku se také debata o výsledku soutěže na novou budovu Národní knihovny ve věstníku „Za starou Prahu“ (č. 1/2007) soustřeďuje na výsledek architektonické soutěže, místo pro stavbu na Letné a vhodnost či nevhodnost převýšení tamní zástavby a stromového patra. Chápu, že v momentě, kdy stát nabízí peníze na nepochybně drahou stavbu (a skutečné náklady budou jako obvykle třeba dvojnásobkem nákladů plánovaných v soutěžních počátcích), je možná výhodné se této nabídce zuby nehty držet – historie ukazuje, kolik peripetií zahrnovala usilování o jakékoli veřejně prospěšné stavby, a to nejen v Praze. Poněkud se proto zřejmě opomíjí základní premisa: musíme v době kritického nedostatku státních financí a stálého zadlužování občanů skutečně stavět novou Národní knihovnu? A navíc v místě, kde není žádné vysokoškolské ani vědecké centrum?

Snaha postavit novou Národní technickou knihovnu byla v roce 2006 úspěšně završena a nedávno se začalo stavět na vhodném místě v Praze 6-Dejvicích. Její architektonický návrh zřejmě nikoho neprovokoval, plánovaná kapacita je dostatečná, umístění hned vedle budov vysokých škol i jednoho z největších ústavů Akademie věd České republiky je logické. Výstavba pokračuje rychle a nikdo zatím nepochybuje, že před koncem roku 2009 bude tato knihovna předána k užívání. Po dosavadní Státní technické knihovně se však v Klementinu uprázdnilo mnoho místností použitelných jako sklady knih, čítárny i kanceláře. Zdálo by se tedy logické, že do těchto místností Národní knihovna expanduje a za poměrně málo peněz bude na další desetiletí otázka vyřešena. Uvolněné křídlo Klementina bylo ve třicátých letech 20. století přestavěno pro knihovnické účely, konstrukce budov byla zpevněna a rozšíření by nemuselo být

dokonce ani doprovázeno přerušením provozu knihovny. Zdá se však, že současné vedení Národní knihovny o takové řešení nemá zájem a o existenci knihovny v Klementinu vlastně nestojí. Z živého areálu, snadno pěšky dostupného z hlavních budov Univerzity Karlovy, z něhož současně dýchá staletá historie a který je dobře spojen metrem s jinými vědeckými centry Prahy, se tak zřejmě má stát objekt výhradně pro turisty. Poslední kroky ředitele Ježka k tomu nepokrytě směřují.

Poukazují na to akce z poslední doby i jeho projevy. Dvě krásné chodby v přízemí a prvním patře byly již proměněny na galerii. Tento krok byl nepochybně kladem, chodby byly dosud využívány jen nepravidelně a pro galerii se i vzhledem k zajímavé barokní výmalbě hodí. Dosud chybějící koncepce výstav by se snadno dala napravit, stejně jako lepší informovanost o nich v tisku. Další Ježkovy kroky už bych kladně nehodnotil.

Dosud prostorově plně vyhovující bufet hned za vstupem do knihovny byl přesunut do místnosti vedle jednoho z nádvorí, kde byla „od nepaměti“ čítárna vědeckých pracovníků. V ní vládl léta božský klid pro soustředěnou vědeckou práci, byla vybavena starým (zřejmě prvorepublikovým), ale plně vyhovujícím nábytkem. Čítárna se však nedávno za zřejmě značných finančních nákladů (nový nábytek) přesunula do místnosti sousedící s dopravně frekventovanou Platnéřskou ulicí. Kromě stálého dopravního ruchu z ulice a kouřových zplodin při jakémkoli otevření okna je tam nutné celodenně svítit. Ceny v nově zřízeném bufetu jsou zase výrazně vyšší než v tom bývalém: například cena šálku čaje vzrostla z loňských 7 Kč na dvojnásobek a i ostatní ceny jsou nyní dost vysoké pro kapsu hlavních návštěvníků knihovny – studentů. A v Klementinu se přestavuje dále – v bývalém bufetu má být údajně nová vrátnice atd. Proč se tyto nákladné úpravy dělají, když knihovně už mnoho let v Klementinu nezbývá?

Ježkova správa se snaží přilákat do Klementina více turistů, jak ukazuje i nová restaurační zahrádka v jednom z nádvorí či nedělní bleší trh v jiném. Snahou knihovny by však měl být větší komfort pro čtenáře, lepší služby, rychlejší přísun knih apod. Ten ovšem záleží třeba na tom, co se už odsunulo do depozitáře (i v tom se pokračuje, např. noviny a časopisy z 19. století už jsou většinou v budově v Hostivaři) a jejich dostupnost určuje třeba to, zda si pro objednávací lístky přijede jednou za den posel, jako je tomu v současnosti, nebo zda by je knihovníci odeslali současnými spojovacími prostředky. Například rychlost přísunu knih vědeckým pracovníkům byla výrazně vyšší dokonce za bolševika, kdy se objednávací lístky odevzdávaly přímo v příslušné studovně a tyto objednávky byly vyřizovány přednostně.

Oprávněně se všichni bojíme, aby se ze staré Prahy nestal onen skanzen pro turisty, časem možná přístupný i Pražanům jenom za vysoké vstupné (aby snad nebyly „dvoji ceny“?). Nevyužijeme-li prostory uvolněné Státní technickou knihovnou pro Národní knihovnu nebo popřípadě nepředáme Klementinum k používání Univerzitě Karlově, dopustíme se dalšího hříchu proti staré Praze, horšího, než případná nadměrná Chobotnice nad Prahou. Copak případ sv. Michala není dost odstrašující?

Zdeněk Šesták

NÁZOR: VYUŽIJME PRO NÁRODNÍ KNIHOVNU RADĚJI KARLÍNSKOU INVALIDOVNU!

Ministerstvo obrany ČR připravuje v příštím roce přestěhování Ústředního vojenského archivu do jiných prostor a rozsáhlý objekt karlínské Invalidovny postupně zcela uvolní. Budovu hodlá nabídnout jiným státním organizacím a v případě jejich nezájmu přijde na řadu i nabídka soukromému sektoru. Lze si vůbec představit podobnou transakci s tak významnou památkou?

Osudy karlínské Invalidovny byly už v minulém století na okraji zájmu o její smysluplné využití. Objekt byl navíc před pěti lety silně poškozen povodní a přízemní trakty jsou dosud vyklizeny. Ministerstvo obrany nemá dostatek finančních prostředků ani na řádnou údržbu, natož na rekonstrukci tak rozsáhlého souboru budov. Prozatím jen velkým nákladem opravilo střechy. Měděné oplechování, okapy a svodní roury jsou bohužel vystaveny soustavným nájezdům zlodějů barevných kovů, přestože je budova střežena. Většina svodních rour byla již ukradena až do výše prvního patra, a přestože jsou postupně nahrazovány, poničila stékající voda fasádu někde až na rezné zdivo. Ani průmyslové kamery nejsou s to zabránit vandalskému vytloukání okenních tabulek v přízemí. Jak asi dopadne budova, až bude zcela vyklizena?

Karlínská Invalidovna byla postavena za vlády císaře Karla VI., jejím předobrazem a vzorem měla být Invalidovna pařížská. Velkolepý projekt Kiliána Ignáce Dientzenhofera, financovaný z velkorysé nadace maršála Petra Strozziho, se podařilo realizovat jen z části, snad z jedné pětiny. Jak bychom se dnes vypořádali s rekonstrukcí tak velkého objektu, kdyby byl býval postaven v zamýšleném rozsahu?

O osudu cenného barokního komplexu Invalidovny bychom měli uvažovat včas a s rozmyslem. Komise odborníků z řad architektů a památkářů musí posoudit statiku a stav interiérů. Velké místnosti Invalidovny by mohly poskytnout dostatečný prostor pro potřeby např. Národní knihovny. Jistě by byly k těmto účelům vhodnější než kavárensko-vyhlídkový hybrid na Letné, jehož stavba spolkně miliardy z kapes daňových poplatníků. Umístění knih v patrech je přirozenější než v podzemním skladišti s nákladnou klimatizací, vyžadující trvalé zvýšení provozních nákladů. Pravoúhlé prostory jsou pro knihy nejpřirozeněji koncipovaným prostředím, knihy byly, jsou a snad i budou vždy pravoúhlé, i když architekt Kaplický má jiný „modernější“ názor. Není vše účelné, co dnes nese nálepku „modernosti“. Karlínská Invalidovna je pro zájemce komunikačně snadno dostupná z blízké stanice metra trasy B a přitom je též stranou uličního provozu, který na Letné přesahuje už dnes únosnou mez. Náklady vynaložené na její důkladnou rekonstrukci budou rozhodně nižší, než si vyžádá pyramida zborcených tvarů na Špejcharu. Navíc zachráníme hodnotnou barokní památku.

Zdeněk Dušek

*Boční průčelí
Invalidovny.
Foto K. Bečková,
2004.*

DVĚ PERLIČKY Z DISKUSNÍHO FÓRA KLUBU ZA STAROU PRAHU

(viz www.zastarouprahu.cz)

Dostal jsem zajímavý e-mail od spolužáka. Nazval bych ho Národní knihovna v Čudu.

Pozdrav všem v Praze z Čudu!

Včera foukal severní vítr a tak jsme zachytili vysílání Vaší naučné a hodně umělecké televize z Prahy. Byla tam diskuse mezi architektem Kaplickým a dalším pánem, kterého jsme však nepoznali, protože byl špatný obraz. Někdo říkal, že je to slavný horolezec, někdo, že jde o primátora Prahy, a někdo, že je to ten misionář, co byl předloni v Čudu, a pak začal ztrácet paměť. Podle oslovení moderátorky to však asi nejspíš byl primátor.

Vaše problémy jsou velice podobné našim. I u nás jsme chtěli začít stavět knihovnu, která se však u nás nazývá Celonárodní knihovna.

Začalo to výběrem místa pro stavbu. Náš právní řád je trochu odlišný od toho v Praze, a proto jsme vyšli z jeho základu. Hlavním úkonem našeho právního řádu je slib, když někdo něco někomu slíbí, je to nezvratitelné. Pak se to jenom sepíše, ale to je už jen formalita.

Slib je slib a ten platí. Proto se mi vždy zdálo podivné pražské přísloví: „sliby se slibují, blázni se radují“. Nejprve byly tedy slíbeny peníze na stavbu knihovny. Slib učinil Hlavní kouzelník (to je jako u Vás ministerský předseda) a sbor velkých kouzelníků. Ti se však mění, a to volbami a rozhazováním lvích zubů. Slib je ale slib, a proto i nový sbor velkých kouzelníků a Hlavní kouzelník musejí jeho obsah dodržet, i když nic není napsáno.

Dalším slibem byl pozemek na stavbu. Pěkné místo s výhledem na řeku a nedaleko královské chýše, které patří hlavnímu městu. O tom rozhodli kouzelníci města. Všechny sliby pak učinili před ředitelem Celonárodní knihovny, a to hlasitě (asi nevíte, že slib platí tím více, čím hlasitěji se řekne). Pak byla soutěž na to, jak má knihovna vypadat. Soutěž byla hojně obeslána a porota to neměla lehké, protože nejhorší bylo všechny projekty projít a najít toho, kdo má vyhrát, a to je dost složité, když na každý projekt je jen třicet vteřin. Přesto však byl nalezen projekt, který měl vyhrát, a byl všemi hlasy určen jako vítěz.

Vítězný projekt byl představen občanstvu a hlavně médiím a začala mela. Každý něco říkal a psal a věděl, jak to má být. Hovořili všichni a všichni tomu rozuměli,

nejvíce pak cvičitelé papoušků a krotitelé hadů. Pak ale nastal zvrát. Ti co slibovali, se začali kroutit a vytáčet, že nic neslíbili a že to tak nemysleli a že je to skutečně jinak. Skoro to bylo jako u Vás teď, kdy se také zapomíná a říká, že pozemek je jiný a jinde a že na knihovnu nejsou peníze.

Ale u nás je slib slibem a tak se věc řeší krokodýlováním. To musím vysvětlit, jak se to dělá.

Všichni, co něco slíbí, musejí jít na břeh Krokodýlí řeky a zde se jen v trenýrkách začnou brodit ke středu řeky. Přitom musí opakovat tvrzení, že nic neslíbili a pomalu postupovat do vody. Smějí se však obrátit v okamžiku, kdy si na slib vzpomenou a řeknou, že to byl omyl.

Nastal den krokodýlování a ti, co slibovali nastoupili do řeky, většina si na sliby začala vzpomínat, když měli vody po kotníky, a jen skuteční tvrdáci šli až po kolena a pak si na své sliby vzpomenuli také. Jen jednoho krokodýl sežral, a to je podle našeho právního řádu důkaz, že jeho slib platí, a musejí ho splnit jeho kamarádi z kouzelnických klanů.

Pak už to bylo rychlé. Podkouřilo se úřadům, vydal se slib stavebního povolení a na základě rozhození kamínků byl vybrán dodavatel, který slíbil, že stavbu postaví za dohodnuté peníze.

Takový dodavatelský slib je více než smlouva a bývá slušným zvykem, nejen cenu dodržet, ale vyúčtovat o něco méně /tak o 5 - 8 %/ Osvěžení paměti dodavatelů se pak děje také krokodýlováním, ale co moje paměť sahá, nevím o nikom, kdo by si i jen zul boty u Krokodýlí řeky.

Tak to je asi všechno od nás, Vy to máte těžší, pokud si pamatujete ze svých studií, ve Vltavě krokodýlí nežijí, a tak by se osvěžení paměti ve věci slíbeného dělalo dost špatně.

Přeji Vám novou Národní knihovnu.

Váš Oriva Julius Mgehe

(vložil Václav Janáček, dne 19.10. 2007, rubrika: Památkové kauzy, podrubrika: Budova Národní knihovny na Letné)

Vážení přátelé, poslední dobou se hodně mluví o nehmotném kulturním dědictví. Myslím, že by do ochrany měly být vzaty i staropražské žerty, které valem mizí, a jejichž udržování by mělo být úkolem každého člena a příznivce Klubu Za starou Prahu. V dalším textu si jich dovolím několik uvést:

Nehmotné kulturní dědictví Návrh k zapsání na seznam

STAROPRAŽSKÉ ŽERTY

1/ Necky

Žert spočívá v přenesení necek ke dveřím souseda a jejich opření o dveře a následném zboucháním na dveře nebo zazvonění. Soused otevře, necky spadnou a on do nich začne v afektu kopat. Optimální je, když jsou necky majetkem občana nebo občanky, kterému je žert proveden.

Upozornění: lze provádět jen tam, kde se dveře otvírají ven a kde je dostatečně široká pavlač nebo chodba, aby necky spadly s velkou ranou na podlahu.

2/ Drožka

Po ulici jede rychle prázdná drožka, žertěř ji zdvižením ruky zastaví a zeptá se: Máte čas? Kočí zdvořile odpoví: Ano. Na to žertěř odpoví: Tak jeďte pomalu! a okamžitě uskočí do vzdálenosti, kam nezasáhne drožkářův bič.

Poznámka: nelze provádět s autotaxi, jejich řidiči nemají bič.

3/ Tramvaj

Hádku s řidičem tramvaje lze ukončit efektním způsobem. Řidiče vylákáme ze stanoviště a pak rychlým hmatem sundáme kliku z reostatu a utíkáme s ní od vozu. Překvapený řidič je pomalejší a tak máme náskok. Kliku zahodíme do vysoké trávy či přehodíme přes plot či zeď, ideální jsou zdi Olšanských hřbitovů.

Postaráme se tak o nebývalou zácpu, nalezení kliky trvá poměrně dlouho a bez ní tramvaj neodjede.

4/ Hra na roletu

Provádí se v nočních hodinách, kdy jsou před výkladci staženy rolety z vlnitého plechu. Vycházkovou holi prudce táhneme po roletě a tah zakončíme bouchnutím. Drnčení vzbudí celou ulici a pak tahy opakujeme. Na výkřiky z oken odpovídáme zásadně opakováním hry, nesnižujeme se k verbální komunikaci.

5/ Vyhýbání se platbě mostného

Podmínkou je to, aby byla obsazena jen jedna budka výběrčího. Počkáme až pojedou tramvaj a za ní přeběhneme kolem budky. S koňkou se to povede každému, elektrická tramvaj je rychlejší a tak jsou úspěšní jen sportovníci.

6/ Domovník

Ničemu se tak nezasmějeme jako v noci vzbuzenému domovníkovi, který pod vidinou spropitného jde po půlnoci otevřít dům na zazvonění. Žertěř uteče a pokud to udělá u několika slušných domů v ulici, uslyší pěkný sbor staropražských nadávek. Vzhledem k tomu, že domovníci jsou vesměs v pantoflích, nehrozí nebezpečí pronásledování.

7/ Dvoukolák

K žertu potřebujeme dvoukolák, který stojí opuštěný někde na dvorku. Naložíme na něj prázdnou nádobu tak, aby stála ve středu a vypadala, že se může při naklonění dvoukoláku vylít.

Pak kousek popojedeme a vyhlédneme si osobu pro žert. Té sdělíme, zda by nám vozík nepodržela ve vodorovné poloze, že hnedlinky přijdeme. Průjezdem pak zmizíme a přijdeme z jiné strany bez čepice či klobouku a díváme se jak dobrodinec drží rovnováhu vozíku. Pokud není osoba příliš bystrá, žert vydrží dost dlouho.

Upozornění: vozík nesmí mít opěry na straně ojí, to by stál bez naklopení a žert by se nepovedl.

8/ Peněženka

Na chodník dáme otevřenou starou peněženku a hřebíkem ji přibijeme k zemi a zapneme ji. Pak se schováme za plot a čekáme, až půjde nějaký bodrý soused a sehne se pro ni.

Velice ho překvapí, že nejde zvednout. Pokud žert uděláme na svahu, kde osoba rychle jdoucí z kopce chce peněženku sebrat rychlým pohybem za chůze, můžeme se spolehnout, že se zasmějeme více, až se bude válet po zemi.

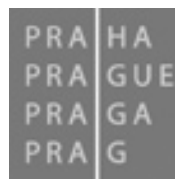
Upozornění: Trik je možno provádět pouze na předměstích, kde je menší frekvence chodců. Jejich rozhlížení, než tašku zvednou, je také komické.

Prosím znalce, aby seznam průběžně doplňovali, nehmotné dědictví staré Prahy musí být zachováno.

(vložil Václav Janáček, dne 30. 10. 2007, rubrika: Památková péče (současná situace), podrubrika: Systém a koncepce památkové péče)

ŽÁCI ZKOUMAJÍ PROMĚNY PRAHY K PROJEKTU KRAJINA ZA ŠKOLOU

Procházeli jste někdy ulicemi Prahy a spatřili jste dítě, které třímalo v jedné ruce fotoaparát, v druhé jakousi starou fotku a stále se snažilo sladit obrázek v objektivu s tím na papíru? Pak jste měli štěstí a narazili jste na některého z žáků deseti pražských škol, které jsou již druhým rokem zapojeny do projektu Krajina za školou.

Jeho smyslem je přivést děti (a často i učitele, rodiče či širší veřejnost) k zájmu o své okolí, o jeho historii a proměny. Základní myšlenka projektu je jednoduchá: Žáci pátrají po starých fotografiích z okolí jejich školy, poté se snaží nalézt co nejpresněji místo původního záběru a pořídit nový snímek téhož místa v dnešní podobě. Vzniklé fotodvojice představují jednoduchý způsob, jak se názorně seznámit s historickou proměnou daného místa.

Projekt navazuje na úspěšné Zmizelé Sudety, u jehož zrodu stál Petr Mikšíček z občanského sdružení Antikomplex: „Na začátku projektu Krajina za školou byl fascinující zážitek z možnosti porovnávat historii a současnost pomocí historických fotografií. V roce 2002 jsem stál kdesi ve stráni nad obcí Jelení a pozoroval proměny domů, návsi, způsobů dopravy, využívání polí, zalesnění a vodních toků. Měl jsem tak možnost uvidět vše, co přineslo (a také odneslo) 20. století. Hned mě napadlo, že tato metoda představuje zábavný způsob poznávání historie místa, jeho proměn a příběhů. Jak skvěle by se tato metoda dala použít v rámci předmětu vlastivěda na základních školách.“

Projekt Krajina za školou se rozběhl po celé republice, nyní vrcholí jeho pražská varianta pod vedením Sdružení TEREZA. A jak práce žáků a studentů ukazují, přináší zajímavé pohledy na pražskou „krajinu“. Nejpatrnější proměnou jsou všudypřítomná auta, která vystřídala Pražany v ulicích. Výrazně se na dnešním vzhledu Prahy podepisují (a to doslova) graffiti, ale například i dráty tramvají či barevné popelnice na tříděný odpad. Dosavadní výsledky projektu můžete zhodnotit i vy, stačí navštívit internetovou „galerii“ na adrese <http://praha.krajinazaaskolou.cz>. Dáváte-li přednost fotografiím v papírové podobě, počkejte si na výstavu, která se uskuteční v květnu příštího roku v Novoměstské radnici. Ochutnávkou vybraných fotodvojic s popisky od dětí vám nyní nabídneme i zde.

Krajina za školou však neznamená jen fotodvojice s komentářem. Děti se v průběhu projektu učí mnoha rozmanitým věcem a zažívají nevšední dobrodružství.

Pátrají v archivech, besedují s pamětníky či jen ožívají rodinné vzpomínky nad starými fotoalbami. Ale i okolí jejich školy je pro ně často neznámou, jak nám sdělila paní učitelka ze ZŠ Bohumila Hrabala Dominika Dobrylovská: „Je nutné dávat dětem takové úlohy, na něž stačí, protože nejen šesťáci, ale i starší děti často skutečně neznají svou „krajinu za školou“ a nepoznávají místa, kolem nichž každý den chodí. Takže sedíme nad plánem Prahy a děti si navzájem vysvětlují, odkud je nejlepší fotit.“

Často je třeba překonat obtížné překážky, chtějí-li se žáci vskutku dostat na místo původního záběru. Ale například ani nový dům nezabrání nadšeným „pátráčům“ pořídit přesnou fotodvojici, stačí se přece domluvit s vhodným nájemníkem a vyfotit snímek z jeho okna... Ideální příležitost, jak si vyzkoušet své komunikační dovednosti.

Učí se však i učitelé. Nejen v cyklu odborných seminářů, které jsme pro ně připravili, nýbrž i od dětí. „Jednomu chlapci jsem zapůjčila i svůj vlastní fotoaparát a vrátil ho v pořádku – navíc mne naučil jednu jeho funkci, o níž jsem zatím sama neměla tušení,“ prozradila nám Dominika Dobrylovská.

Objevování pražské minulosti a její srovnávání s dneškem zatím baví děti i učitele. Zbývá počkat, jak na proměny Prahy zachycené dětmi a studenty pomoci fotografií zareagují ostatní Pražané a jak je zhodnotí. Jedinou příležitostí k tomu budou mít na květnové výstavě příští rok.

Petra Šebešová, Sdružení TEREZA
petra.sebesova@terezanet.cz

Projekt koordinuje Sdružení TEREZA (www.terezanet.cz), partnery projektu jsou o.s. Antikomplex a Ekocentrum Podhoubí. Projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu Hlavního města Prahy.

Popisky k fotodvojicím (popisky od dětí jsou kurzívou a v uvozovkách, zbylé popisky vytvořili učitelé)

Trafika v Radotíně (kolem roku 1925/2007)

„Stará trafika byla kdysi krásná dřevěná boudička, která zákazníka uměla upoutat. Dnes na jejím místě stojí nevábivá betonová zamřížovaná buňka, před kterou by člověka stěží napadlo nechat se vyfotit.“

Nová fotografie: Oto Novotný, 4.B, ZŠ Loučanská, Radotín

Malý mlýn (před rokem 1940/2007)

„Malý mlýn na potoce Rokytká, který zde stál až do roku 1940, kdy byl zbořen, zmizel doslova beze stopy. Není téměř poznat, kde mlýn stával. Jediné orientační body jsou domy v pozadí a pařez po bývalém stromu, který jsme náhodou objevili při našem pracovním pátrání.“

Stará fotografie zachycuje tzv. Malý mlýn na říčce Rokytkce, protékající Libní. Stál v prostoru dnešního náměstí dr. Holého. Jde o snímek z období před druhou světovou válkou, kdy na Rokytkce existovalo mlýnů několik a tento patřil k těm menším. Na jeho místě je nyní cesta podél Rokytky a soukromé pozemky, zčásti patřící i k areálu základní školy Zenklova.

Nová fotografie: Matěj Kroupa, 8. C, ZŠ Bohumila Hrabala, Libeň

Palackého třída/Zenklova (1900/2007)

„Škola Zenklova. Do ní chodím já 6. rokem a má sestra 2. rokem. Podle mého je bezva, že lidé mohli chodit po chodníku (dnešní vozovka).“ Fotodvojice zachycuje Palackého třídu v Libni v roce 1900 (dnes Zenklova). Tehdy to byla hlavní libeňská třída a takhle tam lidé korzovali ve chvílích volna (zpravidla v neděli). V popředí je škola „Na zámku“, dnes ZŠ Zenklova.

Nová fotografie: Lucie Dohunová 6. A, ZŠ Bohumila Hrabala, Libeň

Horovo náměstí (1890/2007)

„Je to nedaleko mého bydliště, jezdím tam někdy tramvají, někdy autem, ale nikdy bych neřekl, že to tam vypadalo tak, jako je to na fotce z roku 1890, asi proto se to tam jmenuje Horovo náměstí, protože teď to tam na 100 % nevypadá jako náměstí. Zhruba uprostřed fotografie je pekař Jungmann, který jak můžete vidět, měl pekařství na rohu.“

Stará fotografie zachycuje život v prostoru dnešního Horova náměstí v Libni v roce 1890. Pozdější úpravy toto místo změnily téměř k nepoznání. Kopec v pravé části snímku byl odvezen a terén srovnán, domy zbořeny. Na novém snímku je vidět ulice Zenklova, nad níž je vedena železniční trať a silnice, to místo je zcela odlidštěné.

Nová fotografie: Lucie Dovhunová, 6. A, ZŠ Bohumila Hrabala, Libeň

Šlechtova restaurace (?/2007)

*Královská dvorana, tzv. Šlechtova restaurace je vlastně bývalým loveckým zámečkem postaveným v letech 1689–1691 v Královské oboře, dnešní Stromovce. V roce 1882 získal objekt do pronájmu V. Šlechta, jehož rodina zde provozovala do 70. let 20. století restauraci. V roce 1978 a 1980 objekt vyhořel, roku 1989 byl pouze provizorně zastřešen a v roce 2005 staticky zabezpečen. (z brožury: Volný čas na sedmičce)
Odhad stáří pohlednice: 30.–40. léta 20. století.*

Nová fotografie: Soňa Volrábová, ZŠ Umělecká, Praha 7

MUSÍ KOMERČNÍ VYUŽITÍ ZACHRAŇOVAT NAŠE KULTURNÍ PAMÁTKY? O JINDŘIŠSKÉ ZVONICI

Špatná zkušenost s unáhleným prodejem bývalého kostela sv. Michala na Starém Městě soukromé firmě na zřízení multimedialní show je vážnou výstrahou. Podobně končí i vleklá rekonstrukce bývalého kostela Neposkvrněného početí empirově upraveného počátkem 19. století architektem Fischerem pro účely celnice. Původní krov byl nahrazen ocelovou konstrukcí pro zřízení provaziště divadla Hybernia a vestavbou kanceláří.

Senovážné nám. před stavbou Cukerného paláce. V pozadí Jindřišská zvonice.

Příkladem problematické komercializace je i pronájem horního patra Jindřišské zvonice k restauračnímu provozu, jehož atraktivní součástí je dle zpráv tisku samotný krov se zvonem sv. Marie, jedním z deseti nejstarších pražských zvonů. Lze si jen těžko představit kavářské prostředí s dřevěným krovem bez obav z možného vzniku požáru. Stále se množí požáry budov vinou nedbalosti zaměstnanců či nedbalým provedením elektroinstalací jsou pro památkáře varovným mementem.

Jindřišská zvonice je nejen významnou kulturní památkou Nového Města, ale i pozoruhodnou dominantou v průhledu Jindřišskou ulicí. Byla postavena koncem 15. století a dokončena za vlády Vladislava Jagellonského. Masivní objekt věže zakusil těžké chvíle za švédského dobývání Prahy v roce 1648 a později v roce 1857 za pruského obležení. Vysoká věž čelila i nepřízní počasí, když v roce 1745 srazila vichřice její makovici, ve které byla kromě jiných drobností nalezena i cenná husitská píseň na oslavu vítězství nad křižáky u Ústí nad Labem v roce 1426. Náporu větru podlehl dokonce v roce 1801 i vysoká střecha. Byla nahrazena jen prozatímním nízkým zakrytím, jak je zachytil v kolorovaném leptu roku 1825 Vincenc Morstadt. Definitivní, současnou podobu dostala zvonice až v 2. polovině 19. století puristickou regotizací dle návrhu Josefa Mockera.

Na zvonici byly vždy hodiny a čtyři znaky – český, rakouský, novoměstský a staroměstský. Původně byla věž s kostelem spojena hřbitovní zdí a do Senovážného náměstí byl k zvonici přilepen špalíček drobnějších budov. Definitivní změny svého okolí se zvonice dočkala v roce 1912, kdy na místě zbořeného špalíčku vybudoval jablonecký architekt Zasche mohutný komplex Cukerního paláce ve stylu pozdní secese (či spíše zpožděného novobaroka?) s výraznými německými plastikami. Přitom zvonici a palác propojil klenutým jednopatrovým můstkem, pod nímž lze projít z Jindřišské ulice do Senovážného náměstí a který zároveň kryje hlavní, reprezentační vchod do paláce.

Na závěr bych pro pamětníky rád připomněl jedinečnou kuriozitu v jednom z výkladů rozlehlého přízemí Cukerního paláce, které bývaly pronajímány různým firmám. Rakouská firma Schöller-Blöckmann umístila za výlohu masivní 40 cm silnou ocelovou desku s hladkým průstřelem 450 kilogramovým granátem vyrobeným ze zvlášť tvrdé technické oceli. Více než 5 tun vážící exponát si vyžádal vybudování betonové nosné desky v suterénu. Dva projektily, vyrobené zmíněnou firmou, stály vedle jako důkaz solidnosti výrobků. Tato atraktivní reklama přečkala obě světové války až do roku 1951, kdy byla odvezena jako šrot do kladenských hutí.

Zdeněk Dušek

O KRÁSE STARÝCH KOMÍNŮ

První vzpřímení tvorové poznali patrně oheň jako následek úderů blesků a vulkanické činnosti. Než se naučili oheň využívat ke svému prospěchu, zcela jistě se mnohokrát popálili a občas jim také něco shořelo. Mnohokrát opouštěli své jeskyně, když je dým štípal do očí nebo jim znemožňoval dýchání, než poznali, že v jeskyni s rozdělaným ohněm musí být průvan. Nebo že jeskyně musí být dostatečně vysoká, aby dým mohl s teplým vzduchem z jeskyně odcházet přirozeným větráním.

Když začali stavět přístřešky z větví, chýše a chatrče, již chápali, že někde nahoře musí být otvor, kterým dým z uzavřeného prostoru může unikat. Ovšem ani v dalších stálých lidských obydlích komíny ještě nebyly, kouř z ohniště se neodváděl. Rozptyloval se po prostoru, jako šedivý oblak stoupal pod strop a unikal dveřmi. Zlepšením bylo odvádění kouře otvorem nad dveřmi, později pak na půdu a odtud otvory ve střeše. To již byly v obecnějším pojetí předchůdci dymníků, jejichž následné používání znamenalo výrazný pokrok v odvodu kouře z obytných prostorů. Ovšem nedokonalé dymníky se staly příčinou četných požárů. O tom se ostatně mohli přesvědčit i zřizovatelé středověké vesnice ŘEPORA v Praze, kde v roce 2005 jednu z dřevěnic zachvátil od dymníku požár. Je zajímavé, že jeden z dymníků se zachoval na domě v Kožné uličce 3 pražského Starého Města až do současnosti.

Tak se přes průvan, díry ve stropěch a dymníky naši předchůdci dostali k zařízení, které dostalo název komín. První komíny byly zpravidla spojeny s černými kuchyněmi, nad jejichž ohništi byly vyzdívány otvory nad střechu, vzhůru se zužující. Další středověké komíny byly zděné, přistavěné zvenčí po straně domů; dole široce rozložené a odtud nahoru opět se zužující. Stavby komínů byly spojeny s mnoha pověrami. Stavbu bylo nutno zahájit s přibývajícím měsícem, ale ne v pondělí, a komín se nesměl stavět ani v pátek. Komínům se přinášely oběti; do staveb se zazdívaly kočky, psi, peníze, potraviny, vejce, talíře a jiné nádoby.

Konstrukce komínů i stavební materiály byly značně rozličné, mnoho záleželo na lokálních podmínkách a možnostech. Tělesa komínů měla a mají různé průřezy, od kruhových, čtvercových, obdélníkových až po osmiúhelníkové. Pláště komínů a jejich hlavy dostávaly časem zajímavá ztvárnění použitím říms, vlysů i dalších ozdob. Hlavy komínů mají zaklenutí půlkruhové, trojúhelníkové a dalších tvarů; různý počet i tvary doznávají též vymetací otvory.

Možnost volby rozličných, zajímavých tvarů hlav komínů umožnila architektům a projektantům dostat nad střechy pražských objektů komíny neobyčejného vzhledu, půvabu i krásy.

Komíny některých pražských renesančních staveb

K zajímavým komínům budov postavených v renesančním slohu náleží komíny Schwarzenberského paláce, stojícího na Hradčanském náměstí a označeného čp. 185. Jde o stavbu impozantního vzhledu, zejména při pohledu z horní části Nerudovy ulice. Palác byl postaven Augustinem Vlachem v letech 1545–1563 pro Lobkovice. Je to jeden z posledních velkých pražských paláců, který odolal novodobé rekonstrukci. Ta byla zahájena až v roce 2005. Před rekonstrukcí sídlil v paláci Vojenský historický ústav s rozsáhlými sbírkami.

Nad střechami paláce se tyčí masivní zajímavé komíny, právě z Nerudovy ulice je vidět velký komín obdélníkového průřezu zdobený v horní části hlavy členěnou vzhůru se rozšiřující římsou. Na celé hladké ploše hlavy je sgrafito slunečních hodin, nejstarších v Praze. Výjev obsahuje málo obvyklý motiv: kohouta na jitrní a sovu na soumrakové straně číselníku (**obr. 1**). Komín se slunečními hodinami nad střechou Schwarzenberského paláce byl už se záměrem jejich umístění na stěně obrácené k jihu nepochybně konstruován, neboť další komíny paláce jsou opatřeny větším počtem říms na tvarovaných hlavách. Komíny nemají boční vymetací otvory, na celé ploše jsou opatřeny pěknými dvoubarevnými sgrafitovými ornamenty (**obr. 2**).

Na rohu ulic Jelení a Prašného mostu stojí Lví dvůr, dříve též nazývaný Medvědí. Objekt nechal zříditi s určením pro chov medvědů a lvů císař Ferdinand I. (vládl v letech 1526–1564). Největšího rozmachu a věhlasu dosáhl Lví dvůr chovem exotické zvěře v době vlády císaře Rudolfa II.

Na jednopodlažní budově, ve které v současnosti sídlí restaurace Lví dvůr, jsou tři komíny obdélníkového průřezu. Poměrně vysoké hlavy komínů se v horní části rozšiřují a jsou zde zdobeny svislým rýhováním (**obr. 3**).

Barokní komíny

Valdštejská jízdárna tvoří součást komplexu Valdštejského paláce a ukončuje jeho východní část. Palác byl budován postupně a při jeho stavbě se do původně

renesančního slohu již počalo uplatňovat rané baroko. Jízdárna byla stavěna stavitelem Zachariášem Kampionem asi v roce 1630, v roce 1850 prodělala pronikavou rekonstrukci. Byla zvětšena okna, vyměněn krov, zvýšena podlaha. Po dokončení rekonstrukce byl v jízdárně před plnou tribunou uspořádán velký šlechtický karusel (slavností jízda na koních), o kterém se v Praze mnoho hovořilo a psalo. Novodobá rekonstrukce jízdárny, po níž byl objekt předán Národní galerii, proběhla v roce 1995. V roce 2006 se opravovala střecha, na níž byla opět použita prejzová krytina.

A nad novou střechou z pohledu od náměstí pěkně vynikají dva bíle omítnuté komíny s obdélníkovými průřezy. Nad hlavami komínů je dvojité půlkruhové zaklenutí, v otvorech zaklenutí je na **obr. 4** patrná ochranná síť proti pražskému zlu – holubům.

Jízdárnu Pražského hradu v ulici U Prašného mostu postavil pro jezdecký sport šlechty Jan Křtitel Mathey okolo roku 1694. V letech 1946–1948 došlo k úpravě jízdárny na výstavní síň, ve které jsou uskutečňovány výstavy významné rozsahem i obsahem.

Na konci pravé stěny jízdárny stojí mohutný omítnutý komín, mající půdorysný rozměr 3,5 x 1,5 m a výšku kolem deseti metrů. Komín se svislými stěnami pláště je z větší části zapuštěn do budovy jízdárny (**obr. 5**), přední část komínu přechází budovu o dvacet pět centimetrů. Od dvou třetin výšky se nad střechou všechny čtyři stěny pláště komína mírně rozšiřují, a tím se poněkud podobá komínům nad Lvím dvorem.

Trojský zámek je krásný raně barokní objekt, který postavil Jan Křtitel Mathey v letech 1630–1696 ve slohu římského klasicismu. Nad rozsáhlým objektem, postaveným původně pro Šternberky, i nad bývalými hospodářskými budovami se tyčí bíle omítnuté komíny efektního zjevu, s čtvercovým a obdélníkovým průřezem (**obr. 6**), jejichž hlavy jsou ukončeny červeně zbarvenými vysokými římsami ve tvaru vzhůru se rozšiřujících komolých hranolů. Část komínů hospodářských budov má nižší výšku, než komíny nad hlavním objektem.

Západní část Hradčanského náměstí ovládá od roku 1718 Toskánský palác, čp. 182. Tuto raně barokní stavbu postavil v římském slohu rovněž již dvakrát zmíněný Jan Křtitel Mathey. Nad střechami paláce se tyčí skutečně nepřehlédnutelné komíny. Nejlépe jsou viditelné ty nad jižním křídlem paláce z Loretánské ulice, z prostoru nad bývalou Hradčanskou radnicí (**obr. 7**). Zde je současně možno si na rohu paláce prohlédnout plastiku sv. Michala od Ottavia Mosta asi z roku 1693.

Palác má komínů větší počet, všechny jsou bíle omítnuty, a protože se nepoužívají, zůstávají stále čisté. První komín zleva na **obr. 7** je největší, má obdélníkový průřez s poměrem stran dvě ku pěti. Jeho hlava je v horní polovině osazena pěti římsami a vzhůru se rozšiřuje. Obdélníkový průřez, s poměrem stran dvě ku jedné, má druhý komín zleva, který rovněž zdobí římsy; hlava je osazena dvojitým kruhovým zaklenutím s vymetacími otvory do dvou stran. Provedení je podobné komínům z Valdštejnské jízdárny. Třetí z komínů na fotografii má

průřez čtvercový a zajímavou štukovou výzdobu všech čtyř stěn hlavy. Nad širokou římsou, podepřenou na všech stranách malými konzolami, jsou ve štku vymodelovány architektonicky rámované výklenky – edikuly. Ozdoby kryje římsa na vrchní hraně hlavy komína. Poslední komín sestavy nad Toskánským palácem, opět se čtvercovým průřezem, má hlavu se třemi římsami a čtyřcestné kruhové zaklenutí s vymetacími otvory na všech stranách.

Zhruba ve stejné době (1717–1720) jako Toskánský palác na Hradčanech vznikl na Novém Městě pražském snad nejkrásnější barokní letohrádek v Praze. Navrhl jen nejslavnější architekt vrcholného baroka Kilián Ignác Dientzenhofer (1690–1752), syn Kryštofa Dientzenhofera, pro Jana Václava Michnu z Vacínova. Proto byla půvabná stavba nazývána Michnův letohrádek. Drželo ho postupně několik majitelů. Dnes se stavba v ulici Ke Karlovu čp. 462 nazývá letohrádek Amerika, náleží státu a sídlí zde Muzeum Antonína Dvořáka.

Nad střechou letohrádku Amerika je jediný centrální komín (**obr. 8**). Má polygonní tvar s průřezem osmiúhelníku, je omítnutý a jeho hlava má v polovině výšky mělké vodorovné vlysy a v horní části mohutné římsy. Komín je bez bočních vymetacích otvorů.

K barokním objektům s pěknými komíny lze řadit také zámeček Hanspaulka nacházející se v Praze 6 v Šárecké ulici. Původně stávalo v prostoru současného zámečku něco mezi venkovským statkem a viniční usedlostí. Když vinice získal po roce 1773 jako dědictví inspektor arcibiskupských statků Hans Paul Hippmann, dal objekt postavit do současné podoby.

Střechu zámečku zdobí dva poměrně nízké komíny, situované podélnou osou rovnoběžně s průčelím. Levý komín má obdélníkový a pravý čtvercový průřez (**obr. 9**). Vrchní část hlav obou komínů je opatřena masivní členěnou římsou. Nad hlavou levého komínu je trojitě, nad hlavou pravého pak dvojité půlkruhové zaklenutí sloužící jako vymetací otvory.

Novodobé budovy se zajímavými komíny

Již od šestnáctého století existuje na území Městské části Praha 6 v sousedství Evropské ulice bývalá viniční usedlost Hadovka. Obytná budova usedlosti prodělala několikrát přestavbu a při té poslední získala v polovině devatenáctého století současnou podobu romantického zámečku v duchu anglické novogotiky. Budova využívající výzdobného motivu červených neomítnutých cihel má členitou dispozici i fasádu s mnoha štíty a věžičkami.

Komínů postavených rovněž z neomítnutých červených cihel je nad střechami budovy celá desítky, mají průřez čtverců a obdélníků a jsou umístěny rovnoběžně s podélnými osami střech i napříč. Na stranách hlav komínů se nacházejí dva až čtyři vymetací otvory obdélníkových průřezů se svislou delší osou. U nejdelšího štíhlého komínu čtvercového průřezu (**obr. 10**), uprostřed střechy nad levou částí objektu, lze podle různých odstínů červené barvy cihel předpokládat, že byl podroben rekonstrukci, která přinesla jeho prodloužení.

Věžičky nad členěnými štíty budovy se samy trochu komínům podobají.

Zámeček na Hadovce je již delší dobu sídlem kanadského velvyslanectví. V roce 2005 byla na fasádě budovy provedena zdařilá renovace s přesným dodržáním předchozích tvarů.

V Praze 2 v Apolinářské ulici nalezneme rozsáhlý areál Zemské porodnice. Projekt stavby byl vypracován architektem Josefem Hlávkou (1831–1908) s použitím prvků severoněmecké gotické architektury. Na stavbě s výrazným členěním fasády, štítů i střech byly patrně poprvé v Čechách použity neomítnuté červené cihly – odtud plynul další staropražský název stavby Červený dům. Porodnice byla stavěna v období let 1867–1875, Josef Hlávka vedl stavbu do doby svého vážného onemocnění v roce 1870; poté řízení stavby převzal architekt Čeněk Gregor (1848–1917).

Budovy náležící do areálu porodnice v Apolinářské ulici mají značný počet komínů. Společnými stavebními prvky všem jsou červené neomítnuté cihly a jejich stejná výška; dále použití dvou říms na hlavě komínů, z nichž jedna je nad vymetacími a druhá pod vymetacími otvory; stejné jsou také obdélníkové rozměry vymetacích otvorů s jejich větší svislou délkou. Komíny se liší průřezem o tvaru čtverců nebo obdélníků s různou delší stranou, počtem vymetacích otvorů a jejich asymetrickým umístěním na stěnách plášťů komínů. Všechny uvedené typy komínů lze vyhledat na **obr. 11**.

Komín, nad nímž je pěkná střecha, lze vidět nad budovou Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy (Fyzikálním ústavem) v ulici Ke Karlovu 5, čp. 2026. Stavba Fyzikálního ústavu, který má dvě budovy, začala v roce 1905 a skončila o dva roky později. Podle projektu architekta Ing. Gerstla postavil objekt Ing. Zvěřina.

Nad střechou pravé části objektu, opatřenou prejzovou krytinou, je usazen velký komín s omítnutou hlavou, s obdélníkovým průřezem a poměrem stran dvě ku pěti. Na delších stranách komína jsou vymetací

otvory stejných výšek. Větracích otvorů je šest, dva z nich po stranách komína jsou stejně široké, ale užší, než dva vymetací otvory střední. Nad komínem je nezvyklé, půvabné, sedlové zastřešení, vybavené stejně jako střecha pod komínem prejzovými taškami. Komín tak (**obr. 12**) má vzhled pěkného malého domečku.

Mohutná budova patří též Univerzitě Karlově – přírodovědecké fakultě – zaujímá značný prostor v ulicích Albertov a Studničkova. Rozměrná leštěná deska ze sliveneckého mramoru na hlavním schodišti oznamuje velkými pozlacenými písmeny: „Karlova univerzita Praha. Věnováno přírodním vědám mineralogie, petrografie, geologie, paleontologie, antropologie, gemografie. Postaveno v letech 1911–1913, 1924–1926“.

Na střeše budovy je též komín krytý prejzovými taškami. Ovšem hlavní originalitou tohoto cihlového komínu je jeho zcela neobvyklá třístupňová terasovitá konstrukce (**obr. 13**).

Na území Městské části Prahy 6 je ještě monstrózní a bizarní komín tyčící se na vile čp. 498 v Západní ulici 21 na Řečkovce (**obr. 14**). Vila je nazývána „tvrzí“ architekta Jaroslava Vondráka, „dvorního“ architekta Prahy 6 z období mezi světovými válkami, který vilu na Řečkovce postavil někdy v roce 1924 pro vlastní potřebu. Objekt byl upraven v roce 1930.

Komín z červených cihel je obdélníkového průřezu s poměrem stran asi jedna ku šesti, je tedy neobvykle plochý. Výška pláště komínu nad střechou má zhruba stejný rozměr jako šířka. Větší plochy pláště komína jsou několikanásobně vertikálně i horizontálně členěny. Je zde lávka pro komíníka s ozdobným kovovým zábradlím, vnějšími kovovými poličkami i vlys v plášti a zaslepenými otvory ve stěně pláště komínu. Poličky, vlys a otvory v plášti – použité i na odvrácené straně komína – měly sloužit jako ohřívárny ptáků (autor tohoto textu tam však ani v zimním období žádné ptáky sedět neviděl). Vrchní část hlavy komína je opatřena širokou římsou a vymetacími otvory.

Stanislav Srnský

Autorkou fotografií na str. 45–47 je Jitka Srnská .

1. Na tomto komínu Schwarzenberského paláce na Hradčanském náměstí jsou nejstarší pražské sluneční hodiny.

2. Ostatní komíny Schwarzenberského paláce na Hradčanském náměstí jsou zdobeny ornamenty.

3. Zajímavé komíny nad střechou Lvího dvora na Hradčanech.

4. Nad střechou Valdštejnské jízdárny jsou komíny s půlkruhovým zaklenutím hlav.

5. Jediný mohutný komín jízdárny Pražského hradu.

6. Stylově jednotné komíny nad Trojským zámkem.

7. Nad Toskánským palácem jsou komíny odlišných tvarů.

8. Zámek Amerika má jediný mohutný centrální komín.

9. Na obrázku jsou komíny zámku Hanspaulka podobné komínům z Valdštejnské jízdárny.

10. Na tomto snímku kanadského velvyslanectví je komín uprostřed střechy, nad štíty jsou věžičky podobné komínům.

11. Střechy porodnice v Apolinářské ulici se „ježí“ komíny různého provedení.

12. Zastřešený komín je vidět v ulici Ke Karlovu.

13. Ojedinělý komín terasovitěho tvaru z Albertova.

14. Na Ořechovce v Dejvicích je vila s velikým komínem opatřeným ohřívárnami pro ptáky.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY V PRAZE PREZENTOVANÉ NA MÍSTĚ III.

**Fotografie k článku
na str. 49–53**

1. Staroměstský románský dům čp. 24/I na náměstí F. Kafky – v 16. století příležitostné vězení studentů.

2. Ríchnův dům čp. 459 na Malém náměstí. Východní zeď s trezorovou skříňkou (zcela vlevo) a dvojicí odkládacích nik.

4. Torzo domu lékaře císařů Rudolfa II. a Matyáše M. Borbonia na Václavském náměstí v objektu Darexu.

3. Dům U Zlatého anděla v Celetné ulici. Pivovar a sladovna během archeologického výzkumu.

5. Zřícenina Vyšehradu – základy románského můstku spojujícího knížecí okrsek s kostelem sv. Petra a Pavla.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY V PRAZE PREZENTOVANÉ NA MÍSTĚ III. PROCHÁZKA ČÁSTÍ STARÉHO MĚSTA, NOVÝM MĚSTEM A VYŠEHRADEM

Samostatnou skupinu prezentovaných nálezů torzální architektury v prostoru Starého Města, zjištěných kombinovaným archeologickým výzkumem a stavebně-historickým průzkumem, tvoří soubor románských obytných domů. Vystavěné byly z pečlivě opracovaných opukových kvádrů převážně ve 2. polovině 12. století až 1. polovině 13. století. Z počtu evidovaných cca 66 objektů část zanikla během vlny asanací na přelomu 19. a 20. století. Část však přečkala nástrahy času až do současnosti. Z těchto dochovaných románských domů je možné spatřit celkem dvacet. Mezi nimi jsou zastoupeny příklady všech tří doposud rozpoznávaných základních stavebních typů. Jejich prohlídka, přesněji prohlídka částí jejich přízemí, případně i prvních poschodí, je možná „zcela běžně“, pokud je románský prostor součástí muzea, galerie, restaurace, vinárny, vinotéky, archivu vína a veřejných prostor peněžního ústavu, nebo po předchozí domluvě, či během mimořádných kulturních akcí, např. během Dne Evropského kulturního dědictví.

Přízemí románského domu je součástí dnes už sklepních prostor **Staroměstské radnice na Staroměstském náměstí (čp. 1)**. Prohlídka místnosti s rozměry 7,5 x 11 m, rozdělené pásem na dvě symetrické poloviny zaklenuté křížovými klenbami, jako i dalších gotických sklepů, je možná v rámci běžných prohlídek radnice, i s výkladem průvodce.

Málokdo z těch, kdo procházejí kolem **budovy Nové radnice, náměstím F. Kafky a Kaprovou ulici**, si uvědomí, že částečně pod budovou, částečně pod chodníkem se nacházejí spodní patra hned dvou románských domů. **Dům čp. 16**, jenž se až do počátku 20. století dochoval ve výši tří podlaží, byl v roce 1911 z větší části zbořen. Dochovalo zůstalo spodní patro složené ze tří částí a nevysoká část středního patra, dispozičně shodná. V původně nepodsklepeném přístavku (sklep byl dodatečně vyhlouben v gotice) se zachovala dlouho jediná dochovaná latrínová šachta románské Prahy. Rovněž **z domu čp. 31** bylo zachováno pouze jeho spodní patro. Prohlídka obou domů je možná pouze ve dnech Evropského kulturního dědictví nebo po předchozí domluvě. Oba románské domy čp. 16 a čp. 31 se měly stát součástí druhého vestibulu stanice metra Staroměstská: v návrhu východu ústícího do náměstí F. Kafky mělo jít o „sondu“ do života Prahy 12. století. V místnostech měla být umístěna prodejna replik historického skla. K realizaci tohoto záměru naštěstí, vzhledem k ochraně těchto vzácných románských torz, nedošlo.

Součástí restaurace Franze Kafky se staly dvě spodní místnosti jednoho z dvojice románských domů objevených **v objektu čp. 24 na náměstí F. Kafky**. K jejich nalezení došlo během terénních úprav budovy v 80. letech 20. století. Dochovány jsou větší místnost, téměř čtvercová, zaklenutá původně jedním polem křížové klenby (**obr. 1**) a menší, široká 2 m, zaklenutá nedochovanou valemnou klenbou. Ryté nápisy na románských kvádrích, datované do 16. století, dokládají, že menší z dvojice místností sloužila jako příležitostný studentský karcer. Součástí prezentace je rovněž informační tabule přibližující historii domu.

Rozsáhlý románský objekt (11 x 12,5 m) je dochován v suterénech **Rottova domu (čp. 142) na Malém náměstí**. Dnes je zde umístěna restaurace U Rotta, nabízející pro své hosty také „pravou románskou hostinu“. Původní podlaha v románské místnosti byla asi o 80 cm výše. Změnu její úrovně způsobilo dodatečné podsklepení původně románského polosuterénu v gotice. Také gotický sklep s dochovanou valounovou dlažbou je zpřístupněný coby součást restaurace. Dnes již zrušena je expozice archeologických nálezů, získaných zde během archeologického výzkumu, umístěná původně v přízemí domu U Rotta. Její existenci ukončila výměna nájemce objektu, jenž zde zahájil prodej šperků a bižuterie.

Spodní patro dvoupřestorového domu se zbytky vstupní šije se dochoval v objektu Polského kulturního střediska, **v domě U Anděla (V Ráji, čp. 144), na rohu Malého náměstí a Karlovy ulice**. Místnost s rozměry 5,9 x 7,4 m byla sklenuta patrně největší, žel nedochovanou křížovou klenbou známou z dnešních románských domů. Prohlídka románských místností, dnes již sklepů domu, je možná na základě předcházející domluvy nebo v den Evropského kulturního dědictví, pokud je románský dům začleněn mezi zpřístupněné objekty.

Jeden z nejlépe dochovaných románských domů Starého Města, dílo huti Strahovského kláštera, je součástí **domu U Kočků (čp. 147) na rohu Karlovy a Jilské ulice**. Dům vznikl ve dvou fázích, původně jako dvoupřestorový se vstupní šijí na západní straně, později doplněný o další místnosti na západní straně. Dnes ve svých místnostech hostí muzeum loutek.

České muzeum výtvarného umění našlo jedno ze svých sídel **v domě U Klíčů, později U Černého hada (čp. 156) v Husově ulici**. V jeho zpřístupněných suterénech se dochovalo spodní podlaží románského domu s dvojicí místností: s větší, zaklenutou čtyřmi křížovými klenbami na středový sloup, a menší, jež byla původně chodbou. Později, po zazdění původ-

ního a proražení nového vstupního otvoru, ještě v románské době, se i tato chodba stala samostatnou místností. Místnost ležící západně od ní je mladším gotickým sklepem. Jeho výstavba znamenala likvidaci románské vstupní šíje, umístěné právě v těchto místech. Vstup do románské místnosti, jenž je vidět oknem výlohy z Husovy ulice, byl vybourán druhotně. Kolemjdoucím se nabízí rovněž původní úroveň Husovy ulice, ve srovnání se současností o hodně nižší. V prodejně publikací Českého muzea výtvarného umění je dostupná brožura „Domy Středočeské galerie v Praze“. O historii celého objektu poskytuje četné informace také internetová stránka Českého muzea výtvarných umění.

Nejnámějším a nejlépe dochovaným Staroměstským románským domem je dvoupatrový **palác pánů z Kunštátu a Poděbrad v Řetězové ulici (čp. 222)**. V spodním patře jsou zachovány tři místnosti, původně plochostropé, později sklenuté na jeden střední pilíř, hlavní sál uprostřed pak na dva. Dochovaly se zde jak torza krbů, tak i část původní podlahy. V místnostech patra byly v podlaze ponechány analytickým způsobem odhalené rub klenby dymníku spodního podlaží a čtvrtkruh vymežující původně snad topeniště. Zda zůstanou románské místnosti zpřístupněny coby galerie a prodejna značkových vín, jejichž součástí byla informační tabule o historii paláce, se upřesní až po ukončení v současné době probíhající generální obnovy domu.

Větší z dvojice románských prostor, čtvercová místnost se čtveřicí křížových kleneb sklenutých na střední podporu, je přístupná v **Domě kazatelů (čp. 238) v Husově ulici**, společně s dalšími gotickými sklepy, coby součást restaurace Klub architektů. Dům samotný je ve své dnešní stavební podobě novotvarem vzniklým v souvislosti s obnovou Betlémské kaple ležící západně od něho. Informace o domě jsou součástí expozice věnované historii Betlémské kaple a osobě Mistra Jana Husa.

Dům U Zeleného stromu (čp. 351) na Betlémském náměstí vybudovaný v letech 1841 a 1846 ukrývá ve svých suterénech část románského domu, vybudovaného ve dvou stavebních etapách, z něhož se dochovala dvouprostorová spodní část doplněná později další místností. K poznání objektu přispěl archeologický výzkum vyvolaný obnovou domu v roce 2000. V jeho průběhu byly zjištěny jak další románské místnosti, tak původní opukové podlahy v jejich interiérech. Nejlépe dochované části románského kvádříkového zdiva jsou prezentovány v odhaleném stavu v místnostech, jež jsou dnes součástí restaurace U Zeleného stromu. Její součástí je rovněž informační tabule s historií tohoto domu.

Dům Míčovna (čp. 445) ve Vejvodově ulici hostí ve svých gotických sklepních prostorech restauraci Le terroir. Její návštěva umožňuje shlédnout také jednoprostorové podlaží románského domu, zhruba

čtvercové místnosti zaklenuté čtyřmi křížovými klenbami na střední osmiboký sloupek. Místnost je v současné době archivem značkových vín. Informace o historii domu prozatím schází.

Nejstarší částí **Richtrova domu (čp. 459) na Malém náměstí** je dvojprostorové spodní podlaží románského domu, větší a menší místnost, obě klenuté valenou klenbou. Původní románský portál byl při gotickém prohlubování nahrazen gotickým. V jižní části menší místnosti byla během rekonstrukce zjištěna vstupní šíje. Prohlídka románských místností je možná v rámci návštěvy zdejší prodejny křišťálového skla Moser. Pro prezentaci výrobků byly využity i výklenky určené původně pro světlo a trezorová nika ve východní zdi z opukových kvádříků (**obr. 2**). Dendrochronologický průzkum stavebního dřeva dochovaného v klenbě umožnil datování do doby krátce po roce 1213. Písemná informace přibližující románské místnosti i historii celého Richtrova domu prozatím schází.

Suterény **domu Na Kamenci (čp. 478) a domu U Modré husy (čp. 479) na Staroměstském náměstí**, součást vinárny a restaurace U Zlaté konvice, ukrývají pozůstatky dvou románských domů, obdélného kvádříkového prostoru s náběžky původní klenby (čp. 478) a obdélného kvádříkového prostoru zaklenutého jedním polem křížové klenby (čp. 479). Archeologickým výzkumem vyvolaným obnovou vinárny v roce 2003 došlo v domě čp. 478 k odhalení raně gotické vstupní šíje, jejíž funkci ukončila výstavba gotického podloubí. Součástí nově rehabilitované vstupní šíje je také informační tabule přibližující v českém a anglickém jazyce jak konkrétní archeologickou situaci, tak dějiny objektu. V domě čp. 479 byly v tom samém roce ve dvou místnostech v severní straně půdorysu v linii stěny na vnitřní straně podloubí zjištěny části kvádříkové stěny a severovýchodního nároží románského domu postaveného při jižní linii dnešního Staroměstského náměstí. Část odhaleného zdiva zůstala v místnosti využívané jako vinotéka zpřístupněna pohledům hostů zdejší restaurace a vinárny.

Výstavba rozsáhlých a hlubokých sklepů gotického **domu U Červené lišky (čp. 480) na Staroměstském náměstí**, odstranila větší část románského domu, z něhož se dochovala pouhá torza v severní průčelní stěně. Největší plocha zdi stavěné z románských kvádříků je zřetelná v západním rohu sklepa, v prostoru vloženého schodiště. Uvidět je ho možno jak z prostor zdejší Komerční banky, od bankomatu, tak oknem vedeným z domu čp. 480 do podloubí Staroměstského náměstí.

V suterénech **domu U Zlatého jednorožce (čp. 548) na rohu Staroměstského náměstí a Železné ulice** je dochován jednoprostorový obdélný dům, klenutý čtyřmi poli křížové klenby na střední pilíř. I tento, spolu s dalšími gotickými sklepními prostory, je možné prohlédnout během návštěvy zdejší restau-

race a vinárny Bílý koníček. Hosté si kromě požitku z jídla mohou odnést též informační leták upozorňující na historii domu, ve kterém strávili příjemnou chvíli.

Kompletně dochovaná obdélná kvádríková místnost, přiléhající svojí kratší stranou ke Staroměstskému náměstí, se dochovala **v domě U Bílého jedno-rožce (čp. 603) na rohu Staroměstského náměstí a Celetné ulice**. Jeho prohlídka i prohlídka druhotně umístěného románského vstupního portálu a gotického sklepa vyhloubeného v gotice pod románskou místností je možná v rámci návštěvy zdejší galerie U Bílého koníčka. Její součástí je také informační tabule o historii domu v češtině a angličtině.

Pozůstatkem starší zástavby, na jejímž místě byl v letech 1755–1756 podle projektu A. Luraga vybudován **palác Goltz-Kinských (čp. 606, 607) na Staroměstském náměstí**, jsou zbytky románského domu tvořeného obdélnou místností s kratší stranou blíže náměstí a zaklenutého valenou klenbou s torzálně dochovanými klenebními čely a s užší prostorou na jihu (čp. 606) a též kompletně dochovaná obdélná kvádríková místnost zaklenutá dvěma obdélnými poli křížové klenby oddělenými pasem, která přiléhá k náměstí svojí kratší stranou (čp. 607). Tento objekt se svojí hloubkou výrazně liší od okolních gotických sklepů, a tím prozrazuje svůj původ v částečně zahloubeném spodním podlaží románské stavby. Obě románské místnosti, dnes součást gotických sklepů, jsou přístupné pouze během konání krátkodobých výstav Národní galerie, která palác Goltz-Kinských spravuje.

Zcela nečekaný nález, jehož „prezentace na místě“ je v přípravě, vydal **dům čp. 604 na Staroměstském náměstí, zvaný Týnská škola**. Průzkumem prostor za zazděným vstupním hrotitým portálem ze 13. století v jižní sklepní místnosti byl východním směrem od ní objeven doposud neznámý zasypaný sklep z doby po polovině 13. století, žel bez dochované klenby, i s druhým půlkruhovitě ukončeným portálem z doby rovněž po polovině 13. století. K zasypaní sklepů muselo dojít, na základě nálezů keramiky v zásypů, na přelomu 16. a 17. století. Dovolí-li to statická situace, bude zasypaný sklep vyklizen a jako součást zdejší vinárny prezentován jejím hostům, i s podrobnou informací o historii a snad i s výběrem movitých archeologických nálezů.

Základy a části nadzemního zdiva neveliké soukromé sladovny a pivovaru (**obr. 3**) a studen vynesl na světlo archeologický výzkum **v domě U Zlatého anděla v Celetné ulici (čp. 588)**. Barokní dům byl vystavěn krátce před rokem 1752 na místě pěti středověkých domů. Objevená sladovna z 15. století byla součástí jednoho z nich. Zda se spolu s dalšími nálezy starších středověkých architektur dočkají sladovna a pivovar prezentace, bude známo až po dokončení adaptace domu. Vlastník objektu, jenž si uvědomil hodnotu nálezů, přislíbil zveřejnit informaci

o nálezech na informačním panelu a jejich vyznačení v dlažbě nádvoří.

Přestavbou a úpravou domů mincmistra Jana Rotleva získala v roce 1383 Univerzita Karlova objekt, jenž se stal spolu se sousedními domy základem dnešního **Karolina (čp. 541)**. Dokladem původní obytné funkce jednoho z domů tvořících dnes areál Karolina je ve zdejším podloubí dochované torzo původního vstupního portálu s dochovanou kapsou pro umístění závory. Původní úroveň terénu je rozpoznatelná v otevřené stabilizované sondě s prezentovaným odhaleným odrazníkem. V suterénu budovy, kde našla své stále místo expozice věnovaná historii Univerzity Karlovy, jsou rovněž vystaveny archeologické nálezy získané během výzkumu v objektu. Je to keramika 13. a 14. století, renesanční kachel otopného zařízení ze 16. století a kompletně dochovaný dřevěný talíř ze 17. století. Soubor archeologických nálezů doplňuje expozice lapidária kamenných architektonických článků, některých i s bohatou polychromní výzdobou. Prezentovány jsou také torza omítek s gotickými malbami a nápisy, rovněž torza omítek s barokní výmalbou, přenesené sem z různých míst prostoru auly. Ve zdejším suterénu se rovněž nachází mohutná zděná historická studna. V celém objektu Karolina jsou analytickým způsobem zdůrazněna starší gotická kamenná ostění, výklenky pro světlo a jak trezorové, tak i do zdi vestavěné kamenné odkládací skřínky, připomínající skutečný věk opakovaně přestavovaného a modernizovaného objektu. Suterénní prostory Karolina jsou pravidelně přístupné v průběhu konání krátkodobých výstav umístovaných do prostor jižního a západního podloubí.

Studna nebo cisterna na vodu byla součástí zařízení většiny pražských gotických domů, jak dokládá i výše zmíněná studna ve sklepeních Karolina, nebo historická **studna v interiéru Betlémské kaple**. Historická studna v domě čp. 238 u Betlémské kaple byla součástí gotických sklepů Domu kazatelů, dnes Klubu architektů. Další historická studna je součástí dnes nepřístupných prostor galerie U Bílého jedno-rožce na Staroměstském náměstí. Kamenná studna ze 13. století je součástí **domu U Zlatého prstenu (čp. 630)**, dnes Galerie hlavního města Prahy. Historickou studnou je možné najít i na nádvoří **domu U Kamenného zvonu (čp. 605)**. Ve zdejší kavárně je rovněž vystavena gotická kružba okna domu, nalezená během stavebně-historického průzkumu, doplněná informačním textem v češtině a angličtině. Gotická, renesančně upravená studna prezentovaná v celé své hloubce v podlaže pod sklem se nachází v gotickém, renesančně upraveném **domě U Zelené lípy (U Zlaté svině, čp. 472) v Melantrichově ulici**. Za pozornost v prodejně luxusního skla, v níž se studna nachází, stojí také gotická křížová žebrovaná klenba ze 14. století se svorníkem s motivem laločnatých lis-

tů, a renesanční klenby. Písemná informace o domě a studni prozatím schází.

Obnova **Pinkasovy synagogy** v 70. a 80. letech 20. století, jež si vyžádala hloubkovou izolaci objektu, umožnila objev rozsáhlých podzemních prostor s historickými studnami a rituální lázni, mikví. V roce 1492 zakoupil Ješaj Horowitz křesťanský dům U Erbů a zřídil si zde soukromou modlitebnu. Jeden z jeho synů, Aron Mešullam Horovitz, dal mezi svým domem a Starým židovským hřbitovem postavit synagogu dokončenou v roce 1535 a nazývanou Pinkasova škola. U ní byla rovněž zřízena rituální koupel. Není však vyloučeno, že objevená mikve je pozůstatkem starší stavby již z 15. století, která by tak ve zdejší oblasti patřila k nejstarším dokladům židovského osídlení. Suterénní prostory s mikví, s jedním architektonickým článkem získaným během výzkumu, ležící mimo běžnou prohlídkovou trasu, zůstávají prozatím nepřístupné. Informace o nálezu je dostupná jak v expozici Židovského muzea, tak na jeho internetových stránkách.

Nejen pro obyvatele Prahy je nejznámějším archeologickým nálezem prezentovaným na místě můstek přes příkop staroměstského opevnění v prostoru **vestibulu stanice metra Můstek**, v němž někteří badatelé vidí pouze zpevněný základ domu U Bílků (čp. 379/1), který stojí na nestabilním terénu zásepů příkopu. Součástí prezentace je také dochovaná část kamenné obruby studny nebo cisterny. Přesto, že je zpřístupnění těchto architektur poplatné své době, jež je zabalila do betonových zdí, nechybí zde to základní: informační mramorová tabule, součást obložení stanice, s textem v českém jazyce.

Snad jenom ti, kdo chodí Prahou s otevřenýma očima a beze spěchu, si povšimli nenápadného detailu na zdi budovy bývalého jezuitského konviktu u **kostela sv. Bartoloměje v Konvitské ulici**. Je ním pozůstatek vřetenovitého schodiště s nepatrnými zlomky jednotlivých stupňů pískovcových schodů ve zdi. V dlažbě, jejíž různá strukturace má naznačit původní rozsah dnes z části asanované budovy konventu, je schodiště vyznačeno rovněž zcela nenápadně. Informační tabule zde chybí.

Vstupme do prostoru Nového Města. S jistým napětím se očekává, jakým způsobem a v jaké podobě budou zpřístupněny pozůstatky románských staveb odkrytých v areálu **bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad (obchodní centrum Palladium) na Náměstí Republiky**, v předpolí staroměstského opevnění. Zbytek románského paláce členěného ve spodním podlaží do dvou prostor, z nichž jedna je unikátním dvojložným sálem zaklenutým na 4 sloupy (význam paláce mimochodem podtrhuje i dochování kvádřikové záchodové jímky, druhé v románském Starém a Novém Městě), by měl být prezentován v kombinaci se sklem. To umožní jak vytvoření prostorové představy části paláce, tak jeho vlastní podoby formou rekon-

strukce klenebních čel a zdíva kresbou na tomto skle. Kromě paláce se zpřístupnění dočkají i torza dalších dvou románských staveb a torzo pece na vápno ze 13. století, jež vznikla v souvislosti se vztyčováním zdejšího úseku staroměstského opevnění. I jejich prezentace, počítající s použitím modelů umožňujících nejširšímu okruhu návštěvníků začlenit originální partie staveb do celkové podoby objektů, bude opět doplněna výběrem movitých archeologických nálezů. Ty jediné budou připomínat nenahraditelné ztráty na kulturním – archeologickém – dědictví, jež výstavba centra Palladium způsobila. Stavitelé Palladia, po vzoru komunistických stavitelů obchodního domu Kotva, podzemními garážovými prostory zcela nekompromisně a definitivně odstranili veškeré další doklady vývoje tohoto místa od doby gotiky až po 19. století. Právě plošný rozsah archeologického výzkumu a s ním spojená exploatace (sice odborná, ale přesto likvidace veškerých archeologických terénů), byl jedním z důvodů pro možné vyloučení Prahy z prestižního seznamu UNESCO.

V současné době znepřístupněnou prezentací na místě je „muzeum“ v **objektu Darex na Václavském náměstí**. Hlavním exponátem „muzea“ byly části gotického domu, v němž žil lékař císařů Rudolfa II. a Matyáše Matyáš Borbonius (**obr. 4**) a předměty z vybavení jeho lékárny objevené v zásepu studen. Po uzavření expozice a odvozu archeologických nálezů zde kromě stabilizovaného a konzervovaného zdiva domu včetně valounové dlažby zůstávají vitríny s textovou a obrazovou dokumentací historie domu, jeho obyvatel a rovněž informace o průběhu archeologického výzkumu a výstavby objektu Darex, jenž je kompletní novostavbou konce 20. století.

Jednou z dominant dolní části Václavského náměstí je **kostel Panny Marie Sněžné stojící u kláštera františkánů**, jenž měl být největší gotickou stavbou Prahy. Archeologickým výzkumem pod dnešním Jungmannovým náměstím bylo zjištěno, že západní nedostavěné průčelí ležící v místech pomníku J. Jungmanna s dochovaným opěrákem na jihozápadní straně bylo budované pravděpodobně současně s východní, dostavěnou částí chrámu. V dlažbě nádvoří kláštera františkánů, v ambitu vzniklém na místě nedostavěného trojlodí, jsou dnes pomocí vzrostlých stromů naznačeny sloupy nedostavěné lodi, od nichž se odvíjejí v dlažbě symbolicky vyznačená žebra nedostavěné klenby. Písemná informace o vyznačené prezentaci chybí. Půdorys původně uprostřed nádvoří stojící vzácné františkánské kaple Porziunculy zbořené v roce 1878, jenž je často mylně označovaná jako Loretánská, nebyl z důvodu přehlednosti prezentace vyznačen.

Součástí expozice Muzea policie ČR umístěného v areálu **kláštera augustiniánů kanovníků sv. Augustina s kostelem sv. Karla Velikého (čp. 453) v ulici Ke Karlovu**, založeného Karlem IV., je

i prezentace starších částí několikrát stavebně upraveného a přestavovaného areálu. V bývalém konventu, v prostoru chodbičky původně přístupné ze severu (z prostor bývalé kuchyně) spojující jihozápadní nároží ambitu s hospodářským dvorem před západním průčelím kanonie, je ve zdi prezentován gotický portál s prahem a původní dlažbou ležící dnes 60 cm pod úroveň stávající podlahy. Prezentovaný nálezy, spadající do období výstavby kláštera v roce 1351, je opatřen informační tabulí.

Jak Malá Strana a Staré Město, tak i Nové Město nabízejí pohled na historické studny a lednice prezentované na místě. Historická studna, donedávna doplněna informační tabulí, je k vidění mezi sloupky arkád nádvoří **Novoměstské radnice (čp. 2) na Karlově náměstí**. Historická ledovna je zase v nejspodnější ze sklepních místností restaurace Controverse, v **domě Hrdíbor (čp. 539) ve Štěpánské ulici**, označeném v roce v roce 1725 jako pivovárčnický.

Samostatným movitým archeologickým nálezem prezentovaným na Novém Městě „na místě“ je kamenný reliéf s dvojicí lvů a znaků, umístěný ve stanici **metra I. P. Pavlova**. Doplnuje ho mramorová informační tabule s českým textem. Kamenný reliéf byl součástí barokního opevnění Nového Města. Objeven byl během výstavby trasy C metra v Jugoslávské ulici. Bastion, jehož součástí reliéf byl, je dodnes dochován pod dlažbou ulice. Kdo chce vědět, jak plastika původně umístěná na nároží bašty při tzv. Slepé bráně vyhlížela, se může podívat na totožnou, dosud zachovanou plastiku při nároží Vyšehradské bašty nad hřištěm při Lumírově ulici u Ostrčilova náměstí v Nuslích. Heraldická zvířata, lvi i dvouhlavý císařský orel s výhrůžně předkloněnými hlavami, i zde symbolicky chrání město.

Návštěva areálu národní kulturní památky, zříceniny Vyšehradu, přináší možnost shlédnout hned několik objektů odhalených v průběhu archeologických výzkumů, probíhajících zde od sklonku 19. století. Jednou z nejstarších a nejzajímavějších staveb je **kostel sv. Vavřince**. Základy starší stavby s nepřilíh v Čechách obvyklým křížovým půdorysem, nahrazené mladší trojlodní bazilikou sv. Vavřince, zničenou pravděpodobně husity v roce 1420, byly odkryty v roce 1903. Dnes jsou přístupné pod ochranným betonovým přístřeškem v zahradě tzv. starého děkanství. Pouze severní část zůstala dochována přímo v budově děkanství. Kromě základů obou kostelů, zpřístupněných veřejnosti, má zde návštěvník možnost vidět několik podlahových dlaždic tzv. vyšehradského typu „v původním uložení“ i výběr architektonických článků a náhrobních kamenů nalezených v sutinách nad kostely.

Na první pohled „neviditelná“ jsou torza románského můstku (**obr. 5**) spojujícího **kostel sv. Petra a Pavla s palácovým areálem**. K torzu můstku se sestupuje po několika schodech v severní části parku s monumentálními plastikami J. V. Myslbeka. Prezentaci naleznete pod betonovou deskou a je doplněna informační tabulí. Rovněž „stranou“, ve zdivu barokní Loretánské kaple poblíž **románské rotundy sv. Martina**, v násypu severovýchodní kurtiny barokní citadely, mezi bastiony sv. Rocha a sv. Leopolda, jsou ukryta torza gotického **kostela Stětí sv. Jana Křtitele**. Archeologicky byla zkoumána v letech 1924–1935 a 1974–1975. Informace o kostele jsou prezentovány pomocí informační tabule na zdi barokní kaple, na niž byly analytickým způsobem vyznačeny fragmenty staršího gotického zdiva.

V prostoru palácového okrsku jsou v trávníku vyznačeny půdorysy zaniklých palácových staveb. Část z nich, kolem historické studny, je pouze zdůrazněna nepatrně zvednutým půdorysem pokrytým travnatým drnem. Další část je „vystavěna“ v přiznané výši dochování nad zatravněným povrchem, opět s korunou ukrytou do drnu suchomilných rostlin. Základní informaci o prezentovaných torzech staveb přináší informační tabule. Část **gotického opevnění z doby Karla IV.**, ukrytá původně pod zásypem mladšího barokního opevnění, byla odhalena a zpřístupněna v prostoru novostavby, za prosklenou zdí za Starým purkrabstvím. Prohlídku zde je možné spojit s návštěvou kavárny nebo dětského divadelního představení ve zdejším Komorním sále.

Kromě torzální architektury je obdivovatelům zpřístupněna část bohatství archeologických nálezů odkrytých v průběhu archeologických výzkumů, jednak v klenotnici kostela sv. Petra a Pavla, především však ve stálé expozici „Historické podoby Vyšehradu“ věnované historii Vyšehradu, umístěné v tzv. gotickém sklepu mezi Starým purkrabstvím a galerií Vyšehrad. Expozici doplňují kvalitní informační materiály, jež jsou rovněž k dostání v informačním středisku v prostoru gotické brány Špička. Množství zajímavých informací poskytuje rovněž internetová stránka Národní kulturní památky Vyšehrad.

Prohlídkou zříceniny královského Vyšehradu jsme se dostali na samý okraj Pražské památkové rezervace. Kochajíce se z vyhlídky u Galerie Vyšehrad nad tzv. lázní kněžny Libuše pohledem na Smíchov, Petřín, Malou Stranu s Pražským hradem a Staré Město se zde zastavíme. Další archeologické nálezy prezentované na místě vně historického centra Prahy si přiblížíme ve čtvrté, závěrečné části naší cesty za torzální architekturou Prahy, objevenou během archeologických výzkumů a prezentovanou in situ.

Milan Jančo

Autorem fotografií na str. 48,
pokud není uvedeno jinak, je autor textu

DORIS SALCEDO: SHIBBOLETH

Tímto starodávným jménem, které lze přeložit jako test, sudidlo nebo tajné heslo, nazvala jihoamerická sochařka svoje dílo, vystavené letos ve „strojovně“ galerie TATE MODERN v Londýně. Je to trhlina po délce v podlaze haly a končí mimo dům. Zdá se pravá, má avers a revers, dokonce se větví do skoro jisté vlasové trhliny v nesporně původních dílech podlahy. Neporušená hala nahoře jen nejistě vypovídá o tom, že je ta spára umělá; s úlevou si všimnete drátěné nerez výztuže v rozeklaných stěnách jizvy.

Sibboleth je opravdovou atrakcí: zážitkem i dílem,

kteří vzbuzuje hlubší myšlenky o stabilitě a spolehlivosti světa. Tajemství, jak se tam objevila, je stejně hluboké, jako nerozluštitelné záhady a viny minulosti i stejně nepochopitelné, jako zázraky vědy. A přitom fotografie roztrhaných silnic obletí svět pár minut po zemětřesení, jsme zvyklí na souvislosti. Trhliny mezi současností a minulostí nezkoumáme.

Ale kolem je i mnoho zábavy, i když někdy končí překvapením i úrazem. V testu zvědavosti každý neobstojí a je opravdu nesnadné vytáhnout školáka i s měkkou zaklíněnou botaskou.

Martin Krise

MALÁ STRANA V MÉM MLÁDÍ

DRUHÁ ČÁST VZPOMÍNEK

Vladimír Denkstein*Vladimír Denkstein (vlevo) se starším bratrem Zdislavem, kolem roku 1920*

Někdy se dost debatovalo o mladém císaři Karlu I. Měl jsem tenkrát pocit, že nějakou zvláštní náhodou máme – lze-li ovšem srovnávat maličké s velikým – společný údaj ve svých životopisech: Karel po smrti starého mocnáře Františka Josefa nastupoval na císařský trůn ve stejném čtvrtletí na podzim roku 1916, kdy já jsem nastupoval do primy malostranského gymnasia. Tenkrát jsem viděl v obrázkových časopisech fotografie obou císařských manželů a kolem nich neuvěřitelný houf jejich dětí. Brzy nato jsme měli školní kompozici na povinné téma – vypravování, jak se mladý císař šťastně zachránil, když statečně přebrodil či přeplaval nějakou řeku v blízkosti fronty. Asi ji spíše přebrodil na koni, protože dříve ve vojenské kariéře sloužil u dragounů. V mém rodném kraji byli posádkou v Klatovech a v Dobřanech. O jeho dobřanských letech jsem slyšel. Vidál jsem ty dobřanské dragouny dost často a musím říci, že pro klukovské oči to byla nádherná podívaná, když škadrona, tj. jízdní setnina dragounů, ujížděla klusem, či dokonce cvałem a hýřila barvami stejno-krojů. Nosili ostře červené soukenné kalhoty „rajtky“ u stehů široké a u kolen zúžené, aby noha hladce vjela do vyleštěné černé holínky (v pravé vždy trčela rákoska, samozřejmě především na pobídku koně, ale tak trochu také jako odznak či symbol jezdeckví). Kabátek byl bleděmodrý, čtyři do obloučků vykrajované klopky nad kapsami na bocích a na prsou měly tenoučké, ostře žluté lemování, právě tak jako svislý okraj vpředu na prsou, kolem něhož se blýskala řada bílých, jakoby stříbrných či niklových knoflíků podoby kulových vrchlíčků. Nejnádhernější složkou dragounské uniformy ovšem byla slavnostní čáka či vojenská přilba antického tvaru, kde nad černým kulovitým krytem hlavy se vypíná tlustý zlatý hřeben, jenž vyrůstá

z týlu vzhůru, obloukem se stáčí nad hlavou dopředu, odkud se nad čelem spodním kratším obloukem vrací k temeni hlavy. Ve všedním životě však dragouni nosili jen čapku „lodičku“, pokud se pamatuji, červenou.

Říkalo se, že císař Karel se průběhem roku 1918 začíná přiklánět k reformě monarchie, ale co platno, když zároveň s trůnem zdědil i celý mocenský aparát v úřední byrokracii i v policejním systému, v celé té konzervativní a houževnaté mašinérii, která směrem dolů vybíhala až do loyálních přísluhovačů, oddaných habsburskému režimu. K nim patřil i vládní rada a ředitel malostranského gymnasia, jemuž se po celé studentské generace přezdívalo „ksicht“, ale psáno „Xicht“. Byli jsme přesvědčeni – asi právem – že v této podobě nemůže rozpoznat, že se na jeho osobu vztahuje to podivné jméno, které v různých velikostech i psací technice (uhlem, tužkou, křídou) plnilo v překypujícím množství pravou i levou lakovanou stěnu schodiště z přízemí až do druhého patra. V každém případě bylo jednomyslným studentským odsouzením nejvyššího představitele gymnasia. Byl jsem a stále jsem přesvědčen, že kompozice o šťastném Karlově přechodu přes řeku i jiné jí podobné, jakkoli byly asi uloženy shora, byly vždy vymáhány na profesorech a přísně kontrolovány Xichtem.

Karlový úvahy o reformě, byly-li jaké, byly však v polovině roku předstíženy a antikvovány rychlým spádem událostí v létě 1918. Lidové „hladové bouře“ na různých místech Čech byly prý vždy provázeny manifestacemi za mír a svobodný český stát. K tomu se spontánně hlásilo i obyvatelstvo Prahy. To zatím ještě vyvolávalo odvetná mocenská opatření. Se spolužákem jsme viděli na úpatí schodiště na muzejní rampě hlídkující rakouské vojáky z maďarského pluku, s puškami a kulomety.

(Nedávno se letos (tj. 1989) v Praze v kruhu příbuzných hovořilo o těchto událostech. Slyšel jsem tam vzpomínky a debaty mých vrstevníků o tom, že v létě 1918 se v Berlíně dobře vědělo, jak český národ zdvihá hlavu a usiluje o mír i o svobodu. Tehdy prý císař Vilém vydal rozkaz, aby se na pomoc Rakousku vydala vzducholod Graf Zeppelin do Čech, aby pro výstrahu manévrovala nízko nad Prahou a bedlivě pozorovala dění v Praze. Pravděpodobně to tedy byla táž vzducholod, kterou jsem cestou po Újezdě spatřil nízko visící nad mou hlavou, téměř bez pohybu. Připadala mě tenkrát jako výhružná a nepřátelská. Měl jsem tedy pravdu.)

Po prázdninách se mezi spolužáky už hovořilo o hroučících se rakouských frontách, o ústupu a porážce Německa i Bulharska, proskočily už i zprávy o jednání zahraničních Čechů s Dohodou, o vítězné revoluci v Rusku, pádu carské vlády a zřízení mladého sovětského státu, republiky dělnických a rolnických rad.

Nový školní rok snad ani pořádně nezačal a už musely být pro nedostatek uhlí vyhlášeny „uhelné“ prázdniny. Byl jsem tedy v říjnu doma, a přece jsem se jen pozdě dozvěděl o tom, že v naší blízkosti, v prostranství před smíchovskou bazilikou sv. Václava, také probíhala vzrušená lidová manifestace, především asi dělníků z Ringhofferovy továrny, ale i odjinud, která pod vlivem sovětského příkladu vytýčila už program jasně politicky vyhraněný, požadující bez ohledu na Rakousko zřízení českého státu, republiky svobodné a socialistické. Pro toto památné shromáždění nese prostranství před smíchovskou bazilikou název Náměstí 14. října.

Za dva týdny jsem doma slyšel něco volat vzrušenými ženskými hlasy ze dvora. Vyšel jsem tedy v prvním patře na pavlač a slyšel ohromující výkřiky, letící z pavlače na pavlač: Už je konec války! Rakousko se rozpadlo!! Máme republiku!!!

Tyto zvěsti byly pro mne jako výstřel startovní pistole. Popadl jsem čepici a vyběhl do ulic v touze

po podrobnostech tohoto zázraku v dějinách porobeného národa.

K prvnímu setkání s novou realitou jsem nemusel jít daleko. Když jsem z Husovy třídy zabočil doprava a Holečkovou ulicí seběhl jen pár kroků ke vchodu do zahrady Kinských, měl jsem před sebou přes ulici kasárny (dnes před nimi stojí sovětský tank z roku 1945)¹⁾, které se za Rakouska jmenovaly Albrechtské. Na vrcholu jejich vznosné kupole v průčelí stával monumentální dvouhlavý orel s široce rozpjatými křídly, pozlacený a do daleka se lesknoucí. Stával – ale teď už tam nestál, z kupole vzhůru čněla jen vysoká železná tyč, jeho někdejší opora. Před průčelím byl sběh lidí. Protlačil jsem se a spatřil na zemi na kousky roztržštěné tělo orla z pozlacené litiny – prvního svrženého či jinak zničeného rakouského orla, kterého jsem v den osmadvacátého října viděl. Sebral jsem špičku jedné pozlacené perutě z litiny, dal ji do kapsy a spěchal do centra svého studentského mikrosvěta, na Malou Stranu. Na horní části náměstí, na širokém balkóně jiných kasáren,²⁾ stál v sokolském kroji starosta Sokola dr. Scheiner a podrobně líčil shromážděným zástupům, jak došlo k ukončení války a k našemu osvobození. Vypočetl jsem to s uspokojením, třebaže jsem mnohému nerozuměl, a spěchal přes Karlův most na Staroměstské náměstí a pak Můstkem na Václavské náměstí. Na průčelí novinových vydavatelství – Národní politiky, Českého slova a snad i jiných – byly na velkých tabulích vyvěšeny zprávy o nejnovějších událostech ve světě i u nás. Všude byly ulice přeplněny jásajícími lidmi. Cizí lidé se objímali a v opojení tou radostí jeden druhému znovu opakoval to, co už všichni věděli. Cestou jsem koupil kdejaké zvláštní vydání či večerníky a rozvažoval, co doma učiním.

Rozhodl jsem se totiž, že teď, když naše rodina šťastně přežila válku a dožila se vyhlášení Československé republiky a když jsem ukořistil kousek toho rakouského orla, že si uschovám i jiné památky na tuto historickou dobu, památky pro naši rodinu

. ... na průčelí stával monumentální dvouhlavý orel s široce rozpjatými křídly. Stával – ale teď už tam nestál...

... všude byly ulice přeplněny jásajícími lidmi...

a snad i pro moje budoucí potomky, budu-li je mít. (Dnes, po letech, jsem tu malou sbírečku, kterou jsem uchoval, odevzdal už svému mladšímu synovi, jenž se živě zajímá o historii našeho rodu.) Jsou tam tedy: špička peruti z rakouského orla, několikéré noviny z těchto dnů i o dalších událostech toho roku až do 21. prosince, kdy Praha uvítala slavný příjezd profesora T. G. Masaryka, prvního presidenta naší republiky. Uložil jsem si i svoji vlastnoruční kolorovanou kresbičku znaků, z jakých zemí bude složena naše republika, vše pěkně lemováno ohebnou guirlandou lipových listů: zemí koruny české – Čech, Moravy a Slezska, a k nim jsem připojil znak Slovenska, v němž – podle novinových zpráv – zelená barva tří tatranských štítů, tak příznačná pro maďarskou trikoloru, bude nahrazena barvou modrou, dominující v trikoloře slovanské. Také jsem si uložil do té krabice památek dvoulist pohotově vytištěný anonymním tiskařem, obsahující pod záhlavím malého erbu s českým lvem dlouhou, rovněž anonymní epickou báseň, začínající slovy: Na Chemin-des-Dames, hotovo k boji, padesát tisíc jich stojí ... Najednou se objevila v pražských ulicích a zakrátko byla rozebrána. Snad ten exemplář v mé krabici je již jen jediný, jenž tu krátkodobou vlnu konjunktury přežil a zůstal zachován. Právem, neboť přes některá klopýtnutí v rýmu je to upřímné vydechnutí ve dnech osvobození, čerstvá vzpomínka, vytrysklá z mysli a srdce přímého účastníka těch historických válečných dějů.

Kromě ještě dalších drobností obsahuje ta sbírečka i některé doklady, jež mají i skutečnou hodnotu historického pramene. Chtěl jsem zřejmě zachovat

nějak paměť toho, co kromě padlých a raněných na frontě bylo v Praze nejtěživější důsledek světové války: hlad a drahotu. Uchoval jsem tedy potravinové lístky z té doby hubených přidělů na osobu, jež ovšem ve skutečnosti často nebyly kryty zásobou zboží. Vysoké ceny placené tehdy za takzvanou „aprovizaci“ jsem pociťoval jako přemrštěné tím spíše, že jsem po příchodu do Prahy roku 1916 ještě mohl jako chlapec jet tramvají za tři krejcarey a koupit dvoukrejcarovou housku opravdu za dva krejcarey, tj. čtyři haléře. A tak jsem tak dlouho zpovídal rodiče o cenách v posledním roce války, že jsem mohl sestavit a svým klukovským kostrbatým rukopisem sepsat, kolik se platilo za nejrůznější druhy potravin (pokud je vůbec bylo možno sehnat) a kolik za šaty, boty a sandály s dřevěnou podešví a jiné věcné výrobky. Zdá se mi, že ta sbírka památek i ty záznamy o cenách jako by předpovídaly celou mou životní dráhu muzejního pracovníka. Dokonce se stalo, že jsem tehdy ve svých dvanácti letech vlastně trochu plnil nejnovější požadavek našeho dnešního muzejnictví – dokumentaci současnosti –, aniž jsem to tušil, s tím rozdílem, že jsem svou dětskou minikolekci památek vytvářel na svůj náklad a nikoli pro veřejnost, nýbrž jen pro naši rodinu.

Události a změny roku 1918 významně ovšem ovlivnily život a činnost v malostranském klasickém gymnasiu. Nevím, kdy a jak zmizel jeho ředitel, řečený Xicht, zda sám urychleně odešel do penze, či byl-li pro svou známou rakušáckou loyaltitu do penze poslán. Jednoho dne prostě převzal řízení ústavu profesor František Pösl a stal se pověřeným zástupcem ředi-

1) Dnes Justiční palác, před kterým je na místě bývalého tanku fontána.

2) Dnes sídlo Hudební akademie múzických umění, bývalý palác Lichtenštejnský

tele gymnasia po celých pět let. Zároveň s bývalým ředitelem zmizel také výrazný rys rakouského školství, habsburská tradiční těsná spojitost státu s katolickou církví. Také na našem gymnasiu bylo do té doby povinné vyučování náboženství od „biblické dějepřavy“, převyprávění biblických textů v nižších třídách až k apologetice (obhajobě katolického náboženství) a jiným fundamentálním článkům katolické teologie. Ve vyučování se jako katecheti střídali Dr. Kudrnovský (později, myslím, profesor teologické fakulty) a Vincenc Mutl, oba z kláštera křižovníků na protějším břehu Vltavy, z řádu, jenž si za josefinských reforem jako podmínku své existence zvolil pomoc rakouskému státu ve školství. V první polovině 19. století to asi byla nejen katecheze v hodinách náboženství, ale i vyučování v jiných předmětech, zejména v latině. Na povinné zpovědi jsme chodili do kostela sv. Tomáše, kde každý žák pro kontrolu své účasti musel ve zpovědnici odevzat „zpověďenku“ se svým jménem. Povinné nedělní bohoslužby byly v kostele sv. Josefa, při druhém boku gymnasia. Ráno jsme se shromáždili ve škole a odtud pak vyšli v uspořádaném průvodu, na začátku primáni, na konci oktáváni, provázeni svými třídními profesory, oděnými do slavnostních úředních uniforem s kordem po boku. Na hlavě měli černý dvourohý klobouk s třepiním, který se nenosil po vojensku napříč (jako měl třeba Napoleon a jeho armáda), nýbrž v ose hlavy, jeden roh nad čelem, druhý nad týlem. Rozmístění žáků v kostele bylo pevně stanoveno. Před schůdkem s mřížkou mezi presbyteriem a lodí klečeli či stáli primáni, za nimi stáli sekundáni. V levém popředí lodi stála skupina terciánů, v pravém – pod kazatelnou – kvartáni. Žáci vyššího gymnasia seděli v lavicích, vpředu kvintáni,

v posledních oktávání. Příslušní třídní profesori seděli u svých žáků na krajích lavic. Na konci mše se na všech školách zpívala rakouská hymna, u nás stejně jako jinde lidovým vtípem mírně zpotvořená, místo Hospodine „hospodyně“, závěrečný verš Osud trůnu habsburského Rakouska je osudem, vyzněl v našich ústech jako „rákoska je pod sudem“. Sedící profesori to ovšem jakoby neslyšeli a ředitel Xicht byl daleko a vysoko, neboť hrál na varhany. Sotva si asi připustil představu, že tato hymna se už dlouho zpívat nebude. Ostatně ani autoři jejího textu jistě netušili, že skutečně „jednou na jejich slova dojde“, že obě staleté veličiny, habsburský trůn a říše rakouská, jednoho dne strženy společným osudem jedním rázem se zřítí do propasti dějin.

Ještě v jednom vnějším rysu je třeba zaznamenat změnu. Ze tříd zmizely stejnokroje chovanců blízké Strakovky, tj. Strakovy akademie pro šlechtické synky.³⁾ (O výchovu dcerek ve feudální monarchii nešlo, pro ně byly důležitější jiné stránky – dobrá kolébka rodu a atraktivní věno movité i nemovité.) Monumentální budova, kterou v novobaročném slohu postavil v první polovině devadesátých let arch. Václav Roštlapil nákladem nadace hraběte Straky z Nedabylic na vltavském břehu pod letenskou strání a nedaleko Klárova (dnes sídlo Úřadu předsednictva vlády), je blízko Letenské ulice. Proto do roku 1918 docházeli do malostranského gymnasia chovanci Strakovy akademie ve tmavomodrých stejnokrojích, na jaře a na podzim v pláštěnkách, v zimě v zimních se zlatými knoflíky, s námořnickou čapkou se štítkem. V mé třídě jich bylo asi sedm. Ve škole neměli žádné výsadní postavení, byli to dobří kamarádi

Sídlo revolučního výboru bylo v Harrachovském paláci v Jindřišské ulici.

Praha uvítala slavný příjezd T. G. Masaryka...

a nedělily nás žádné společenské přehrad. Ještě dnes mi jeden z nich⁴⁾ vzkazuje pozdravy po svém synovi,⁵⁾ vědeckém pracovníku Národního muzea a úspěšném autoru publikací a knih z oboru dějin archeologie.

Důležitější však než vnější změny v životě ústavu byl jednak závan nového vzduchu, nových myšlenek i pocitů z nově zrozené republiky i do ovzduší naší školy, jednak můj vlastní, osobní vývoj v souhlasu s postupem do vyšších tříd a s tím související vliv nových profesorů. Obojí však bylo v mnohých případech v těsné shodě. Náš třídní v tercii, profesor Janeček, nás koncem roku 1918 – nevím, zda sám, zaplaven radostným nadšením doby, či v dohodě s ostatními třídními profesory – pozval ve volném odpoledni k dobrovolné schůzce v naší třídě. Přišli jsme však všichni. Profesor Janeček se uprostřed našeho houfu posadil na desku lavice, tváří k nám a nohy maje na sedadle, v neformálním, přátelském rozhovoru nám vysvětloval nové pojmy, s nimiž jsme se setkávali: monarchie a republika, feudální společnost a demokracie, občanská rovnost, politický systém, politické strany, volby, ale také o náboženství a laické morálce. Ptali jsme se, on odpovídal a vysvětloval. Měl přitom zvláštní gesto, jako dnes ho vidím a slyším: pokrčenou levicí obrátil otevřenou dlaní proti nám, pravicí lehce pleskl do dlaně a vzápětí ukazováčkem pravice do ní ukázal, jakoby říkal: jako černé na bílém tady vidíte, že ... Vděčně na laskavost a srdečnost tohoto výkladu profesora Janečka vzpomínám. Brzy odešel někam jinam.

V duchu demokracie vznikl i na našem gymnasiu pokus o studentskou samosprávu. Nepochopil jsem, oč vlastně usiluje, ale v úctě k tomuto hnutí jsem jako

ořeru ochotně přinesl zvolenému jednateři ze septimy, co potřeboval pro výkon své funkce, krásnou, čistou knihu k zápisům, největší poklad našeho psacího stolu ještě z Dobřan, vzorné dílo předválečného knihařského řemesla. Mnoho do ní pak nebylo zapsáno, protože pokus o studentskou samosprávu našeho gymnasia nějak ztroskotál. Nijak jsem však té ořery nelitoval, neboť oběti za víru v dobrou myšlenku nelze litovat.

Někdy v roce 1919 se z válečné fronty šťastně a zdravě vrátil profesor Josef Procházka. Stal se naším třídním profesorem a byl jím až do konce našeho studia na malostranském gymnasiu. Byl to vynikající klasický filolog i pedagog. Naučil mě latinu a řečtinu tak dobře, že jsem v letech 1923–1925 sám mohl v několika kondicích dávat mladším žákům úspěšné hodiny vyučování, zejména právě v těchto jazycích. Řečtinu jsem už pro nedostatek cviku dost pozapomněl, ale latinsky dodnes dobře čtu i ve starých tiscích 16. a 17. století, tedy texty s rozvinutou slovní zásobou a ve složitých stavbách vět. Učil nás zejména správně recitovat verše psané v rytmu hexametrů, neskandovat je nepřirozeným vyřazením přízvukových slabik, nýbrž podržovat se přirozené zpěvnosti mluvy, krásné hudebnosti staré řečtiny. Profesoru Procházkovi vděčím za to, že mi úctu a lásku k antické vzdělanosti vštípl v takové intenzitě, že mi zůstala neoslabena a živá i nyní, po sedmdesáti letech.

Měli jsme štěstí, že jsme ve vyšších třídách měli na češtinu profesora Jana Voborníka, čestného doktora filosofie UK, literárního vědce s mimořádnou rozlohou tvůrčí aktivity a svěžesti až do své osmdesátky r. 1934. Byl dramatik a romanopisec, autor řady drobných studií i velkých monografií (o K. H. Máchovi,

3) Dnes Úřad předsednictva vlády ČR.

4) Pan Karel Sklenář (+ 1992).

5) PhDr. Karel Sklenář, CSc., emeritní ředitel Historického muzea Národního muzea.

J. Zeyerovi, J. Vrchlickém, J. Holečkovi), člen generace Lumírovců, ale zároveň nestranný literární kritik. Krásně přednášel. Po jeho výkladu o V. B. Nebeském jsem spěchal koupit si Nebeského Protichůdce, pod jeho vlivem jsem odebíral spisy Julia Zeyera a četl všechny s velkým zaujetím. Jsou mi stále blízké, i když už nemohu dobře číst. Legendární drakobijce Jiří, jehož svátek se slaví 24. dubna, už dávno mi připadá jako „Zelený vítěz“, jenž po zimě otevírá jaro. O minulém podzimu jsem procházel napříč oborou Hvězda a myslel na Zeyera a jeho vilu v Liboci. Bylo by jen přirozené, kdyby se mi v té mlžiče, jež ovíjela hole už kmeny podzimních stromů, byla prochvěla i mlžná postava litevského kavalíra Olgerda Gejštora.

Jan Voborník byl, už jako sedmdesátník, úctyhodná, podmanivá, ale někdy i trochu svérázná osobnost. Jednou zapomněl na katedře svůj profesorský notes. Samozřejmě jsme se na něj o přestávce vrhli. Ale jaké zklamání! Žádné klasifikační známky, jen nějaké poznámky u našich jmen. V té tlačenici kolem notesu jsem stačil přečíst jen poznámku u jména jednoho kamaráda, spolužáka z Břevnova – byl to takový štíhlý blondáček modrooký, přívětivý, brzy pak společensky vytríbený, první náš znalec tance shimmy. Voborníkova poznámka zněla: Bazilišek se zelenýma očima. Zřejmě charakteristika, která profesoru umožňovala lépe identifikovat žáka než jeho jméno. Ty modré oči se mi nezdály zelené a baziliška jsem nikdy kamarádovi neprozradil, abych ho nezarmoutil.

V mých patnácti či šestnácti letech, v tom kritickém věku, mě profesor Voborník jednou provždy získal pro krásnou literaturu a pro náš český jazyk, jehož krásu a bohatství významových odstínů jsem si z celé duše zamiloval jako nejcitlivější nástroj pro vyjádření myšlenky. Profesor Jan Voborník, malé postavy, se stříbrným plnovousem, hůlčičkou v ruce a s kloboukem promáčklym do okrouhlého „rendlíčku“ (jak se ve dvacátých a třicátých letech nosíval a proslul téměř jako odznak umělců z Mánesa) stal se osobitou osobností Malé Strany a dlouho se kolem něho shromažďoval kruh ctitelů v Malostranské kavárně.

Profesor dějepisu a zeměpisu Čeněk Chyský neučil v naší třídě, ten předmět měl u nás Hubert Doležil, bratr Methuda Doležila, známého sbormistra Moravských učitelů. Hubert Doležil vyprávěl pěkně, trochu rozvážně a zajímavě, podpíraje si občas bradu dlouhým ukazovátkem na mapách. Čeněk Chyský, jenž někdy u nás suploval za onemocnělého, byl však něčím zvláštní. Nezabýval se naší dějepisnou látkou, ale celou hodinu věnoval tomu, co bylo zřejmě jeho zálibou a o čem jsme my nevěděli vlastně nic: dějinám umění a dějepisu (výtvarného) umění. Zeptal se třeba: Kde je Štencův grafický kabinet a proč se tak jmenuje? Nikdo nevěděl. Vysvětlil a já jsem se tam šel podívat. A tak jsem se po troškách a náhodně dozvídal o dějinách umění, které

se měly stát hlavním vědním oborem mého povolání. Musím však dodat, že se Čeněk Chyský v dalších letech rozsáhlou publicistickou činností velmi zasloužil o popularizaci zejména uměleckých památek Prahy a výsledků vědeckého bádání českých historiků umění, jichž si velmi vážil.

Jak bych tedy mohl nebýt vděčný našemu malostranskému gymnasiu a jeho vynikajícím profesorům, zejména PhDr. h.c. Janu Voborníkovi a našemu třídnímu profesoru Josefu Procházce. Jejich jména mám uložena hluboko ve své paměti. Moji vrozenou klukovskou povahu zušlechtili, mou mysl a paměť zúrodnili bohatstvím poznatků a objasněním jejich souvislostí v historickém vývoji lidstva, v mém citu probouzeli smysl pro umění a lásku k poezii starověké i české. Položili tak pevné základy pro mé universitní studium a budoucí povolání, pro mou vlastní badatelskou práci a pro celý život vůbec.

Malá Strana bývala právem hrdá na své klasické gymnasium v Josefské ulici. Bývala – až do roku 1923, kdy bylo gymnasium ministerským dekretem zrušeno pro malý počet žáků, 212 na celém ústavu, což ovšem – v průměru asi 25 až 26 žáků na třídu – bývalo z pedagogického hlediska přímo ideální. Rok před maturitou se musela naše septima rozdělit: polovina šla do Akademického gymnasia tehdy na Příkopech, já šel s druhou polovinou do Jiráskova gymnasia v Resslově ulici. Jak se mi stýskalo po malostranském gymnasiu, po starých palácích, chrámech a uličkách, o tom svědčí má kompozice na volné téma: Chraňme památky staré Prahy.

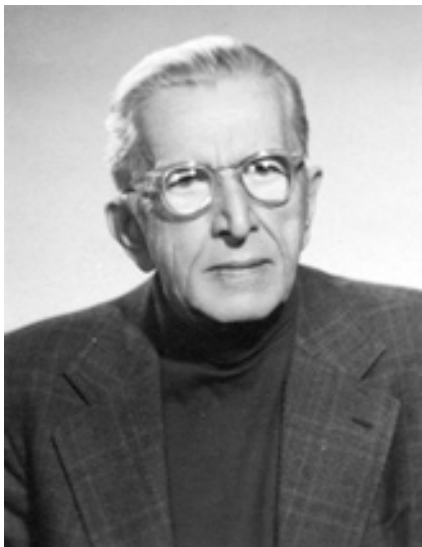
Ti, kdož jako studenti prošli třídami naší staré školy, nemohli zapomenout. Vím to od některých z nich: Řekl mi to mladší o jednu třídu než já epigramatik a satirik Václav Lacina a zesnulý už Pavel Nauman, spisovatel a publicista. Ze starších jmenuji aspoň dva, historika a spisovatele Miloše V. Kratochvíla a ovšem literárního historika, polonistu, znalce literární topografie staré Prahy a zasloužilého dlouholetého předsedu Klubu Za starou Prahu prof. dr. Karla Krejčího.

Zaniklým institucím nelze položit na hrob kytíčku. Nemohl jsem o našem gymnasiu napsat knihu jako „pomník trvalejší než kov“, ale napsal jsem aspoň několik stránek, doufaje, že přežijí aspoň oba bývalé pomníky malostranské, maršála Radeckého (jenž dožívá svou skrytou existenci v depozitáři Lapidaria Národního muzea)⁶⁾, a určitě pomník francouzského historika českých dějin E. Denise, jenž rovněž zmizel z Malostranského náměstí, nedoživ za okupace ani dvaceti let⁷⁾. Snad tedy aspoň tak dlouho vydrží někde v knihovně toto mé zamyšlení, do něhož jsem vložil trochu vzpomínek, zážitků a obrázků z mých dětských a jinošských let na Malé Straně, dosud ještě nevybledlých, a zejména vřelé poděkování mému krásnému, milému a nezapomenutelnému malostranskému klasickému gymnasiu.

6) Pomník Václava Radeckého (sochaři bratři J. a E. Maxové). Od r. 1918 v Lapidáriu Národního muzea, Výstaviště 422, Praha 7-Holešovice.

7) Pomník Ernesta Denise (sochař Karel Dvořák) byl odstraněn po r. 1940. Dnes ho připomíná pamětní deska na domě vedle bývalé Malostranské kavárny.

PHDR. VLADIMÍR DENKSTEIN, DRSC.

(Dobřany 2. 1906 – Praha 16. 2. 1993)*V. Denkstein v roce 1983*

Druhá část vzpomínek s názvem *Malá Strana* v mém mládí pokračuje v roce 1918 a končí roku 1923, kdy bylo malostranské gymnázium v Josefské ulici zrušeno. Vzpomínky byly napsány, podle zmínky v textu, roku 1989. Tehdy byl již jejich autor devatenáct let v důchodu, ale stále pilně vědecky pracoval. Nicméně byl již ve věku, kdy vzpomínky častěji zalétají do dob dětství a mládí. A jeho pracovní sepětí s památkovými aktivitami Klubu Za starou Prahu mu přibližovalo historické ovzduší Malé Strany začátku 20. století.

Po ukončení gymnázia studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy zeměpis, historii a dějiny umění. Při absolvování se věnoval studii „Ideál polského šlechtice v době Zikmunda II. Augusta“. V letech 1930–1932 byl asistentem prof. Vojtěcha Birnbauma a doktorát obhájil roku 1932 disertací o gotické cihlové architektuře.

Jeho prvním působištěm bylo Městské muzeum v Českých Budějovicích, kde byl ředitelem historik umění dr. František Matouš a oba se věnovali fenoménu jihočeského umění. Jejich společným dílem je publikace „Jihočeská gotika“ (Praha, SNKL 1953).

Do Národního muzea, na národopisné pracoviště, nastoupil dne 1. 7. 1940 a po šesti letech se stal vedoucím oddělení historické archeologie. Zastupujícím ředitelem Národního muzea byl od roku 1948. Úřad muzejního ředitele zastával čtrnáct let, od

roku 1956 do roku 1970. Vědeckou hodnost doktora věd získal za soubornou práci *Pavézy českého typu* (1962–1965).

Patřím mezi pamětníky jeho ředitelování a noblesního jednání. Vždyť při mém nástupu do Knihovny Národního muzea před 40 lety přijímal můj slavnostní slib, že se budu chovat tak, jak se sluší na pracovníka této starobylé instituce. Kolegové mně také vyprávěli o netradičních oslavách Mezinárodního dne žen, kdy ředitel Národního muzea jako dárek zahrál Smetanovu polku *Českým děvám*.

V roce 1968 ještě stihl oslavit 150. výročí založení Národního muzea, i se zahraniční účastí vzácných hostů. Ale dramatický 21. srpen 1968 ho zastihl v rohové ředitelně v přízemí, kdy se nad jeho pracovním stolem křížovaly výstřely sovětských vojáků. S následující změnou politické situace souvisel o dva roky později jeho odchod do výslužby.

Věnoval se i nadále muzeologické problematice, přednášel, recenzoval a do roku 1974 zůstal redaktorem Sborníku Národního muzea, řady A. V muzejních periodikách vyšlo mnoho jeho prací, např. o umělecké výzdobě muzejní budovy a koncepci Pantheonu.

Protože mu ubyly starosti o složitý chod velkého ústavu, měl nyní čas na dobrodružství při studiu historie, na rodinu – manželku Zdenku, která se věnovala knihovnictví a literatuře, i oba syny, přátele; navštěvoval koncerty a oceňoval kontakt s přírodou.

V Klubu Za starou Prahu přednášel na Hovorech o Praze a účastnil se zájezdů po českých a moravských památkách, organizovaných prof. Hugonem Rokytou.

A stačil vydávat vědecké práce, např. „Václav Hollar – kresby“ (Praha, Odeon 1977), „K vývoji symbolů a k interpretacím děl středověkého umění“ (Praha, Academia 1987).

V roce 100. výročí jeho narození, byly také otištěny v Časopise Národního muzea, řada historická, 2006, ročník CLXXV., číslo 1-2, s. 1-4, dvě vzpomínky na emeritního ředitele, od prof. Jaroslava Čechury a dr. Aleny Šubrtové.

Denksteinovy právě uveřejněné paměti byly ze strojopisu přepsány do počítače bez jazykových úprav. Klub Za starou Prahu děkuje synům autora – Ing. Ondřeji a prof. Tomáši Denksteinovým – za zapůjčení vzpomínek a rodinných fotografií i za laskavý souhlas s publikováním.

Helga Turková

HOMMAGE À GERALDINA MUCHOVÁ

Hudební skladatelka Geraldina Muchová, rozená Thomsen, oslavila dne 5. 7. 2007 své neuvěřitelné 90. narozeniny. Protože náleží k aktivním členům Klubu Za starou Prahu, měli jsme možnost připomenout v malém předstihu její jubileum na její vlastní přednášce v rámci dlouholetého cyklu Hovory o Praze. V pořadí 353. Hovory s názvem „Hudební skladatelka vzpomíná“ se konaly v pondělí dne 25. června 2007 v přednáškovém sále Národního muzea v Praze a byly opravdu hojně navštíveny.

*Paní Geraldina Muchová s perníkovým srdcem na Hovorech o Praze dne 25. 6. 2007.
Foto Liba Taylor*

Je třeba připomenout, že členství v Klubu Za starou Prahu převzala paní Geraldina Muchová po svém zesnulém manželovi, spisovateli Jiřím Muchovi (12. 3. 1915 – 5. 4. 1991).

Slavný autor a novinář se totiž přes čtyřicet let přátelil s čestným předsedou Klubu Za starou Prahu, JUDr. Oldřichem Horou. Oba plánovali ještě větší spolupráci po roce 1989, zároveň v obnoveném spolku Svatobor, ale, bohužel, k realizaci již nemohlo dojít.

Jiří Mucha neúnavně přednášel v osmdesátých letech 20. století v cyklu Hovory o Praze a na jeho úspěchy navázala paní Geraldina Muchová přednáškou již 13. 4. 1992. Její vzpomínky později byly vydány v klubovním sborníku, stejně tak jako Hovory ze dne 12. 6. 2002 s názvem Proč je Alfons Mucha tak známý ve světě? (Věstník Klubu, XXXV. (VI.), 2005, č. 1, s. 34–36). Následovaly 325. Hovory dne 13. 10. 2004, kdy paní Geraldina Muchová vyprávěla O životě hudební skladatelky. Její vzpomínání bylo spojeno s promítáním rodinných fotografií a s následující besedou.

Letošní Hovory o Praze byly zahájeny předáním kytice růží a gratulací všech přítomných členů a příznivců Klubu Za starou Prahu. Jubilantku pozdravila komorní pěvkyně paní Soňa Červená, která s ní účinkovala v České televizi ve známém pořadu Michala Prokopa Krásný ztráty, který byl letos reprizován. Paní Jindřiška Dvořáková, lidová umělkyně z Křenku u Mělníka a potomkyně pražského zpěváka kramářských písní Františka Haise, předala originální voňavý dárek v podobě medového perníkového srdce vlastní výroby. Slavnostní okamžik zachytila umělecká fotografa paní Liba Taylor, která našemu Klubu poskytla souhlas jednorázovým publikováním některých snímků. Mezi gratulanty byl také anglický výtvarník pan Christopher Vinz, autor bronzové busty paní Geraldiny Muchové a jejího exlibris.

Přednáška, česky proslovená, přiblížila téměř románový životní příběh paní Geraldiny Muchové. Dětství ve Skotsku, mládí a studium hudby na londýnské akademii, seznámení s Jiřím Muchou za druhé

světové války, válečný sňatek, pozdější život v Praze, peripetie během komunistického věznění jejího manžela, péči o její tchyni, paní Marii Muchovou-Chytilovou a o odkaz tchána, malíře Alfonse Muchy, kterého osobně již nemohla poznat. Dále dočasný návrat do Anglie, který umožnil jejímu manželovi v dobách totality legální cestování. A její působení po sametové revoluci v proslulém domě na Hradčanském náměstí, který zůstal díky ní oblíbeným uměleckým střediskem, když se z paní Geraldiny Muchové stala respektovaná osobnost, která se pilně účastní kulturního života Prahy.

Syn John Mucha navázal na otcovu tradici. Založil v roce 1992 Muchovu nadaci, aby se dílo jeho dědečka Alfonse zachovalo v celistvosti pro budoucnost. Spolupracuje na výstavní činnosti pražského Muchova muzea v Panské ulici. S manželkou Sarah a třemi dětmi

– Andrew, Marcus a Tamsin – obětavě tvoří rodinné zázemí paní Geraldiny Muchové.

Narozeniny hudební skladatelky musely být samozřejmě oslaveny i koncertem. Konal se dne 10. července 2007 laskavostí Velvyslanectví Velké Británie v malostranském Thunovském paláci. Umělkyně Jarmila Kozderková s dcerou Lenkou Kozderkovou přednesly s velkým úspěchem dvě skladby paní Muchové pro klavír a flétnu – Moderato, z podzimu roku 2006 a Pro Eriku, z léta 2007.

Závěrem se připojujím ke všem gratulantům také členové předsednictva a domácí rady Klubu Za starou Prahu, kteří paní Geraldině Muchové vinšují vše nejlepší, hlavně zdraví, štěstí, umělecké úspěchy a rodinnou pohodu.

Ad multos annos!

Helga Turková

OPRAVA PŘÍZEMÍ JUDITINY VĚŽE A RENESANČNÍ SÍNĚ V BÝVALÉ CELNICI

Dne 17. srpna 2007 proběhla kolaudace stavební akce Klubu Za starou Prahu, tedy obnovy přízemí Juditiny věže a renesanční síně v domku bývalé celnice čp. 56. Byly tak ukončeny práce trvající od dubna 2006, jejichž hodnota dosáhla částky kolem jednoho milionu korun. Dokončení stavby je důkazem, že Klub Za starou Prahu je činnorodé občanské sdružení, které je schopné i vytvářet hodnoty trvalého rázu a konstruktivně řešit problémy s praktickou stavbou.

Výsledkem celého úsilí je existence dvou prostor (knihkupectví, výstavní a přednášková síň) připravených plnit své poslání v kontaktu s členy Klubu a veřejností. Naplnila se tedy myšlenka, vzniklá již před osmdesáti lety, kdy se Klub přestěhoval do Mostecké věže Juditina mostu, a zvažoval podobný záměr pro kontakt s veřejností.

PODĚKOVÁNÍ

Klub Za starou Prahu děkuje všem, kteří přispěli finančním příspěvkem, věcným darem, prací či poskytnutím slevy na dodaných materiálech a zařizovacích předmětech. Nebýt podpory celé řady dárců a příznivců, nebylo by možné dílo dovést do zdárného konce. Úprava přízemí Juditiny věže dává naději, že i dobrovolná činnost a ochota pomoci může vést ke zdárnému završení díla, které lze nazvat dílem občanské pospolitosti a vzájemné podpory.

NA REALIZACI SE PODÍLELI:

Ing. arch. Martin Krise – projekt pro stavební povolení a autorské dozory

Ing. Václav Jandáček – vedení stavby, výrobní dokumentace, materiálové řešení, koordinace profesí

Ing. arch. Jan Veselý – dokumentace rytinek a zdíva Juditiny síně, zpracování stavebně-historické dokumentace

Ing. Karel Klimt a S-Projekt Praha – stavební práce a práce instalatérské

Truhlářství Sklenář – práce truhlářské stavební

Josef Matouš – práce elektro

Josef Červinka – práce restaurátorské v románské síni

Ak. soch. Kašpar – práce restaurátorské v renesanční síni

Pasířství Houska a Douda – olejový lustr a železné zábradlí pro renesanční síň

Elektrouniversál Praha 6 – dodávka elektrospotřebičů

Ing. arch. Jan Bárta, AQUA Bárta – materiály pro malířské práce

Miloš Tomšů, REOPA Liberec – práce malířské

a dobrovolníci z řad členů Klubu a jeho příznivců.